

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BALKANLAR'DA SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah Kutalmış YALÇIN

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nesrin KENAR

MAYIS-2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

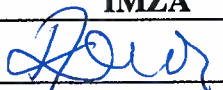

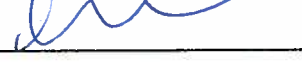
BALKANLAR'DA SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah Kutalmış YALÇIN

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu tez 16/05/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Y. Doç. Dr. Nerrin Kenar (Dairismon)	KABUL	
Doç. Dr. Ebubekir Sofuoğlu	KABUL	
Y. Doç. Dr. Sibel Akgün	KABUL	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdullah Kutalmış YALÇIN

16.05.2012

ÖNSÖZ

Bu konunun seçim aşamasında ve çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin KENAR'a ve aynı zamanda çalışmayı dil bilgisi yönünden inceleyen ve eksiklerimi gösteren değerli hocam Mustafa YÜCEL beyfendiye teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim babam Prof. Dr. Edip Semih YALÇIN beyfendiye ve annem Mükerrerem YALÇIN hanımefendiye şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Abdullah Kutalmış YALÇIN

16.05.2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TEORİK BAKIŞ ÇERÇEVESİNDE MİLLİYETÇİLİK	5
1.1. Millet ve Milliyetçilik Kavramları	6
1.2. Milliyetçiliğin Tarihsel Arka Planı ve Karakteristik Özellikleri.....	11
1.3. Milliyetçilik Teorileri.....	16
1.4. Milliyetçilik Türleri.....	19
BÖLÜM 2: BALKANLAR'DA MİLLİYETÇİLİK	25
2.1. Balkanlar'da Milliyetçiliğin Doğuşu ve Balkan Savaşları.....	25
2.2. Balkanlar'da Milliyetçilik Hareketleri	32
2.2.1. Sırp Milliyetçiliği	33
2.2.1.1. Osmanlı Hâkimiyeti Önce Sırplar	38
2.2.1.2. Osmanlı Hâkimiyetinde Sırplar	40
2.2.1.3. Sırp İsyanları	42
2.2.2. Arnavut Milliyetçiliği	45
2.2.3. Hırvat Milliyetçiliği	51

BÖLÜM 3: SFYC VE SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ	56
3.1. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Sırp Milliyetçiliği	56
3.2. Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ve Sırp Milliyetçiliği	59
3.3. SFYC'nin Dağılması ve Sırp Milliyetçiliği	65
3.3.1. Tito'nun Ölümü	66
3.3.2. Ekonomik Nedenler	68
3.3.3. Uluslararası Sistem:Soğuk Savaşın Sona Ermesi	70
3.3.4. Milliyetçilik ve Federal Yapının Bozulması.....	71
3.4. Sırp Milliyetçiliği ve İç Savaş.....	73
BÖLÜM 4: SFYC'NİN DAĞILIŞINDAN SONRA SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ	84
4.1. SFYC' den Sonra Kurulan Bağımsız Devletler	84
4.1.1. Hırvatistan.....	84
4.1.2. Slovenya.....	89
4.1.3. Bosna-Hersek	93
4.1.4. Makedonya.....	98
4.2. Sırbistan-Karadağ'ın Ayrılması ve Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması	103
4.2.1. Osmanlı Hâkimiyetinde Karadağ.....	104
4.2.2. Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi	105
4.3. Kosova'nın Bağımsızlık Kazanması	107
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	114
ÖZ GEÇMİŞ.....	124

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	:Avrupa Güvenlik İş Birliği Konferansı
AGİT	:Avrupa Güvenlik İş Birliği Teşkilatı
AT	:Avrupa Topluluğu
AVNOJ	:Antifaşističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (Ulusal Kurtuluş Antifaşist Konseyi)
BM	:Birleşmiş Milletler
BHD	:Bağımsız Hırvatistan Devleti
CDU	:Croat Democratic Union (Hırvatistan Demokratik Birliği)
DEMOS	:Demokratična Opozicija Slovenije (Slovenya Demokratik Muhalefetler Birliđi)
HDB	:Hırvatistan Demokratik Birliği
HKK	:Halk Kurtuluş Komiteleri
IFOR	:Implementation Force (Uygulama Gücü)
IMF	:International Monetary Found (Uluslararası Para Fonu)
IMRO	:Internal Macedonian Revolutionary Organization (İç Makedonya Devrimci Örgütü)
IPTF	:International Police Task Force (Polis gücü)
MBDP	:Makedonya Ulusal Birliği İçin Demokratik Parti
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SDİP	:Slovenya Demokratik İttifak Partisi
SDP	:Sırp Demokrat Partisi
SFOR	:Stabilization Force (İstikrar Gücü)

SFRY	:Socialist Federal Republic of Yugoslavia(Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti)
SFYC	:Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
SHS	:Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSP	:Sırbistan Sosyalist Partisi
TDK	:Türk Dil Kurumu
UNMIK	:United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Birleşmiş Milletler Geçici Yönetimi)
UNPROFOR	:United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)
VMRO	:Internal Macedonian Revolutionary Organization-Democratic Party for Macedonian National Unity(Pan Makedon Harekatı ve Makedonya Millî Demokratik Partisi)
YSFC	:Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

Tezin Başlığı: Balkanlar'da Sırp Milliyetçiliği	
Tezin Yazarı: Abdullah Kutalmış YALÇIN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nesrin KENAR
Kabul Tarihi: 16 Mayıs 2012	Sayfa Sayısı: vi(ön kısım) + 111 (tez)
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Fransız Devrimi sonrasında etkili olmaya başlayan milliyetçilik olgusu, 19. yüzyılda dünyayı derinden etkilemiştir. Balkan topluluklarında; milliyetçilik fikirlerinden etkilenecek yönetimi altında oldukları imparatorluklara karşı bağımsızlık alma girişiminde bulunmuşlardır. Balkan toplulukları arasında ise ilk başkaldırı, söz konusu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Sırp tarafından gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Birinci Dünya Savaşı sırasında Büyük Sırbistan hayallerini gerçekleştiremeyen Sırp, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti içinde kendilerinin tek söz sahibi olduğu bir yapıyı hayata geçirmek istemişlerdir. SFYC'nin yıkılması sırasında ve daha sonrasında ise amaçlarına ulaşmaktan vazgeçmeyen Sırp, Hırvatlarla ve Boşnaklarla uzun süren çatışmalar yaşamışlar ve Kosova'yı işgal etmişlerdir; ancak 1999'da NATO'nun müdahalesi ile bu toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır.</p> <p>Balkanlar üzerinde görülen Sırp milliyetçiliği, bir arada yaşama konusunda isteksiz milletlerin talepleri karşısında sorunların diplomatik yollardan çözülmesini imkânsız hâle getirmiş, hadiselerin savaş meydanlarına taşınmasına sebep olmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Milliyetçilik, Sırp Milliyetçiliği, Josip Broz Tito, Slobodan Miloseviç	

Title of the Thesis: Serbian Nationalism in Balkans	
Author: Abdullah Kutalmış YALÇIN	Supervisor: Assist Prof. Dr. Nesrin Kenar
Date: 16 May 2012	Number of Pages: vi (pre text) + 111(main body)
Department: International Relations	
<p>Nationalism phenomenon that appeared after French Revolution had deeply affected whole world during 19. Century. Also Balkan Region communities are affected by the idea of nationalism and they had rise against the existing empires for their freedom. Serbians were the first community that started rise against to Ottoman Empire in Balkan communities.</p> <p>During the I.World War Serbians couldn't make their Great Serbia dream come true and after the II.World War they have tried to carry out the structure that they are the sole arbiter in Socialist Federal Republic of Yugoslavia. During the subversion of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and after the subversion of this republic, Serbians never give up to achieve their aims. They have engaged with Croatian and Bosnians for long time and taken Kosovo; however they have left these lands in 1999 as a result of NATO intervention.</p> <p>Serbian nationalism on Balkans cannot brought solutions to problems by diplomatic ways because of the requests of nations that are unwilling to live together peacefully makes impossible to solve them and these problems are carried to battle field as a result of that.</p>	
Keywords: Balkans, Nationalism, Serbian Nationalism, Josip Broz Tito, Slobodan Milosević	

GİRİŞ

Milliyetçilik, uluslararası ilişkileri derinden etkilemiş bir olgudur. Özellikle 19. yüzyılın güç dengesinde çok uluslu imparatorlukların geleceklerini sarsacak nitelikte izler bırakan milliyetçilik, 20. yüzyılda da ister istemez iki büyük savaşın da tetikleyici unsurları arasında yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve günümüzde de varlığını yer yer hissettiren milliyetçilik, Balkanlar'da geçmiş iki yüzyılda önemli olayların kaynağı olmuş ve hâlihazırda birçok sorunun da zeminini oluşturmuştur. Bu çalışma Balkanlar'ın siyasi tarihi ve dış ilişkileri çerçevesinde, Sırp milliyetçiliğini değerlendirmiştir.

Balkanlar, coğrafi anlamda ve/veya uluslararası politika anlamında, dünyanın en dikkat çeken topraklarından biri olmuştur. Bu coğrafyanın tarihi de çok çeşitli milletlerin etkileşimleriyle yazılmıştır. Smith ve Yang, Balkanlar'ın tarihi hakkında şu değerlendirmeyi sunmaktadırlar:

“Balkanlar olarak bilinen bölge uzunca bir süre dünyanın kavşağı olagelmıştır. Tüccarlar, ordular, ulaklar ve göçmen kabileler rızıklarını çıkarmak ya da yerleşecek bir toprak parçası bulmak uğruna Balkanlar'ın değişik arazisini dolaştılar. Slavlar, Türkler, Germenler, Çingeneler ve daha birçokları gibi, etnik kökenleri farklı halklar yerleşip birbirlerine karışırken kültürlerini birbirlerinin üzerine döşediler. Bunun sonucunda Balkanlar'ın çeşitli sakinleri komşularıyla ya da oradan geçen gezginler veya istilacılarla iletişim kurmak için genellikle birden fazla dil konuştular. Orta Çağda krallar çok etnisiteli devletler kurarak, Balkanlar'ı, hanedanların (ve XX. yüzyılda Yugoslavya'nın Mareşal Tito'su gibi kararlı yöneticilerin) farklı halkları birbirlerine kırdırmak yerine, birbirine kaynaştırabildikleri bir modele dönüştürdüler.” (Wachtel, 2009: 9).

Balkanlar'da yüzyıllardan beri çoğunluğu Slav kökenli halklar oluşturmuştur. Bu halklar arasındaki milliyetçilik hareketleri Balkanlar'ı âdeta bir kaynayan kazan hâline getirmiştir. Çalışmanın konusu olan Sırp milliyetçiliği bu savı destekleyici nitelikte bir örnektir. Bundan dolayı bu bölge yıllardan beri uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk boyutunda birçok problemin kaynağını oluşturmaktadır.

Sorunların kaynağını tespit edip bunları günümüz koşullarında sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek, konu ile ilgili akademik çalışmaların yapılması ile mümkün olacaktır. Bu çalışmanın hedeflerinden biri bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak teşkil etmek ve yol gösterici olmak; diğeri de konu ile ilgilenenlere teorik ve tarihsel bir çerçevede Balkanlar'daki Sırp milliyetçiliğini tasvir etmektir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın ana teması, başlıkta da belirtildiği üzere “Balkanlar’da Sırp Milliyetçiliği”dir. Konu, tabii ki başlıkla tamamen sınırlı değildir. Öncelikle teorik bir çerçevede değerlendirilen milliyetçilik olgusunun Balkanlar’da nasıl bir etki yarattığı; bu etkiden Sırp’ların nasıl etkilendikleri ve nihai olarak Sırp milliyetçiliğinin bölgesel ve/veya uluslararası politikayı nasıl yönlendirdiği/yönlendirebileceği, çalışmanın bölümlerini oluşturmuştur.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı Sırp’ların, Balkan halkları içinde, Fransız Devrimi sonrası milliyetçilik olgusundan etkilenenlerin başında olduğunu göstermek ve etnik milliyetçiliğe dayalı egemen devlet anlayışlarının Balkanlar’ı nasıl kanlı savaflara sürükleyebildiğini ortaya koymaktır. Bu çerçevede bağımsızlıklarını elde ettikten sonra Sırp’ların ortaya koydukları idealler, Büyük Sırbistan hayalleri, Hırvatlarla çekişmeleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında kurdukları Çetnik Hareketinin karşısında olan Partizanlarla anlaşamamalarını tafsilatlarıyla incelemek; Sırp’ların Balkanlar’a sahip olmak ve ideallerini gerçekleştirmek için ettikleri “intikam yeminleri” ve bu yeminlerin tarihsel süreci ile Tito’nun ölümünden sonra Sırp’ların Balkanlar’ı nasıl büyük bir katliamın içine soktuklarını gösterebilmek de çalışmanın amaçlarındandır.

Çalışma, milliyetçilik teorilerinden etno-sembolcülerin görüşleri ışığında etnik milliyetçilik yaklaşımına göre yapılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Çalışma, Balkanlar’ın sorunlu bir bölge olmasından dolayı, sorunların kaynağına inilmesi adına yapılacak çalışmaların artırılması için önem arz etmektedir. Konunun ulusal ve uluslararası araştırmacıların faydalanacağı bir şekilde işlenmesi, Balkanlar’da Sırp milliyetçiliği hakkında yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önemlidir. İlk bölümde milliyetçiliğin teorik çerçevede sunulmasıyla, incelenen konuda sebep ve sonuç ilişkisinin tam anlamıyla kurulması ve daha tutarlı bir analiz yapılabilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Sırp milliyetçiliğinin günümüzdeki uluslararası ilişkiler boyutunda değerlendirilmesi, günceli yakalama esasında çalışmaya ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışmanın ilk bölümünde teorik bir bakış çerçevesinde milliyetçilik olgusu işlenmiştir. Bu bağlamda farklı tanımlar ışığında millet ve milliyetçilik olguları çeşitli bilim adamlarının görüşleri referans alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Tanımlardan sonra tarihsel süreçte milliyetçilik olgusu doğuşundan itibaren incelenmiştir. Ardından milliyetçilik teorileri incelenmiştir Milliyetçilik Türleri başlığında ise çalışmayı ilgilendirmesi bakımından etnik milliyetçilik ve vatandaşlığa bağlı milliyetçilik sınıflandırmaları ve bunlara yöneltilen eleştiriler yer almıştır.

İkinci bölüm “Balkanlar’da Milliyetçilik” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Balkanlar’da milliyetçiliğin doğuşu değerlendirilmiş olup milliyetçiliklerin yol açtığı toprakların yeniden paylaşımı sonucu meydana gelen Balkan Savaşları konu edilmiştir. Daha sonra Balkanlar’da milliyetçilik hareketleri bağlamında Sırp, Arnavut, Hırvat milliyetçilikleri genel olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “Yugoslavya ve Sırp Milliyetçiliği” konu edilmiştir. Bu başlık altında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Sosyal Federalist Yugoslavya Cumhuriyeti ve onun dağılması sırasında cereyan eden Sırp milliyetçilik hareketlerinden bahsedilmiştir. SFYC’nin dağılmasını etkileyen faktörler olarak Tito’nun ölümü, ekonomik nedenler, uluslararası sistem, Soğuk Savaşın sona ermesi ve federal yapının bozulması sıralanırken, milliyetçilik boyutu ihmal edilmemeye çalışılmıştır. Bölüm Sırp Milliyetçiliği ve İç Savaş kısmıyla son bulmaktadır. Bu kısımda İç Savaştan, Dayton Barışından bahsedilmiştir.

Çalışmanın son bölümü ise Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti’nden sonra kurulan bağımsız devletlerin yani Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya’nın istiklallerine kavuşma süreçlerinin anlatımı ile başlamaktadır. Çalışmanın son kısmında Sırbistan-Karadağ ayrılığında ve Kosova’nın bağımsızlığına kavuşma sürecinden bahsedilmiştir.

Çalışma sonuç ve kaynakça kısmı ile son bulmaktadır.

Çalışma, hazırlanma ve yazım aşamasında öncelikli olarak literatür taramasına dayandırılmıştır. Bu bağlamda daha önce konu ile ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Yine konu ile ilgili yayımlanmış kitaplar, makaleler ve

bildiriler ile birlikte akademik dergilerdeki köşe yazıları değerlendirilmiş ve çalışma içinde uygun yerlerde kullanılmıştır.

Çalışmada, gerek teorik çerçevede olsun gerek siyasi tarih kısmında olsun, konu ile ilgili akademik dünyada yer edinmiş bilim adamlarının eserlerine yer verilmiştir. Örneğin teorik çerçeve yazılırken Anderson, Hayes, Gellner, Hobsbawm gibi uluslararası yazarların yanı sıra ulusal çapta önem kazanmış Özkırımlı, Erözden, Kerestecioğlu, Öğün ve Oran gibi akademisyenlerin de çalışmaları tezde kullanılmıştır. Siyasi tarih kısmı yazılırken Wachtel, Jelavich, McNeill gibi yazarların dışında, çalışmanın danışmanlığını da üstlenen ve Balkanlar'la ilgili çeşitli araştırmalar yapmış Kenar'ın, yine Balkanlar ve Avrupa Birliği ile ilgili çalışmaları ile tanınan Ülger'in kitapları sıkça kullanılmıştır. Ayrıca Sander, Ateş ve Armaoğlu gibi siyasi tarih konusunda önemli eserler veren bilim adamlarının yapıtları da referans olarak gösterilmiştir.

Çalışmanın sınırı, milliyetçilik olgusunun teorik arka planında Balkanlar'daki Sırp milliyetçiliği ve bu etnik milliyetçiliğin Balkanlar'a verdiği/(olası verebileceği) zararlar dâhilindedir.

BÖLÜM 1:TEORİK BAKIŞ ÇERÇEVESİNDE MİLLİYETÇİLİK

“Milliyetçilik fikrinin gelişmesinde en önemli etki kaynağı 1789 yılında meydana gelen Fransız Devrimidir ”(Noi,2007:31).Milliyetçilik, 19. yüzyılda milletleri ve milletlerarası ilişkileri temelinden etkileyen ve etkileri günümüzde de hissedilmekte olan olaylara yol açan önemli bir olgudur. Hatta Oran’a göre bu durum o dönemdeki en önemli olgudur (Oran, 1997: 19). Hayes, milliyetçiliğin “modern ve çağdaş dünyadaki aşikâr ve sürükleyici bir hareket” olduğunu ifade ederken onun modern bir gelişme olduğuna ayrıca dikkatleri çekmektedir (Hayes, 1995: 13).

Kerestecioğlu’na göre milliyetçilik bir ideoloji olarak teorik yanı zayıf, ancak siyasal bir pratik olarak oldukça etkili bir harekettir (Kerestecioğlu, 2008: 310). Anderson’un da dediği gibi milliyetçiliğin diğer ideolojilerden (öteki izm’lerden) farklı olarak, ünlü teorisyenleri, ideologları (Hobbesları, Tocquevilleleri, Marx ya da Weberleri) yoktur (Anderson, 1993: 14-15). Her milliyetçiliğin kendine ait tarihçileri, edebiyatçıları, gazetecileri yani bir entelektüel/seçkin grubu vardır; bunlar milliyetçi ideolojiyi kuran yazarlar değil, çeşitli milliyetçiliklere rengini veren kalemlerdir (Kerestecioğlu, 2008: 310).Dolayısıyla milliyetçilik, aşağıda da belirtildiği üzere, çeşitli biçimlerde tanımlanmakta ve üzerine yüklenen anlamlar farklılıklar göstermektedir.

Milliyetçilik, sosyal bilimlerin âdeta bir kaderi hâline gelmiş olan, anlam kargaşasının yaşandığı ve ortak bir tanım üzerinde anlaşılması zor olan kavramlardan birisidir. Özkırımlı bu durumu âdeta bir “kâbus” olarak göstermektedir (Özkırımlı, 2008a: 17). Milliyetçilik üzerine çalışanların “söz birliği ettikleri tek nokta, bu kavramın karmaşıklığı ve incelenmesinin güçlüğü” üzerinedir (Oran, 1997: 20).

“Milliyetçilik ve ulus, tarihte hangisinin daha önce geldiği,somutlaştığı veya kavramlaştığı henüz tartışmalı olan ve çeşitli toplum bilimlerinin üzerinde farklı kuramlara yöneldiği kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır ”(Aydın,1993:60).

Dolayısıyla bu çalışma da milliyetçilik hakkında yapılmış sayısız tanımların sadece bazalarına yer vererek başlayacaktır. Ancak milliyetçilik tanımından önce millet kavramının da ne olduğu önem kazanmaktadır.

1.1. Millet ve Milliyetçilik Kavramları

Milliyetçilik olgusunun tanımlanması ne kadar karmaşık ve çetrefilli ise millet kavramının da açıklanması bir o kadar kaotik bir görüntü çizmektedir. Millet kavramını açıklamadaki zorluğu Hobsbawm şu cümleleri ile anlatmaktadır:

“Gelgelelim problem, gözlemcimize bir kuşu nasıl tanıyacağımızı ya da bir fareyi bir kertenkeleden nasıl ayıracağımızı anlatabilmemiz gibi, bir milleti diğer birimlerden *a priori* nasıl ayıracağımızı anlatmanın bir yolunun var olmamasıdır. Millet izleme kuş izlemeye benzeseydi işimiz kolay olurdu” (Hobsbawm, 2006: 19).

Erözden de millet kavramının kullanıldığı bilimsel disipline göre veya adı geçen yere göre farklı şekillerde tanımlandığının altını çizmektedir:

“... ‘Ulus’ (millet) bir sosyolog için, aynı etnik kökene sahip olma bilincini, siyasi sadakat bilinciyle birlikte, grupsal aidiyetin belirleyici unsuru hâline dönüştüren kurumsallaşmış siyasi iktidar unsuru içeren bir örgütlenmeye sahip olsun, ya da olmasın insan topluluğu anlamına gelebilir. Oysa bir hukukçu için aynı kavramın içeriği ‘bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı insanlar topluluğu’ tanımında somutlaşabilecektir. Buna karşılık, uluslararası ilişkiler disipliniyle uğraşan bir bilimci için, Birleşmiş Milletler teriminde içeriğini açıkça bulduğu üzere ‘ulus’ (millet), kolaylıkla devlet adını verdiğimiz siyasi birim anlamında kullanılabilir” (Erözden, 2008: 5).

Dinç ise millet kelimesinin kökeninin nereden geldiğini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Kelime kökeni olarak ‘*millet*’ Arapçada ‘*mell*’ kökünden türetilmiş dişi cinsili bir kelimedir. Anlam olarak belirli bir inanç sistemine sahip insan grubunu hitabedir. Başka bir deyişle aynı inanç sistemini veya dini paylaşan insan grubu demektir. Latince ‘*millet*’ kavramının karşılığı ‘*nature/doğa*’dan türetilmiş, ‘*nation*’ ise Fransızca doğum yeri anlamına gelmektedir. Köken belirleyicisidir. Millet kavramı zaman süreci içinde günümüz Türkçesinde anlam kaymasına uğramış ve Arapçadaki anlamından farklı anlam kazanmıştır. Arapça kökenli ‘*millet*’, Latince kökenli ‘*national*’ ve günümüz Türkçesindeki ‘*ulus*’ eski Türkçede ‘*budun*’ kavramı sosyal bilimlerde genelde bir organizasyon ve örgütlenme biçimi olarak tanımlanmaktadır” (Dinç, 2002).

Devlet adamı olarak Stalin, “Millet, tarihsel olarak evrilmiş istikrarlı bir dil, toprak, ekonomik yaşam ile kendini kültür ortaklığıyla dışa vuran psikolojik yapıdan oluşan bir topluluktur.” derken Hobsbawm bu tanımın iyi bilindiğini ancak kesinlikle tek “millet” tanımı olmadığını da altını çizmektedir (Hobsbawm, 2006: 19).

“Alman filozofu Herder, ulusu dil ve kültür çerçevesinde ifade ederken, Birch ulusu ‘bugün kendini yöneten veya bunu geçmişte yapmış ya da uzak olmayan bir gelecekte kendi kendini yönetme iddiasında olan bir toplum/topluluk’ olarak tanımlar” (Gürses, 1998: 25).

Milliyetçilik çalışmalarının bir diğer önemli temsilcisi olan Gellner, millet kavramını dolaylı yoldan tanımlayan bilim adamlarından biridir. Gellner, “Bir ulusun (milletin) üyesi olmak insanın doğuştan sahip olduğu bir özellik değildir fakat zamanımızda öyle bir görünüme bürünmüştür.” derken millet ve milliyetçilik kavramlarının modern dönemin birer ürünü olduklarına da atıf yapmaktadır (Gellner, 2008: 77). Oran da millet kavramının modernliğine “Millet, adı verilen toplumsal olgu, feodal toplumun bünyesinin bozulmasıyla ortaya çıkan toplumsal bir üründür.” diyerek Gellner’in savına destek olmaktadır (Oran, 1997: 47). Gellner, milleti ve milliyeti olmayan bir insanın “bilinen kategorilere aykırı düşmekte olduğunu ve tepki uyandırdığını” şu öykü ile anlatmaktadır:

“Napolyon döneminde Almanya’da yaşayan Fransız bir mülteci olan Chamisso, gölgesini kaybeden bir insanı konu alan, Kafka’nın öncüsü sayılabilecek güçlü bir roman yazmıştı. Romanın etkileyiciliği, kuşkusuz kısmen, yapılan benzetmenin yaratması istenen muğlaklıktan kaynaklansa da yazarın Gölgesi Olmayan İnsan’la kastettiğinin Ulusu (Milleti) Olmayan İnsan olduğundan kuşkulananmamak da elde değil. Bu kişiyi yolda takip edenler ve tanışları, onun bu olağan dışı gölgesizliğini keşfettiklerinde, aslında birçok yeteneği olan Peter Schlemihl’i tanımazlıktan gelirler ” (Gellner, 2008: 77).

Millet, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlük’ünde, “Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, du, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” olarak tanımlanırken Atatürk’ün “Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklal fikrinin lâyemut abidesidir ” sözü ile kavram pekiştirilmektedir (Türk Dil Kurumu,10.11.2011).

Uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi hakkındaki sözlükler incelendiğinde birbirine benzer tanımlamaların mevcut olduğu ancak yine bu çalışmada karşılaşılan tüm yazarların savlarını doğrularcasına, ortak bir tanımın varlığının bulunmayışı göze çarpmaktadır. Evans ve Newnham, millet kavramının muğlaklığına dikkat çekerlerken, milletin “ortak bir kimlik duygusu, tarih, dil, etnik veya ırksal kökenler, din, ortak bir ekonomik yaşam, coğrafi mekân veya siyasi bir zemin” üzerine oturması gerekliliğini vurgulamaktadırlar (Evans ve Newnham, 2007: 411). Kavramın bir diğer sözlük karşılığında ise millet hakkında “Aralarında dil, din, etnik, köken, tarihsel geçmiş gibi bir dizi özellikle kendilerini yabancılardan ayıran ve bu özelliklere dayanan bir ortaklığa sahip sosyal topluluk” tanımı yapılmaktadır (Dağ, 2005: 321).

Sönmezoğlu ve diğerlerinin hazırladığı uluslararası ilişkiler sözlüğünde ise millet tanımı şu şekilde ifade edilmektedir:

“Ulus, dil, din, etnik köken, tarihsel geçmiş vb. bir dizi özellikle kendilerini yabancıardan ayıran ve bu özelliklere dayanan bir ortaklığa sahip mobilize bir sosyal topluluk olarak tanımlanabilir” (Sönmezoğlu, vd., 2005: 658-659).

Siyaset bilim sözlüklerine bakıldığında ise millet tanımının daha detaylı ve doğuşunu da içine alacak şekilde gelişimine yer vererek anlatıldığı ilk bakışta göze çarpmaktadır. Raynaud ve Rials ulus (millet) maddesini geniş şekilde ele aldıkları yapıtlarında ulusu (milleti) şu şekilde tarif etmektedirler:

“Çağdaş anlamında, ulus düşüncesi her şeyden önce, aynı yasalara bağlı olarak yaşamak istediklerini belirten ve sözleşme bağlarıyla birlikte olan insanlar birliğini belirtir. Böyle düşünüldüğünde, ulus, ilk anlamıyla, bir başka deyişle, doğum, kan bağı, ırk, etni, toprak ya da kavramın tarihiyle değil, tersine, istenç, bir siyasal topluluğun ilkelerine özgür katılım düşüncesiyle tanımlanır” (Raynaud ve Rials, 2003: 929).

Kerestecioğlu, Arapça bir sözcük olan “millet” kavramının bugünkü anlamına uzun bir süreçten geçerek çeşitli dönüşümlere uğrayarak ulaştığını şöyle ifade etmektedir:

“Arapçada millet, ‘community-communitas’ (cemaat-topluluk) anlamına gelen bir sözcüktür ve işaret ettiği topluluğun dinsel bir anlamı vardır. Millet sözcüğü bir dönem yalnızca Müslüman olanlar için kullanılmış, daha sonraları Kur’an dili Arapçayı bilenleri işaret etmiş ve böylece dilsel bir içerik de kazanmıştır. Osmanlıdaki “millet sistemi” ise, bilindiği üzere, dinsel/mezhepsel ölçüte bağlı olarak oluşturulmuştur. Modern anlamda farklı ‘milletler’e ait topluluklar, mezhep ortaklıkları nedeniyle aynı ‘millet’e dâhil edilmiştir. Kısacası ‘millet’ kavramı daha çok cemaati anlatır şekilde kullanılmıştır. Cemaatten kasıt gayrimüslimlerdir, Müslümanlar için ‘ümme’ kavramı kullanılmaktadır. Osmanlı millet sisteminin, Balkanlar’daki milliyetçilik hareketleriyle işlemez hâle gelişinden sonra, Türkçede ‘millet’ sözcüğü bugünkü modern anlamına yakın bir içeriğe sahip olmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ikinci on yılından itibaren ise, milletin taşıdığı dinsel çağrışımlardan da kurtulmak amacıyla olsa gerek, ‘ulus’ kavramı daha tercih edilmiş olmuştur. Hâlen iki kavram birlikte kullanılmakta ve aralarında ideolojik farklılıklar olduğuna dair pek de inandırıcı olmayan açıklamalar yapılmaktadır” (Kerestecioğlu, 2008: 317).

Aynı ise milliyet fikrinin Türk kültür tarihinde Avrupa’dan daha önce ortaya çıktığını aşağıdaki cümlelerinde anlatmaktadır:

“Avrupa kültüründe ancak on dokuzuncu asırdan başlayan milliyet fikri, Türk kültür tarihinde İslamiyetten evvelki devirlere dayanacak kadar eski ve Müslümanlıktan evvel ve sonra çeşitli belgeler üzerinde saptanabilen açık ve kuvvetli bir şuur hâlinindedir” (Aynı, 1997:53).

Siyaset bilimci Emerson'a göre millet, iki duygu çerçevesinde bir olduklarını hisseden insanların oluşturduğu bir topluluktur. Bu duygulardan "Birincisi, bir toplumsal mirasın en önemli unsurlarına ortaklaşa sahip oldukları, ikincisi, gelecekteki yazgılarının da ortak olduğu duygusu"dur (Emerson, 1965: 97).

Sönmezoğlu'na göre, millet olgusunun tanımlanması açısından nispeten objektif kriterler önerebilmek, bunların ölçülmesini veya birbirleriyle karşılaştırılabilmesini sağlamak oldukça zordur (Sönmezoğlu, 2000: 22).

"Ulus (millet), kendi ortak tarihi (genellikle mitsel), kültürü (dil vb.) olan ve çoğunlukla da belirli bir coğrafyanın varlığından bahsedilebilen bir etnik grup olarak tanımlanabilir" (Gürses, 1998: 25).

Çalışmanın belli bir sınırı olması nedeniyle sayısız tanımlar çerçevesinde çizilmeye çalışılan, tarif ve tasvir edilen millet kavramından bahsettikten sonra milliyetçilik olgusu hakkındaki tanımlamalara geçmek yerinde olacaktır.

Hayes, kavramı basit bir ifadeyle "vatanseverliğin ve milliyet şuurunun bir kaynaşımı olarak" tanımlamaktadır (Hayes, 1995: 14).

"Smith'e göre milliyetçilik "üyelerinin bazılarının gerçek veya potansiyel bir 'ulus' oluşturduklarına inandıkları, bir sosyal grup adına, kimliği, birliği ve özerkliği kazanmayı ve bunları korumayı amaçlayan bir ideolojik harekettir" (Gürses, 1998: 26).

Gönlübol, söz konusu olguyu "Ulusçuluk (milliyetçilik) gerçekte veya ülkede geniş bir alan üzerinde merkezî bir hükûmetin kurulmasını istemekte ve bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır." derken milliyetçilik çerçevesinde halk yığınlarının ortak bir siyasal forum içinde birleşme süreçlerinden bahsetmektedir (Gönlübol, 2000: 321).

TDK Sözlük'ünde milliyetçilik, "Maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalçılık, nasyonalizm" olarak tarif edilmiş ayrıca burada Morton Kaplan'ın "Milliyetçilik, sadece bir ideoloji değil, bir yaşayış ve bir duyuş tarzıdır." tanımına da yer verilmiştir (Türk Dil Kurumu, 10.11.2011).

Olgunun tanımlanması ile ilgili TDK Sözlük'ünün dışında yine uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi sözlüklerinden yararlanmak yerinde olacaktır. Çünkü bu sözlüklerin konu

ile ilgili birçok kitabı referans alarak ilgili maddeyi yazdıkları düşünülürse, ortak bir tanıma ulaşmaları bir o kadar daha yakındır iddiası ileri sürülebilir. Sönmezoğlu ve arkadaşları ile Dağ, milliyetçiliği şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“Milliyetçilik, bir millet oluşturdukları bilincine sahip bireylerin ülkenin siyasi sınırları içerisinde bağımsız bir siyaset yürütebilme hakkını savunan ve ülkesinin davranışlarını sınırlamaya yönelik her tutuma gerektiğinde silahlı mücadele ile de karşı çıkan bir akım olarak ifade edilir” (Sönmezoğlu, vd., 2005: 485; Dağ, 2005: 323).

Evans ve Newnham, milliyetçiliği aşağıdaki gibi tarif etmektedirler:

“Kavram, birbiriyle bağlantılı iki şekilde kullanılmaktadır; ilk kullanıma göre milliyetçilik, davranışsal bir kişiliği, yani ‘ulusu’ (milleti) tanımlamaya ve bundan sonra da onun adına belirli siyasi ve kültürel hedefleri izlemeye çalışır. Bu hedefler arasında en öne çıkanı kendi kaderini tayin olacaktır. Kendi kaderini tayin, birkaç yol ile ampirik olarak ifade edilebilir; bu başlık altında ele alınabilecek bütün hedefler irredantizm, bağımsızlık ve ayrılmadır. İkinci kullanıma göre ise, milliyetçilik insanlarca paylaşılan ulusa bağlılık duygusudur. Bağlılığın bileşenleri dil, din, paylaşılmış tarihî geçmiş, fiziksel sınırdışlık gibi unsurlar ile sağlanmaktadır” (Evans ve Newnham, 2007: 415).

Sander, milliyetçiliği, “yönetimsel bir birikime sahip olmak isteyen herhangi bir coğrafi grubun, bağımsız tek bir devlet kurma hakkı” olarak tanımlamaktadır (Sander, 2005: 189).

Gellner ise milliyetçiliğin tekil olmaktan ziyade çoğul olduğunu ifade etmektedir (Gürses,1998:29).

Psikiyatri disiplini, “milliyetçiliği bir savunma mekanizması olarak görmektedir”. Oran, çeşitli disiplinlerin milliyetçilik hakkındaki tanımlamalarını arz ederken aşağıda sunulanlara da kendi çalışmasında yer vermektedir:

“Psikolojik yaklaşıma göre milliyetçiliğin yayılması Avrupa’da dinin etkisinin azalmasına rastlamaktadır. İnsanlar kendilerinden yüksek bir kavrama hizmet etmek eğilimindedirler. Ayrıca milliyetçilik, insanlara dayanılmaz sıkıntı veren gerçekleri kaldırabilmeleri için yardımcı olan bir rasyonelleştirme biçimi, iç zorluklarla karşılaşılacak liderlerin iç muhalefeti atlatmak için dış kavgalar yaratması olarak görülür. Bu anlatım biçimine göre, milliyetçilik, ulusların ‘siyasal buluş’ denebilecek çağına ait bir kavramdır” (Oran, 1997: 36).

Oran’ın yukarıda değindiği “İnsanlar kendilerinden yüksek bir kavrama hizmet etmek eğilimindedirler.” sözüne benzer bir şekilde Özkırmılı, “Bazı şeyler insan hayatında değerli sayılmıştı.” derken vatani yani milliyetçiliği vurgulamaktadır (Özkırmılı, 2008b: 11).

Kedourie ise milliyetçiliği aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

“Kedourie milliyetçiliğin özgürlükçü olmayan ve potansiyel olarak baskıcı olan etkilerini vurgulamıştır. Kedourie’ye göre milliyetçilik siyasal gücün seküler doktrini. Milliyetçilik 19.yüzyılın başında Avrupa’da, belirli etnik grupların toplu isteklerinin bir doktrini olarak doğdu. Kedourie, milliyetçiliğin, bireyin millete tamamen tabi olmasını ve tam bir teslimiyetini isteyen, sınırsız politikalara yol açtığını ileri sürer”(Gürses,1998:29).

Kedourie milliyetçiliğin doğduğu sosyal, ekonomik, siyasal ortamın maddi gerçekliğine fazla önem vermez ve Avrupa’da milliyetçiliğin toplumsal tabanını ve Avrupa dışındaki toplumlara nasıl uzandığını anlatmaz. Onun aksine J.Plamenatz milliyetçiliği kültürel açıdan dışlanmış insanların tepkilerinden doğan bir olgu olarak görür (Gürses,1998:30).

Tüm bu tanımlamalardan sonra milliyetçiliğin nasıl doğduğu incelenmiş, millet ve milliyete atfedilen önemin özellikle 19. yüzyıldan sonra nasıl değiştiği sorgulanmıştır.

1.2. Milliyetçiliğin Tarihsel Arka Planı ve Karakteristik Özellikleri

19. yüzyılda meydana gelen gelişmeler, yukarıda da değinildiği üzere uluslararası politikanın niteliğini değiştirmiş, ulus devlet anlayışı uluslararası politikanın merkezine yerleşmiş ve bunda da en fazla milliyetçilik etkili olmuştur.

19. yüzyıl ulusçuluğu (milliyetçiliği), merkezî devlete sıkı ve duygusal bir şekilde bağlanılmasının yanında “sade vatandaşın” da devletlerin siyasal hayatlarında söz sahibi olmasını beraberinde getirmiştir (Gönlübol, 2000: 41-42). “Fransa büyük inkılabının bütün âleme yaydığı ve öğrettiği prensipler Avrupa milletlerini uyandırmıştı”(Ayni,1997:43).

19. yüzyılda milliyetçi liderler, ayrı siyasal yapının, bir başka anlatımla ayrı bir devletin tesisi adına gerekli olan meşruluk temelinin, ayrı bir etnik ve dinsel grubun var olabilmesiyle gerçekleşeceğini vurgulamışlardır. Böylece, devletin bir millete dayalı olması gereği yüksek sesle dillendirilmiştir. Bu seslenişin etkisiyle devletlerin etnik gruplara dayanmadığı Avrupa coğrafyasında milliyetçilik hareketleri başlamıştır. Bu hareketler sonunda Rusya, Avusturya-Macaristan, İsveç-Norveç ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok milletli devletler parçalanmaya ve bunların yerine ulus devletler kurulmaya başlanmıştır (Gönlübol, 2000: 42).

Fransız Devrimiyle birlikte “tek kral, tek iman ve tek kanun” sloganının yerini “tek millet, tek kanun, tek kral” sloganı almıştır. 1792 yılında ise mutlak monarşinin ortadan kalkmasıyla cumhuriyet ilan edilmiş ve millet egemenliğin kaynağı hâline gelmiştir (Noi, 2007:31).

Uluslararası ilişkilerin aktörlerini temelinden değiştirip, en önemli aktör olarak ulus devletin ortaya çıkmasını sağlayan milliyetçilik ise fikirsel bağlamda tabii ki pratikten daha önce ortaya çıkmıştır.

Milliyetçiliğin ortaya çıkışı (doğuşu) konusu da ilgili araştırmacıları, tıpkı tanım çıkmazı gibi bir ikilemde bırakmaktadır. Bu yüzden milliyetçiliğin doğuşu ile ilgili birçok kuram geliştirilmiş ve bu çerçevede politik, ekonomik, toplumsal, kültürel vb. bunun gibi değişik faktörler değerlendirilmiştir. Ancak konu ile ilgili çalışanların büyük bir çoğunluğunun, milliyetçiliğinin doğuşunda Alman romantizminin etkili olduğuna inandıkları görülmektedir.

Milliyetçilik tarih sahnesine bir ideoloji olarak 18.yüzyılın sonlarında çıkmakla beraber 19. yüzyılda gücünün zirvesine ulaşmıştır. Ögün’ün de ifadesiyle aydınlanma ve aydınlanmaya karşıt olarak milliyetçiliğin yükselmesi adına romantizm, yani zamanın iki ruhu (zeitgeist) milliyetçiliğin tarihsel arka planında büyük bir önem arz etmektedir (Ögün, 2000: 1-5). Milliyetçiliğin bir ideoloji olarak ortaya çıktığı bu yüzyıllarda mutlakiyetçi devletler çökmüş, ulus devletin yıldızı parlamış ve kapitalist endüstrileşme gerçekleşmiştir. Bu fikrin gelişmesindeki en büyük kaynak 1789 Fransız İhtilali olmuştur. Bu dönemde kıta Avrupasında ise Fransa hegemonyasını kurmuştur. Daha sonra 18.yüzyılın ikinci yarısında Alman milliyetçiliği Fransız Aydınlanmasının fikir ve ilkelerine karşı bir tepki olarak doğmuştur. Alman Aydınlanması daha sonra 1871 yılında Alman ulus devletinin kurulmasını sağlamıştır (Noi, 2007:34-35).

“Milliyetçilik düşüncesinin kökenlerini on sekizinci yüzyıl sonlarına, Herder ve Fichte’ye, hatta kimi yazarlara göre Kant ve Rousseau’ya kadar götürmek mümkündür. Fakat bir sosyal bilim konusu olarak ele alınmasıysa 1920 ve 30’ları bulur. Bu dönemde Carleton Heyes’in, 1940’larda da Hans Kohn’un çalışmaları milliyetçiliği akademik dünyanın gündemine sokar. 1960’lardan itibaren sosyal bilimlerin birçok alanında etkisi hissedilen modernleşme ekolünün de rolü vardı. 1980’ler ise pek çok milliyetçilik uzmanı tarafından bir dönüm noktası olarak kabul edilir” (Dinç, 2002).

Milliyetçiliğin ilk kez ne zaman ve nerede ortaya çıktığına ilişkin, milliyetçilik çalışmalarında farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bunların biri milliyetçilik çalışmalarının üstatlarından olan Anderson, milliyetçiliğin Amerikalarda doğmuş Criolloların deneyimleriyle ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Anderson, 1993: 63-82). Bu yönüyle Anderson, milliyetçiliğin Avrupa’da doğduğunu kabul eden birçok düşünürden ayrılmaktadır.¹ Ancak milliyetçiliğin kökenleri, araştırmacılar tarafından genel olarak Alman romantik düşüncesinde aranmaktadır. Kohn’a göre romantik akım 1800’lerden sonra Alman milliyetçiliğinin yükselmesinde bir itici güç olmuştur (Aktaran Özkırımlı, 2008b: 34). Özkırımlı, Kohn’un ifadesini pekiştirmektedir:

“Aslında romantik düşünürlerin siyasi bir programı örneğin bir Alman ulusdevletinin kurulması yoktu; yarattıkları akım daha çok bir ‘estetik devrim’ olarak nitelendirilebilirdi. Ancak Alman düşünüş tarzının kendine özgünlüğüne yaptıkları vurgu, Alman olma bilincinin doğmasına önemli rol oynamıştı” (Özkırımlı, 2008: 34).

“Almanya’da ortaya çıkan ve Alman dili ve kültürünün değerlerinden konuşan bir yazarlar elitinin ortaya çıkışı, Alman Aydınlanması(*German Romanticism*) dediğimiz hareketi de beraberinde getirmiştir”(Noi,2007:35).

Romantizm, önemli ölçüde Napolyon Savaşları sırasında ve sonrasında olgunlaşmıştır. Aydınlanmanın merkezi Fransa iken, romantizmin merkezi Napolyon Savaşlarından en büyük darbeyi alan Almanya ve buradaki “taşkın, hatta anarşizan” Sturm und Drang hareketidir (Öğün, 2000: 6-7). Öyle ki bu dönemde Almanlar, “yalnız Napolyon’un yönetimine değil, aynı zamanda Fransız kültürünün yüz yıllık üstünlüğüne de isyan etmişlerdir” (Sander, 2005: 191).

“Dolayısıyla, Alman milleti ve Alman kimliği fikrinin tarihsel süreç içerisinde oluşturulması,1770’den itibaren Alman Aydınlanması ile başlamış olup 1871 yılında Alman ulus devletinin kurulması ile devam etmiştir”(Noi,2007:35).

¹ Criollo, teorik olarak, safkan Avrupalı olmakla birlikte Amerikalarda doğmuş kişi demektir. Anderson burada İspanyol sömürgelerindeki Criollo toplulukların nasıl olup da ulus olma tasarımı geliştirdikleri, sömürgeadaki nüfusu bilinçli bir şekilde kendi milletleri olarak tanımladıkları ve pek çok bağla bağlı oldukları İspanya İmparatorluğu’nu yabancı bir düşman olarak görmeye başladıkları sorusunu cevaplamaya çalışmaktadır. Bunu açıklamak için en sık ileri sürülen iki etken, Madrid’in denetimini sıkılaştırması ve aydınlanmanın özgürleştirici düşüncelerinin 18. yüzyılın ikinci yarısında yayılmasıdır. (Anderson, 1993: 63-82).

Hobsbawm, *Devrim Çağı* adlı kitabında “öz bilinçli milliyetçi” hareketlerin de tam Napolyon Savaşlarının sonrasında yani 1830’lu yıllarda arttığını ifade ederken bu gelişmeyi en iyi simgeleyen hareketler olarak 1830 Devriminden kısa bir süre sonra Carbonari Derneğinin de önderi İtalyan milliyetçi Giuseppe Mazzini’nin kurduğu ya da esinlediği “Genç” hareketleri göstermektedir:

“Genç İtalya, Genç Polonya, Genç İsviçre, Genç Almanya ve Genç Fransa (1831-1836) ile 1840’ların benzeri Genç İrlanda hareketidir...Sonraki milliyetçi hareketlerin ‘Genç Çekler’ ya da ‘Genç Türkler’ gibi adlar almalarının da gösterdiği gibi, simgesel olarak çok büyük önemleri olmuştur. Avrupa devrimci hareketinin ulusal birimler hâlinde parçalanmasına damgasını vurmuşlardır” (Hobsbawm, 2005: 147).

Tabii ki “Milliyetçilik fikir olarak daha önce yoğrulmuş bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.” ifadesine tarihsel gelişim sürecinde yer verilmiştir. Hatta romantik akım bile daha önce Jean Jacques Rousseau ve Immanuel Kant tarafından yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Milliyetçiliği düşünce akımlarıyla açıklamaya çalışan Kedourie’ye göre, Kant’ın geliştirdiği “Ahlaki ve epistemolojik ikiliğin siyasi sonuçları büyük olmuştur ” (Özkırmı, 2008b: 34-35). Daha sonra Kant’ın ahlak kuramında değişiklik yapmaya “ilk cesaret edense” Johann Gottlieb Fichte olmuştur (Özkırmı, 2008b: 35). Fichte, “Bireyciliği millet kavramı ile özdeşleştiren yorumların en felsefi nitelikli olanlarından birisini geliştirmiştir”:

“Fichte, Almanya’nın Fransa tarafından yenilgiye uğratıldığı Jena Savaşının ve işgal edilerek onurunun ayaklar altına alınmasının tanığı olan ve özellikle genç kuşaklar arasında geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan ünlü Alman Milletine Söylevler isimli dizi yazılarıyla Alman milliyetçiliğini kuran etkili bir filozof; filozof olduğu kadar da bir propagandist idi” (Öğün, 2000: 9).

Fichte, eserlerinde, Alman milliyetçisinin, bireysel özgürlük ülküsünü önce Almanlar arasında gerçekleştirmesinin gerekliliğini savunurken, sonra da bu ülküyü tüm insanlığa yaymasının önemini dile getirmiştir (Özkırmı, 2008b: 37).¹

Fichte’nin görüşlerine benzer bir şekilde Herder de milliyetçiliğin mimarlarından biri olarak gösterilmektedir. Herder insanlığın bir milletler ailesinden oluşması gerektiğini savunmuştur ve bu çerçevede insanlığın yaratıcılığının ancak, millî topluluklar

¹ Fichte, bireylerin birer hayaletten ibaret olduğunu, yalnızca bir bütün içinde yer aldıkları sürece gerçeklik kazandıklarını iddia etmektedir: “Dolayısıyla bireyin özgürlüğü, yani kendini gerçekleştirebilmesi, ancak bütünüyle özdeşleşmesiyle olacaktır. Mutlak özgürlük, bütün tarafından mutlak özümsemeyi gerektirir”. Bu düşünceler Özkırmı’ya göre Fichte’yi organik bir devlet anlayışına götürmektedir (Özkırmı, 2008b: 36).

aracılığıyla tomurcuklanması ve farklılaşması sayesinde olabileceğinin altını çizmiştir. Herder'e göre Tanrı insanlığı milletler hâlinde yaratmıştır. Dolayısıyla farklı kültürel topluluklar hâlinde; yani "biz-onlar ayırımına dayalı olarak yaşamak son derece doğal ve yararlı idi" (Öğün, 2000: 16). İnsanı insan yapan, Herder'e göre dildir. Ona göre ortak bir dil konuşan insanlar, milletin ilk aşamasını oluşturmaktadırlar. Her insan bir dilin ve topluluğun ürünüdür. Aslında Fichte ile Herder'in bir diğer ortak noktası da burada ortaya çıkmaktadır. Fichte'ye göre de tıpkı Herder'in dedikleri gibi "Dil, millî ruhu yansıtmaktadır" (Özkırımlı, 2008b: 38-39).

Ateş, ise farklı bir bakışla milliyetçiliği, kapitalizmin hem ürünü hem de düşmanı olarak sunmaktadır:

"...Kapitalizmin ürünü ve düşmanı olmasının nedeni, kapitalizmin 'pazar sorununun ulusçuluğun (milliyetçiliğin) gelişmesiyle birlikte artmasıdır. Bir ülkedeki ucuz ve kaliteli üretimin, yani endüstri üretiminin; henüz el sanatları düzeyindeki manifaktür düzenini ve üretimini yıkacağı açıktır. İşte kendi iç üretimini korumak amacıyla konulan gümrük duvarları kendi iç piyasasıyla yetinemeyen kapitalizm için en büyük tehlikeyi oluşturacaktır. Buna ek olarak yabancı üretim mallarının yakılması gibisinden gösterilerin ardında da hiç kuşkusuz iç üretimin korunması yatacağıdır. Örneğin Almanya'da 1810'da 17-27 Kasım tarihleri arasında yakılan İngiliz kumaşlarının parasal değeri 1.200.000 frankın üzerindeydi" (Ateş, 2004: 199-200).

1830 ve 1848 Devrimleri 1789 Fransız Devriminin ilkelerini sağlamlaştırmıştır. Buna bir de yukarıda da bahsi geçen Endüstri Devriminin eklenmesi 1848'den sonra milliyetçiliği, "bilinçli toplumların kendi geleceklerini kendilerinin saptaması" adına "Avrupa sahnesindeki en etkili güç" hâline dönüştürmüştür (Sander, 2005: 189).

İşte, başlangıcı Fransız Devrimine kadar dayanan ve bu devrimin Avrupa sahnesine sunduğu milliyetçilik hareketi, Avrupa'nın ortasında Almanya ve İtalya'ya ulusal birliklerini "armağan ederken", Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan ve Orta Doğu'daki topraklarında yaşayan ulusların da bağımsızlıklarını elde edip imparatorluktan birer birer ayrılmaları neticesini doğurmuştur (Sander, 2005: 292).

Bu çalışmanın da konusu olan "Balkanlar'daki Sırp Milliyetçiliği"nin kökenlerine de işte bu dönemlerden itibaren değinmekte fayda vardır. Dolayısıyla ikinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Balkanlar'ın siyasal, toplumsal ve ekonomik durumundan bahsedilmiş ve Balkanlar'daki milliyetçilik hareketlerinin nasıl doğduğu ve geliştiği anlatılmıştır.

Ancak şimdi milliyetçiliğin karakteristik özelliklerini de incelemek gerekmektedir. İlk olarak milliyetçilik, daha önce de ifade edildiği üzere modern bir kavramdır (Hobsbawm, 2006: 29). Snyder, “Bugün bildiğimiz biçimiyle milliyetçilik Eski Çağ ve Orta Çağ dünyalarınca bilinmeyen bir şeydi.” diyerek milliyetçiliğin modern toplumun bir ürünü olduğunu kabul etmektedir (Snyder, 1964: 26). Yani bir başka deyişle, milliyetçilik 19.yüzyılın ürünü olarak, Yakın Çağın bir eseridir, denilebilir. Toplumların, birbirlerine benzediklerini hissettikleri ana denk gelen bu dönemde kabaran etnik, dinsel, dilsel duygular, 19.yüzyıl halklarını bir anda ortak hareket etmeye itmiştir, iddiası ileri sürülebilir. İkinci olarak milliyetçilik, duygulara hitap etmektedir. “Halk arasında milliyetçilik denince her şeyden önce, insanın üyesi olduğu millete duyduğu derin bağlılık duygusu” anlatılmak istenmektedir (Oran, 1997: 33-34). Üçüncü olarak tüm milliyetçilikleri açıklayacak genel bir kuramın üretilmeyeceği gerçeğidir (Özkırımlı, 2008b: 280). Dördüncü olarak milliyetçiliklerin algılama biçimleri önceden yaratılan birtakım düşmanlara veya efsanelere dayanmaktadır:

“Dünyayı ‘biz’ ve ‘onlar’ ‘dost’ ve ‘düşman’ olarak ikili kategorilere ayırır. ‘Biz’i ‘onlar’dan ayıran özellikleri vurgular; bunu yaparken de genelde iyi özellikleri ‘biz’e, kötü özellikleri ‘onlar’a atfeder. ‘Onlar’ın ‘biz’e yönelik kötü emelleri üzerine komplo teorileri, korkular üretir. Bu teorileri üretirken, gerçeklere uyma kaygısı taşımaz; belirli zihinsel kalıplar yaratır ve bireyleri, çoğu zaman savundukları düşüncelere bakmadan, önceden bu kalıplara uydurur” (Özkırımlı, 2008a: 14).

Milliyetçiliğin karakteristik özelliklerinden bir diğeri de bir toplumsal hareket olmasıdır. “Türk milliyetçiliği mazlum milletlerin kurtuluşunun habercisi olmuştur.” örneğinden de anlaşılacağı üzere milliyetçilik devrimci bir toplumsal hareketi de bünyesinde barındırmaktadır (Oran, 1997: 41).

Milliyetçiliğin karakteristik özellikleri sadece yukarıdakilerle sınırlı olmayıp, yazardan yazara veya görüşten görüşe farklılıklar arz edebilmektedir. Bu çerçevede milliyetçiliğin karakteristik özellikleri, milliyetçilik yaklaşımlarının bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Aşağıda milliyetçilik yaklaşımları bağlamında belli başlı üç teoriden bahsedilmiştir.

1.3. Milliyetçilik Teorileri

Tüm teoriler, farklı milliyetçilikleri ortak özelliklerine göre sınıflandırmak, böylece bunların değerlendirilmelerini kolaylaştırmak amacıyla üretilmiş araçlardır. Bu

bağlamda “ilkçi, modernist ve etno sembolcü” yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu çalışma da etno sembolcü yaklaşım çerçevesinde Sırp milliyetçiliğini incelemek amacıyla yapılmıştır.

İlk olarak ilkçi yaklaşım bu çerçevede değerlendirilebilir. Özkırmılı'ya göre “aslında, ilkçilik bir milliyetçilik kuramı değil; daha çok bir bakış açısı” olarak göze çarpmaktadır. Buna göre milletler, doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak gösterilmektedir. İlkçi yaklaşım için “primordialism” karşılığı kullanılmaktadır. Bu yaklaşıma dayalı milliyetçilik kuramlarını, etnik gruplarla ilgili çalışmalardan bağımsız olarak ele almak olanaksız görünmektedir. Yaklaşım, öncelikle etnik kimliği ve bu kimliği oluşturan bağların niteliğini inceleyen çalışmalarda şekillenmektedir. İlkçi yaklaşım da kendi arasında “doğalcı, biyolojik ve kültürel” olarak üçe ayrılmaktadır (Özkırmılı, 2008b: 81-104). Çalışmanın amacı bakımından bu sınıflandırmalara ve bu sınıflandırmalar hakkında yapılan tartışmalara yer verilmemiştir.

İkincisi Modernistler , Karl Deutsch'un *Nationalism and Social Communication* adlı eseri ile birlikte milliyetçiliğin modern çağa (son birkaç yüzyıla) ait bir olgu olduğu üzerinde birleşmektedirler. Bu görüşe göre milletler ve milliyetçilik kapitalizm, sanayileşme, merkezî devletin kurulması, kentleşme, laikleşme gibi modern süreçlerle birlikte ya da onların ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Modernistlere göre milliyetçiliği bu süreçlerden bağımsız olarak değerlendirmek neredeyse imkânsızdır. Zaten eski çağlarda milliyetçiliğin ortaya çıkmasını sağlayacak toplumsal, siyasi ve ekonomik koşullar mevcut değildir. Bu koşullar modern çağda oluşmuştur. Başka bir ifadeyle, milletler ancak milliyetçilik çağında sosyolojik bir gereklilik hâline gelmektedir: “Milliyetçilik milletleri yaratır, milletler milliyetçiliği değil” (Özkırmılı, 2008b: 105-106).

Modernist araştırmacıları kuramlarında ön plana çıkardıkları etkenlere göre kategorize edebiliriz. Buna göre ekonomik etkenlere ağırlık verenleri ‘ekonomik dönüşüm’, siyasi etkenlere ağırlık verenleri ‘siyasi dönüşüm’, toplumsal ve kültürel etkenlere ağırlık verenleri ise ‘toplumsal kültürel dönüşüm’ adıyla değerlendirebiliriz. Ekonomik dönüşümü temel alan yaklaşımı benimseyenler ekonomik ilişkilerin değişim ve dönüşümüyle milliyetçilik olgusunu açıklamaya çalışırlar. Buna örnek olarak Neo-Marksistler verilebilir. Bu konudaki eserlere örnek olarak Tom Nairn'ın ‘*dengesiz*

kalkınma’ ve Michal Hechter’in ‘iç sömürgecilik’ adlı eserleri verilebilir. Siyasi dönüşüm başlığı ise milletlerin modern anlamda meydana gelmesinde ulus devletin etkili olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Bağımsızlık, millî çıkarlar, hukuksal tabiiyet gibi konular siyasi dönüşüm yaklaşımı tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. John Breuilly’nin ‘*Bir Siyaset Biçimi Olarak Milliyetçilik*’, Paul Brass’ın ‘*Milliyetçiliğin Seçkinlerce Kullanımı*’, Eric Hobsbawm’ın ‘*İcat Edilen Gelenekler*’ adlı eserleri önemli örneklerdir. Toplumsal-kültürel dönüşüm yaklaşımı ise insanlığın gelişimini evrelere ayırmaktadır. Bu yaklaşım geleneksel ve modern toplum arasında ayrıma gider. En önemli savunucusu Gellner’dir. Ernest Gellner’in ‘*yüksek kültürler*’, Benedict Anderson’un ‘*Hayali Topluluklar*’ ve Miroslav Hroch’un ‘*Millî Hareketlerin Üç Evreli Gelişimi*’ adlı eserler bu yaklaşımı anlatan önemli kaynaklardır (Dinç, 2002).

Modernistlerin tamamının görüşlerine değil, yalnızca Gellner ve Anderson’un kuramlarına burada yer verilmiştir.

Özkırımlı’ya göre Çek asıllı sosyal bilimci Ernest Gellner milliyetçiliğin anlaşılmasına en çok katkı yapan isimlerden biri, belki de birincisidir (Özkırımlı, 2008b: 160). Dolayısıyla öncelikle, onun *Uluslar ve Ulusçuluk ve Milliyetçiliğe Bakmak* adlı kitaplarını iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sanayi toplumu (modernizm) ile milliyetçilik arasında kurduğu yapısal ilişki üzerinden “ulus” kavramına farklı bir açıklama getirerek evrimci yaklaşımı reddeden Gellner’in *Uluslar ve Ulusçuluk* isimli kitabı ise milliyetçilik hakkındaki çalışmaları ile tanınan John Breuilly’nin sunuş yazısı ile başlamaktadır (Gellner, 2008: 17-69).

“Gellner, milliyetçiliğin gelişmesini tetikleyen unsurun, sanayi kapitalizminin gelişimi, kısmen de bunun yarattığı eşitsizlik olduğunu ileri sürmektedir” (Llobera, 2007: 104).

Gellner ve Anderson özellikle yaygın okuryazarlığın ve eğitimin milliyetçilik açısından önemi konusunda aynı görüşe sahiptir. Anderson *Hayali Cemaatler* adlı kitabında Avrupa milliyetçiliğinin kökenini çok dilli dinî kültürden mutlakiyetçi devletlere geçiş aşamasında görür (Gürses, 1998: 31).

“Üçüncü olarak etno semboller ise temel savlarını modernizm eleştiriden yola çıkarak geliştirmişlerdi. Etno-sembolcü terimi milliyetçilik çözümlemelerinde etnik geçmişe (ve kültüre) ağırlık veren kavramları nitelemek için kullanılır. İlkçiliği

reddeden, modernizm açıklamaları ise yetersiz bulan John Armstrong, Anthony D.Smith, John Hutchinson gibi etno sembolcüler, bu iki yaklaşımdan hareketle bir senteze ulaşmaya, bir tür 'orta yol' bulmaya çalışırlar. Kendi çalışmalarına etno-sembolcü adını/terimini kendileri vermiyor. Terim daha çok bu tür görüşmelere sempatiyle bakan genç kuşak araştırmacılar tarafından kullanılır. Nitekim Armstrong, hiçbir eserinde bu terimden söz etmez. Smith, Armstrong'un bakış açısını 'eskilci' olarak tanımlarken, Hutchinson hem Smith hem de Armstrong'un görüşlerine 'etnikçi'/'ethnicist' nitelemesini yakıştırır "(Dinç,2002).

Çalışmanın konusu olan Sırp milliyetçiliği ise etno sembolcü yaklaşıma daha yakın dinamiklere sahiptir.

Çünkü etno-sembolcüler milletlerin gelişim sürecini geniş bir zaman dilimi içinde inceler. Bugün hâlihazırdaki milletler, modern öncesi dönemde yer alan etnik toplulukların devamıdır. İki yapı gelişmişlik düzeyi açısından farklıdır, tür olarak değil. Etnik yapı daha dayanıklıdır yüzyıllar boyu özlerini korumayı başarmışlardır. Modern dönemin milletleri ise etnik yapılardan farklı olarak yılanmış etnik kültürlerin gölgesi altında şekillenir. Etno-sembolcülere göre geçmişten gelen mitler, semboller, töreler bu günün milliyetçiliklerini belirler. Bu şekilde ilkçililerden ayrılmaktadırlar. Etno-sembolcüler milliyetçiliği kapitalizm, endüstrileşme gibi modern süreçlerle açıklayan kuramların yetersiz olduğunu öne sürerler, çünkü yaklaşımlar etnik bağlılıkların kalıcılığını gözardı etmektedir (Dinç,2002).

1.4.Milliyetçilik Türleri

Özkırmımlı ve Gönlübol'dan yola çıkılarak, tanım sorunuyla başa çıkamayan çok sayıda araştırmacının milliyetçilikleri sınıflara ayırdığı, bu bağlamda kültür ve siyaseti ayrı kategoriler olarak değerlendirdikleri söylenebilir (Özkırmımlı, 2008b: 34; Gönlübol, 2000: 320). Bu çalışmada da milliyetçilik, "etnik milliyetçilik" ve "vatandaşlığa bağlı milliyetçilik" olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir.

Özkırmımlı bu sınıflandırmanın, sınıflandırmalar içinde en popüler olduğunun altını çizerken bu ayrımın nereden çıktığını da şu şekilde hatırlatmaktadır:

"Bu ayrımın kökleri Alman tarihçi Friedrich Meinecke'nin ilk olarak 1907 yılında yayımlanan, 1970 yılında da İngilizceye çevrilen *Cosmopolitanism and the National State* adlı eserine kadar uzanır. Meinecke bu eserinde *Staatsnation* (devlet-millet) ve *Kulturnation* (kültür-millet) olmak üzere iki tür milliyetçilik olduğundan söz eder...Ayrımı yaygınlaştıran 1944 yılında yayımlanan *The Idea of Nationalism* adlı kitabıyla yine bir Alman tarihçi, Hans Kohn, olur...

Kohn'a göre Batı dünyasında, İngiltere'de, Fransa'da, Hollanda, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, milliyetçiliğin doğuşu siyasi bir olaydır; millet, milliyetçilik doğmadan önce vardır ya da milliyetçi hareketle eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Batı dünyası dışında ise, örneğin Orta ve Doğu Avrupa'da ya da Asya kıtasında, milliyetçilik daha geç, söz konusu toplumlar siyasi-toplumsal gelişimlerini henüz tamamlamadan ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de Doğu'da milliyetçilik, var olan devlet geleneğine karşı, onunla çatışarak gelişmiştir. Siyasi gelişim sürecini tamamlamamış toplumlarda yeşerdiği için de kendini ilk olarak kültürel alanda ifade etmiştir. Başlangıçta kitlesel destekten yoksundur, çünkü henüz milliyetçiliği destekleyecek bir kitle, bir millet yoktur. Millet sonradan aydınların, şairlerin çabalarıyla yaratılır. Öte yandan gelişimini daha önce tamamlamış olan Batı milliyetçiliğini örnek almak zorunda kalmaları, Doğulu eğitilmiş sınıfların gururunu yaralamış, Batı'ya ve Batı'nın liberal değerlerine karşı olan bir milliyetçilik kurgulamalarına yol açmıştır..." (Özkırımlı, 2008a: 17-18).

Zamanla Batı ve Doğu milliyetçilikleri sınıflandırması yerini "etnik" ve "vatandaşlığa bağlı" milliyetçiliklere bırakmıştır. Bu çerçevede ilk olarak etnik milliyetçilik ki çalışma konusu olan Sırp milliyetçiliğinin de kökeninde yatmaktadır ardından da vatandaşlığa bağlı milliyetçilik ele alınmıştır.

Etnik milliyetçilik kavramı yerine kültürel, kolektivist, organik, soycu milliyetçilik gibi kavramlar kullanılmaktadır. Etnik milliyetçilik, Sönmezoğlu ve arkadaşları tarafından "ortak bir soy mitine inanan, geçmişe ait ortak anıları hafızalarından çıkarmayan, aynı kültür unsurlarını paylaşan ve kendi içinde de belirli bir dayanışma ruhuna sahip olan grubun" milliyetçilik anlayışı olarak tarif edilmektedir (Sönmezoğlu, 2005: 271).

Kan bağı ve kültürel benzerlik, etnik milliyetçiliğin ana unsurları arasındadır. "Dışlayıcıdır", çünkü bu tür milliyetçilik yaklaşımına göre milleti millet yapan ortak değerler, dil, din, örf ve âdetler gibi önceden var olduğuna inanılan nesnel özelliklerdir. Bu tür bir millete üyelik de bireyin özgür iradesine bağlı olamaz. Bireyin dilini, dinini seçme hakkı yoktur; bu yüzden üyelik doğuştan kazanılır, sonradan değil (Özkırımlı, 2008a: 18-19).

Etnik milliyetçiliğe örnek olarak bu çalışmanın konusu olan Sırp milliyetçiliği verilebilir. Daha sonra yer yer ayrıntılarına girilerek de açıklanan Yugoslavya'nın içindeki yapıdan bahsetmek gerekmektedir. Yugoslavya'nın durumu, çok etnikli yapıların bütünleştirilmesi ve bir arada tutulması bakımından ilginç bir model oluşturmaktadır. Burada farklı etnik yapılar federal bir sistemle sosyalist bir ideoloji ve Yugoslavya ideali çerçevesinde bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak Yugoslavya ideali Tito'nun karizmatik liderliği sayesinde sürmüştü, onun ölümü sonrasında dağılmak

durumunda kalmıştır (Yılmaz, 2003: 227). Etnik milliyetçiliğin duygusal tepkisi ve Yugoslavya'nın dağılması ilişkisi ise “dünyanın büyük bir bölümünün vicdanını sızlatmıştır”:

“Osmanlı ve Habsburg İmparatorluklarının ardılı olan ve altı cumhuriyet ile iki özerk bölgenin son dönemlerde gittikçe zayıflayan bir birliğinden oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti 1991’de dağıldı. Önce Slovenya ve Hırvatistan’ın ardından Bosna-Hersek ve Makedonya’nın bağımsızlıklarını ilan etmeleri yeni bir süreç başlattı. Bir iç savaş çıktı ve ‘yeni’ Yugoslavya (Sırbistan ve Karadağ) Hırvatistan’a, daha sonra da Bosna-Hersek’e saldırdı. ‘Etnik temizlik’ amaçlı soykırımlar ve kitlesel tecavüzler, yakılıp yıkılmış ya da kuşatılmış şehir ve köylerden kaçan yüz binlerce sığınmacı ve bin yıldır iç içe süren hayatların ve uygarlıkların kültürel ve manevi miraslarının acımasızca yok edilmesi, medyayı meşgul etti ve dünyanın büyük bir bölümünün vicdanını sızlattı” (Rusinow, 2007: 113).

Hobsbawm’a göre Yugoslavya’nın dağılması sırasındaki millî etnik sorunlar, 1918 sonrası döneme aittir, çünkü bu sorunlar 1914’ten önce büyük önem taşımamaktadır. Ona göre Çeklerle Slovakların, Sırlar, Hırvatlar ve Slovenlerin tek bir devlette birleşmesine kadar, hiç kimse onların potansiyel çatışma unsuru olduklarından kaygılanmamıştır (Hobsbawm, 2006: 9).

Etnik milliyetçilik ile beraber etnik sözcüğünün ve etnik grup tanımının da irdelenmesi gerekmektedir. Etnik sözcüğü, Grekçe halk anlamını ifade eden “ethnos” kelimesinden türetilmiştir (Arsava, 1993: 54). Kavram, belli bir kavime bağlılığı ifade etmektedir (Bilgin, 2007: 24). Etnik grup kavramı, bir siyasal özelliği bulunmamakla birlikte üyeleri ortak bir kökene ve aynı kültürel, tarihsel ve topraksal kimlik vasıflarına sahip insan topluluklarına verilen isimdir (Meray, 2001: 98-100).

Etnik grup; dil, din, ulusal köken gibi bir insan topluluğunu bir arada tutan birkaç faktörü içeren tüm grupları ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kavram; 1950 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonunda ırk kelimesinin etnik kelimesiyle ikame edilmesine karar verilmesiyle birlikte uluslararası hukuk terminolojisine girmiştir (Arsava, 1993: 54). Bunun nedeni, ırk kelimesinin sadece fiziksel farklılıkları içermesi, ırksal farklılıkların bilimsel olarak belirlenmesindeki güçlük ve etnik kelimesinin tüm biyolojik, kültürel ve tarihsel özellikleri ifade eden geniş bir anlama sahip olmasından kaynaklanmıştır (Arsava, 1993: 54).

Mac Iver, etnik grup hakkında “Umumiyetle ister karmaşık isterse tecrit edilmiş bir toplumda olsun, etnik grubun üyelerini, bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılan ve aynı toplumsal ve kültürel geleneğe ortak olan topluluklar olarak belirlerler.” demektedir (Türkdoğan, 1995: 12-13).

Allardt ise etnik grupların kendilerine özgü karakteristik özelliklerini dört başlıkta açıklamaktadır: (Arsava, 1993: 54).

- Grubun kendi kimliğine
- Grup mensuplarının aynı kökenden gelmesi
- Muhtelif kültürel özellikler gözetilmesi, örneğin grup mensuplarının aynı dili kullanması
- Grup içinde sosyal ilişkilerin organize edilmesi.

Sönmezoğlu ve arkadaşları Allardt’ın dördümlü açıklamasına iki başlık daha eklemektedirler. Bunlardan ilki “grup üyelerinin, çoğunlukla mitler veya efsaneler yoluyla bir nesilden diğerine aktarılan ortak tarihsel anılara sahip olması” diğeri ise “grubun bizzat üzerinde yaşadığı veya hâlihazırda yaşıyor olmadığı bir toprak parçasına bağlılığıdır” (Sönmezoğlu, vd., 2005: 271-272).

Vatandaşlığa bağlı milliyetçilik ise genel olarak devletin temel ilkelerine ve kurumlarına bağlılık üzerinden tanımlanmaktadır:

“Bu ayrımın günümüzdeki en ateşli savunucularından Michael Ignatieff’e göre, vatandaşlığa bağlı milliyetçilik, ırk, deri rengi, dinî inanç, dil gibi etkenlere bakmaksızın, milletin siyasi değerlerini paylaşan herkese açıktır. Bu anlamda millet, ortak bir ideali olan, eşit haklara sahip vatandaşlardan oluşan bir siyasi topluluktur. Bu tür millete üyelik de gönüllüdür; bireyin özgür iradesiyle yaptığı seçime dayanır” (Özkırımlı, 2008a: 18).

Vatandaşlığa bağlı milliyetçilik olarak Türkiye Cumhuriyeti örnek gösterilebilir. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilan edilişi ile birlikte vatandaşlık bağıyla “Ne mutlu Türk’üm diyene!” sözü çerçevesinde vatanına bağlı herkesin bir çatı altında toplandığı görülmektedir. Ayrıca halkçılık ilkesi bağlamında bu bağın kuvvetlendiği anlaşılmaktadır. Ateş, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Kemalist ulusçuluk (milliyetçilik) anlayışı ‘şoven’ bir ulusçuluk (milliyetçilik) olmadığı gibi, dil, ırk ya da din temellerine dayanan bir ulusçuluk (milliyetçilik) da değildir.

“Kemalist ulusçuluk (milliyetçilik) anlayışı toprak temeline dayanan bir ulusçuluktur (milliyetçiliktir). ‘Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan ve kendini Türk sayan tüm vatandaşları’ dili, dini, ırkı ne olursa olsun sarmalar ve aynı kültür potası içinde eritmeye çabalar” (Ateş, 2008: 62).

Sander’in ifadeleri de Ateş’in görüşlerine benzer şekilde, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye’de vatandaşlığa bağlı milliyetçiliğin gerçekleştirildiği yönünde bir yorum yapılırken kullanılabilir:

“Atatürk ulusçuluğu (milliyetçiliği), din ve ırk anlayışının dar uygulamasından çok, Avrupa’da olduğu gibi, ulusal sınırlar içinde, ulusal oydaşmaya dayanan ortak yurttaşlık temelinde oluştu ve gerek ulusal mücadele içinde ve gerekse sonrasında milliyetçiliği bu çerçeve içinde uyguladı” (Sander, 2005: 416).

Türk ulusçuluğu, ilk önce diğer ulusçuluklar gibi dil ve edebiyatta başladı. Ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlı İmparatorluğu’na zarar vermemek için örtülü bir ulusçuluğu benimsedi. Balkan Savaşlarıyla da Türk ulusçuluğu gelişme göstererek varlığını korudu. Çanakkale’de ise varlığını koruyan Türk ulusçuluğu Kurtuluş Savaşının ardından egemen oldu (Yetkin, 2006: 10-11).

“Vatandaşlığa bağlı milliyetçiliğin kültür ile ilişkisi de vardır.” tezini ise Kymlicka, Yack, Nielsen gibi yazarların yanı sıra Özkırımlı da dile getirmektedir:

“...Tüm milliyetçilikler belirli ölçüde kültüre dayanır. Örneğin vatandaşlığa bağlı milliyetçiliğin prototipi olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri’nde vatandaşlık sonradan, bireyin özgür iradesiyle yaptığı bir seçimle değil, doğumla kazanılır ve Amerikan milletinin herhangi bir üyesi, liberal demokrasiye inanmıyor diye vatandaşlıktan atılmaz. Amerikan vatandaşlığına başvuran göçmenlerin anayasaya yemin etmesi yeterli değildir; Amerikan tarihini öğrenmeleri ve İngilizce konuşmaları da şarttır. Amerika ile Kanada hemen hemen aynı siyasi idealleri, değerleri paylaşırlar, ama bu ideallere bağlı bir Amerikalı durup dururken Kanadalı olduğunu düşünmeye başlamaz. Özetle Amerika’yı Amerika yapan bir dizi siyasi ideal değil, ortak bir tarih algısı, ortak ‘kültürel’ değerlerdir. Bu anlamda Amerikan kimliği ya da Kanada kimliği, Québec kimliğinden daha az kültürel değildir” (Özkırımlı, 2008a: 20).

Bazı araştırmacılar, etnik ve vatandaşlığa dayalı milliyetçilik sınıflandırmalarının “Weberci anlamda birer ‘ideal tip’ olduğunu, yani gerçek hayatta bire bir karşılıkları olmayan, ama farklı milliyetçilikleri anlamamıza yardımcı olan modeller olduğunu” öne sürmektedirler (Özkırımlı, 2008a: 20).

Milliyetçilik çalışmalarının bir diğer önemli teorisyeni Smith ise “gerçek hayatta karşılaştığımız milliyetçiliklerin hem siyasi hem kültürel unsurlar içerdiğini, bu anlamda etnik ve vatandaşlığa bağlı milliyetçilik modellerinin bir karışımı” olduğunu öne sürmektedir (Özkırmı, 2008a: 20). Buna rağmen Smith, bu tür sınıflandırmaların tamamen terk edilmemesi gerektiğini, somut milliyetçilikleri anlamak adına soyut modellerin kullanılmasında herhangi bir sakınca olmadığını da dile getirmektedir.

Etnik milliyetçilik vatandaşlığa bağlı milliyetçilik sınıflandırması, bir “değer yargısı içerdiği”, vatandaşa dayalı olanı “iyi”, etnik olanı “kötü” olarak sunduğu için, bu yönüyle gerek araştırmacılar gerekse siyasal aktörler tarafından bir “meşruiyet silahı” olarak görülmektedir. Özkırmı, bu savı yanılıcı bulmaktadır:

“...Siyasi tarih hiç de liberal olmayan vatandaşlığa dayalı milliyetçilik örnekleriyle doludur. Bu tür milliyetçiliğin en güzel örneklerinden Fransız milliyetçiliğinin geçmişinde binlerce Protestan’ın öldürüldüğü Saint-Barthélemy katliamı, Amerikan milliyetçiliğinin geçmişinde ise Amerikan yerlilerinin kıyımı, kanlı bir iç savaş, kölelik gibi sayfalar vardır. Bu milliyetçiliklerin büyük bir bölümü dünyanın farklı bölgelerinde sömürge imparatorlukları kurmaya kalkmış, bu uğurda kan dökmekten de kaçınmamıştır” (Özkırmı, 2008a: 21).

Vatandaşlığa dayalı milliyetçiliklerin günümüzde de, özellikle göçmenler ve azınlıklar söz konusu olduğunda, ne ölçüde “liberal”, “demokratik”, “kapsayıcı” olduğu tartışmaların odak noktasındadır. “Bu yapıdaki ülkelerin vatandaşı olmak, hiçbir zaman kolay olmamıştır.” diyen Özkırmı şu şekilde devam ederek vatandaşlığa bağlı milliyetçiliği ululayanları da eleştirmektedir:

“Brubaker’in altını çizdiği gibi, ‘vatandaşlık’ kavramının kendisi ‘dışlayıcıdır’; belirli bir refah seviyesine ulaşmış ülkeleri, daha fakir ülkelere karşı korumaya yarar. Burada temel nokta, milliyetçiliklerin ‘kendilerinden olmayanlara’ karşı takındıkları tutumdur. Vatandaşlığa bağlı milliyetçiliklerin ne ölçüde kapsayıcı, ‘iyi’ olduğunu en doğru şekilde Amerika Birleşik Devletleri’nde bir Müslüman, Fransa’da bir Cezayirli, İngiltere’de ise Pakistan ya da Bangladeş asıllı bir göçmen değerlendirebilecektir. ‘Farklılık’ sadece etnik-kültürel alanla da sınırlı değildir. ‘Farklı düşünenler’, rejim muhalifleri de ‘sürüden ayrılmamanın’ bedelini ağır şekilde ödemişlerdir. Komünist avına çıkılan Mc Carthy dönemi, Yahudi bir subayın ‘yanlışlıkla’ vatana ihanetle suçlandığı Dreyfus Olayı, vatandaşlığa dayalı milliyetçiliğin kaleleri Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa’da yaşanmıştır, etnik milliyetçilik anlayışına sahip olan ülkelerde değil...” (Özkırmı, 2008a: 21).

Tüm bu tartışmaların merkezinde hangi milliyetçilik türünün daha iyi, hangisinin daha kötü olduğunun değerlendirilmesi yatmaktadır. Ancak tarih özellikle Sırp milliyetçiliğinde göstermektedir ki etnik milliyetçilik, bir kere alevlendiği zaman çok acı olayların kaynağını oluşturmaktadır.

BÖLÜM 2: BALKANLAR'DA MİLLİYETÇİLİK

Balkan milliyetçiliği, Batı Avrupa'daki diğer milliyetçiliklere nazaran özel niteliklere sahiptir. Balkan milliyetçiliği dinsel ve etnik niteliklerin karışımıyla oluşmuştur (Karpat,2004:13).

Balkanlar, yaklaşık olarak dört yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmış ve bu dönemde uygulanan iskân politikalarına bağlı olarak da Anadolu'dan getirilen Türkmenler, bu coğrafyaya yerleştirilmişlerdir. Türk ve Balkan halkları bu sürede hem birbirlerini etkilemişler hem de birbirlerinden etkilenmişlerdir.

Todorova, "Balkanlar'da Osmanlı mirasını aramak anlamsız bir şeydir. Bizzat Balkanlar Osmanlı mirasıdır." derken Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'ın siyasi tarihi üzerindeki yerini göstermektedir (Todorova, 2007: 72).

"Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hâkimiyeti devletin güçlü vakitlerinde bir problem teşkil etmezken; devletin zayıfladığı dönemlerde bu topraklar, başta Rusya olmak üzere Hristiyan halkın hamiliği öne sürülerek neredeyse bütün Avrupa ülkelerinin ilgisini çeker ve bu topraklar üzerindeki hesaplar, Müslüman Türkleri Balkanlar'dan topyekün uzaklaştırma ihtirasına döner. Bu düşüncenin arka planında ise büyük devletlerin İstanbul'a ve dolayısıyla Boğazlara hâkim olma arzuları yatar" (Ceyhan,2006:13).

"Fransız Devrimi ile bütün dünyaya yayılan milliyetçi duygusu ve millî devlet kurma hevesi Balkan ülkelerini de derinden etkilemiştir" (Karamuço,2009:23).

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde rahat ve huzurlu yaşarken, Balkan halkları da Fransız Devrimi sonrası dönemde milliyetçilik düşüncelerinden etkilenmişlerdir. Bu yüzden de "çok uluslu egemen" imparatorluğa başkaldırmaya başlamışlardır.

2.1. Balkanlar'da Milliyetçiliğin Doğuşu ve Balkan Savaşları

Sosyal bilimciler milliyetçiliğin Fransız İhtilali ile başladığı ve yayıldığı konusunda hemfikirdirler. Aydınlanma felsefesinin bir ürünü olan Fransız pozitivizmi daha çok dili ve kültürü merkez alan bir milliyetçilik anlayışı geliştirmiş ve bu milliyetçilik fikri sayesinde Fransa'da bir ulus devletinin temelleri atılmıştır (Çiğdem, 2009: 1-35). 19. yüzyıl başlarında Balkanlar, yanı başlarındaki milliyetçilik rüzgârlarından dalga dalga etkilenmeye başlamışlardır. Tam bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında

yaşamlarını sürdüren Balkanlar'daki çeşitli etnik yapıya sahip halklar, milliyetçilik fikirlerini benimsemişlerdir.

McNeill, “Balkanlar'daki Hristiyan toplulukların (Müslüman) Osmanlı efendilerinin yazgısında görülen gerilemeyi sevinçle karşıladıkları söylenebilir” derken coğrafyadaki güç boşluğunu yansıtmaktadır, denilebilir (McNeill, 2008: 564-565). İşte bu güç boşluğu içinde Balkan milletleri içinde “İmparatorluk ile bağlarını gevşeten ilk millet Sırp olmuştur” (Esmer, 1944: 107).McNeill, Sırp Ayaklanması ile başlayan ve Balkan Savaşlarına kadar giden dönemi anlatırken şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Eski biçim Balkan eşkıyalığıyla büyük ölçüde çakışan bu ruh, Sırp Devrimine (1803-1815) ve Yunan Devrimine (1821-1830) kendine özgü bir karakter kazandırdı. Aynı zamanda bu halkların Batı toplumuna ileride daha eksiksiz bir biçimde katılmaları yolunda ilk adımlarını atmalarına yol açtı. Ancak çok geçmeden Balkanlar'ın Hristiyan uluslarının, birbiriyle çatışan toprak istekleri yüzünden ortaya önemli sorunlar çıktı. Ne var ki bu çıkar çelişkileri, her yerde devrimci çevreleri sarmış olan özgür insanların kardeşliğine dayalı bir geleceğe duyulan inançla, 1850'den sonraki tarihlere dek örtüldü” (McNeill, 2008: 565).

“Osmanlı Devleti uzun yıllar Balkan topraklarının korunmasında İngiltere ile Rusya arasındaki mücadeleyi kullanmış, Rusya'ya karşı İngiltere'ye dayanarak toprak bütünlüğünü muhafaza etmiştir”(Ceyhan,2006:13).

“93 Harbinin ardından gelen yirmi yıllık süreçte kısmen durulan Balkan Devletleri daha ziyade kendi içlerindeki mücadeleleri sebebiyle topyekun Osmanlı karşısına geçememişlerdir. II.Meşrutiyetin ilanı ve ihtilal ardından devlette oluşan siyasal boşluk,Bulgaristan'ın sınırları içerisine Makedonya'yı alması ,Sırbistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i ilhakı;Avusturya-Macaristan karşısında Balkanlar'daki Slav ırkının Rusya desteğiyle birleşme eğilimleri 1912-1913 Balkan Savaşlarının zeminini oluşturmuştur”(Ceyhan,2006:14).

“19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun Balkan topraklarında ortaya çıkan milliyetçi hareketler bölgede art arda ulus-devletlerin kurulması ve bölge topraklarının önemli bir kısmının Osmanlı hâkimiyetinden çıkması ile sonuçlanmıştır”(Karamuço,2009:23).

Balkanlar'daki milliyetçilik rüzgârları bir anda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı güç mücadelesine dönüşmüştür. Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Bulgaristan'ın bağımsızlıklarını kazanmaları, bu devletler açısından sorunları bitirmemiş, aksine yeniden başlatmıştır. Balkanlar'ın kozmopolitik kimliği sebebiyle hemen her devletin milletinden olan unsurlar, diğer devletlerin de içerisinde kalmıştır. Aynı zamanda hızla geri çekilen Osmanlı İmparatorluğu'nun boşalttığı veya boşaltacağı beklenen bölgeler

hepsinin de gelecek planlarında yer almaya başlamıştır (Akman, 2006,Paylaşılamayan...: 81-82).

Bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren Balkan Devletleri çok hızlı bir şekilde silahlanmaya girişmişlerdir. 1878 Berlin Barışı ile aradığını bulamayan Bulgaristan, bağımsızlığını kazandıktan sonra Balkanlar'da etkin bir politika izlemeye başlamıştır (Sander, 2005: 323-324). Bulgar Hükûmeti, Avrupa silah üretiminin en büyük rakipleri olan Fransız Schneider-Creusot ve Almanya'nın Krupps şirketlerinden büyük miktarlarda top satın almıştır. Bulgaristan, yıllık bütçesinin üçte birinden fazlasını orduya ayırmıştır. Bulgaristan'da en yüksek ücret alanlar arasında subaylar önemli noktaya gelmişler ve halk arasında orduya ilgi artmıştır (Akman, 2006,Paylaşılamayan...: 82). Bosna-Hersek'in ilhakı ise Sırbistan'ı aynı yönde bir politika izlemeye itmiştir (Sander, 2005: 324). Sırbistan da Fransız Schneider-Creusot firmasından yüksek miktarlarda top satın almıştır. Yunanistan ise askerî alanda diğerleri kadar hızlı olmamakla birlikte, Balkan Savaşına kısa süre kala o da aynı çizgiye gelmiştir (Akman, 2006,Paylaşılamayan...: 82).

Bulgaristan, Balkan Savaşları öncesinde Ayastefenos Antlaşmasındaki sınırlarını elde etmeyi ve geniş topraklar kazanıp, büyük bir Bulgaristan Devleti hâline gelmeyi planlamıştır. Ege Denizi'ne açılmak ise bir başka arzusu olmuştur. Diğer Balkan Devletlerinin de gözü üzerinde olan Makedonya, Bulgaristan'ın da elde etmek istediği yerlerden birisi hâline gelmiştir. Yapılan müzakerelerde Bulgar temsilciler, en sonunda Bulgaristan'a katılır umuduyla, özerk bir Makedon Devleti'nin kurulmasına taraftar bile olmuşlardır (Jelavich, 2009b: 102). Ayrıca, diğer taraftan bu bölgeyi ele geçirmek için Makedonya'da en fazla karışıklık çıkaran unsur Bulgarlar olarak gözlemlenmiştir. Dönemin Bulgar Başbakanı Stoyan Danev, "O dönemde halkın görüşüne göre Bulgar dış politikası yalnız bir sorun etrafında dönüyordu. O da Makedonya'ydı." demiştir (Akman, 2006,Paylaşılamayan...: 82).

Balkan Savaşlarına yaklaşılrken Sırbistan'ın en büyük hedefi ise "Büyük Sırbistan"ı kurmak olmuştur. Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhak edilmesiyle, Sırbistan sıkışmış, Adriyatik Denizi'ne açılma ihtimali kapanınca, tek yol Makedonya üzerinden Ege Denizi'ne açılmak umuduna dönüşmüştür. Fakat Avusturya da aynı niyette olduğu için iki ülkenin planları çakışmıştır. Makedonya'da Sırp gizli örgütleri birleşip Kara El

adıyla örgütlenmişler, bölgeyi Sırbistan kontrolüne almak için daha sistemli çalışmaya başlamışlardır. Ayrıca Sırbistan, Makedonya için bir paylaşma antlaşması istemiştir (Jelavich, 2009b: 102).

Yunanistan da mevcut durumdan fazlaca yararlanmak peşinde koşmuştur. Balkan Savaşları öncesinde Makedonya üzerinde tarihî hak iddia etmiş (ki günümüzde hâlâ devam ediyor), Makedonya'daki huzursuzluğu arttırmada rol oynamaya çalışmıştır. Megali İdea peşinde olan Yunanistan için Makedonya'nın yanında, Girit ve tüm Ege adaları da alınması gereken topraklar olarak önem kazanmıştır.

Bu açıdan bakıldığında Balkan Devletleri arasındaki ihtilafların ve savaşa götüren sebeplerin en önemli kısmını Makedonya meselesi oluşturmuştur. Buna ek olarak "Kiliseler Meselesi" de bu anlaşmazlıklardan biri olmuştur. Bulgar kilisesinin, Rum Ortodoks kilisesinden ayrılmasından sonra, Makedonya'da mevcut olan kiliselerin ve okulların kime ait olduğu tartışması ve uyuşmazlıkları ortaya çıkmıştır (Küçük, 1992: 25). Balkan Harbi aslında Sultan II.Abdülhamit zamanında olacaktı ancak onun Balkanlar'da yürüttüğü uyanık politikalar Balkan Harbinin gecikmesine yol açmıştır (Ceyhan,2006:15).

1905'teki Japonya'ya ve 1909'da Avusturya'ya karşı diplomatik yenilgi üzerine Rusya, Balkanlar'da daha aktif rol oynama yolları aramaya başlamıştır. Balkan Devletlerinin ihtilaflarının çözümünü en çok isteyen Rusya olmuştur. Zaten Rusya'nın siyaseti Slavları birleştirip, tüm Balkan topraklarını aralarında paylaştırmak ve üzerlerinde Rus hâkimiyeti kurmaktır. Balkanlar'ı Slavlara verdikten sonra Osmanlının elinde kalan İstanbul ve Boğazları ele geçirmek bağlamında bir politika geliştirmişlerdi. Balkan Devletleri ise, Rusya'nın Balkanlar'da daha aktif politika yapması hususunda bölünmüşlerdir. Balkan Devletleri, Rusya'nın öncülüğünde ve diplomatik yardımları ile özellikle Makedonya'nın paylaşılması konusunda anlaşmaya varmışlardır (Akman, 2006,Paylaşılamayan...:83-84). Böylece, 13 Mart 1912'de Sırp ve Bulgarlar anlaşmışlardır. 29 Mayıs 1912'de Bulgar-Yunan, Mayıs 1912 Karadağ-Yunanistan ve Ağustos 1912'de Bulgaristan-Karadağ ittifak antlaşmaları imzalanmıştır. Böylece ilk kez bir Balkan ittifakı kurulmuştur (Jelavich, 2009b: 102).

Balkan Devletleri, ittifaklarını kurdukları sırada Osmanlı İmparatorluğu zor günler geçirmekteydi. Âdeta hasta adam ölmek üzereydi. 1911 yılında başlayan Trablusgarp

Savaşı devam etmekteydi. İtalya, Trablusgarp'taki direnişini kırmak için On İki Ada'ya yerleştikten sonra Çanakkale önlerine gelip İstanbul'u tehdit altında tutmaktaydı. Mayıs 1912'de Arnavutluk'ta çıkan ayaklanmayı, Balkan Devletleri desteklemiş, hatta onları kışkırtmışlardır. Bu da Osmanlının karşısına güçlükler çıkarmıştır. 1908'den beri devam eden ayaklanmalar, karışıklıklar, Trablusgarp Savaşı, Arnavutluk ayaklanmaları ve siyasi etkiler ordunun zayıflamasında etkili olmuştur (Akman, 2006, Paylaşılamayan...: 85). Tüm bunlara rağmen Balkan Savaşı öncesinde Osmanlının galip geleceğine ilişkin ilginç bir inanış da egemen durumdaydı (Armaoğlu, 1997: 667). Ancak ordu içindeki siyasi mücadele, Balkanlar'da harp olması durumunda hazırlanmış bir planın olmayışı, terhis edilmiş Rumeli ordusunun tekrar hazırlanmasının zaman alması bu savaşı Osmanlı Devleti aleyhine dönüştürmüştür (Ceyhan, 2006: 15).

7 Ekim 1912'de Balkanlar'da sınırların değiştirilmesine izin vermeyeceklerini seslendiren Avusturya ve Rusya'nın açıklamalarından sonra (Ateş, 2004: 411), 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilanı ile Birinci Balkan Savaşı başlamıştır. Bunu âdeta bir domino etkisi ile diğer Balkan Devletlerinin Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilanları izlemiştir (Akman, 2006, Paylaşılamayan...: 124). 8 Ekim 1912'de başlayan taarruz ardından başlayan I. Balkan Harbi 30 Mayıs 1913'e kadar sürer (Ceyhan, 2006: 15).

Kırkkilise ve Komanova bozgunları duyulunca, Almanya ve Avusturya'da büyük huzursuzluk oluşmuştur. İngiltere, Fransa, Almanya açısından Osmanlı galibiyeti, Balkan galibiyetine tercih edilmiştir. Çünkü zayıf olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha sonra uygun fırsatta istenilen yerler geri alınabilirdi. Ancak Balkanlılar galip gelirse ellerindeki toprakları bırakmak istemeyecekler ve Rusya da bunlara arka çıkacaktı. Avusturya'nın telaşı, Sırbistan'ın ilerlemesinden dolayı olmuştur. Sırbistan, Arnavutluk'a girip, Durazza limanını alarak Adriyatik'e çıkmıştır. Sırbistan'ın Adriyatik'e çıkması, Avusturya tarafından protesto edilmiş ve derhâl çıkması istenmiştir. İtalya da bağımsız Arnavutluk'u istemekteydi. Böylece bölgeyi kolayca etki alanına alacaktı ve Adriyatik, kendi kontrolünde olacaktı. Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki ilişkiler iyice gerilmiş, çatışma tehlikesi doğmuştu. Almanya'nın da Avusturya-Macaristan isteklerini desteklemesi sonucu, bu sorundan genel savaş çıkmasını istemeyen İngiltere, Fransa ve Rusya, Sırbistan'dan çekilmesini isteyince,

Sırbistan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu da gösteriyor ki en küçük bir kıvılcım, büyük savaşları doğuracak potansiyel oluşturmaktaydı (Akman, 2006,Paylaşılamayan...: 88-89). Bulgarlar tekrar saldırılarla Çatalca hattını yarmaya çalışmışlar ve Edirne de kuşatma altına girmiştir. 13 Aralık 1912'de Londra'da barış görüşmeleri başlamış; ancak sonuç alınamamıştır.

Balkan Savaşlarının başlamasıyla Bulgar saldırıları Edirne'ye yönelmiş,kısa bir süre sonra Trakya Bulgarların, Kosova, Manastır, Ohri ve Üsküp Sırpların eline geçmiştir.Yunanistan ise Makedonya'dan pay almıştır. 30 Mayıs 1913 yılında Londra Barışına göre Osmanlı Devleti Avrupa'daki topraklarını kaybetmiş elinde sadece İstanbul ve çevresi kalmıştır. Ancak Londra Antlaşması Balkan Devletlerini tatmin etmemiş Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan durumdan memnun olmamıştır (Turan ve diğ.,2006:80).

Osmanlı içinde de 23 Ocak 1912'de İttihat ve Terakki Grubu İstanbul'da, Babıali Baskını yapıp, Kâmil Paşa'yı istifa ettirip, Mahmut Şevket Paşa'ya hükûmet kurdurmuşlardır. 3 Şubatta savaş yeniden başlamıştır. 6 Martta Yunanlılar Yanya'yı, Bulgarlar ise 26 Martta Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'deki ilk başkenti olan Edirne'yi ele geçirmişler, Karadağlılar ise 23 Nisanda İşkodra'yı işgal etmişlerdir (Akman,2006,Paylaşılamayan...:89).Bu başarısızlıklar nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu, büyük devletlerin aracılığını kabul edeceğini bildirince Londra Konferansı tekrar toplanmış, 30 Mayıs 1913'te Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan Devletleri arasında anlaşmaya varılmıştır. Buna göre Arnavutluk bağımsızlığını kazanmıştır. Midye-Enez hattı Osmanlı-Bulgar sınırı olmuş, Edirne, Dedeağaç ve Trakya Bulgaristan'a verilmiş; Yunanistan'a Güney Makedonya ve Girit, Selanik; Sırbistan'a kuzey ve orta Makedonya; Romanya'ya ise Silistre verilmiştir (Sander, 2005: 324).

Birinci Balkan Savaşı sonucunda tüm devletler toprak kazanmalarına karşın, paylaşımlar hiçbirini tatmin etmemiştir. 1912 Aralık-1913 Ocak arasında geçen dönem, Balkan ligi üyeleri için hayal kırıklığı dönemi olmuştur. Hiçbiri tam olarak hedeflerine ulaşamamıştır.

Bu dönemde aynı zamanda Bulgaristan'ın izolasyonu söz konusu olmuştur (Akman, 2006: 89). Bulgaristan; Yunanistan ve Sırbistan'la Makedonya konusunda anlaşmazlığa

düşmüştür. Makedonya'nın büyük kısmının Bulgaristan'da kalmasına, Sırbistan ve Yunanistan itiraz etmiştir. Özellikle Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki durum gergin bir görüntü çizmiştir. Bulgaristan, her fırsatta Selanik'in Yunanistan'a bırakılmayacağını yinelemiştir. Yunanistan, Bulgaristan'ın Dedeağaç ve Kavala'yı almasından rahatsızlık duymuştur. Sırbistan ise hem Bulgarların durumu hem de Bulgaristan'ın Manastır'a yayılıp, Yunanistan'la arasına girmesinden çekinmiştir. Bu hadiseler çok geçmeden Sırbistan ve Yunanistan'ı, Bulgaristan'a karşı birleştirmiştir. Bulgaristan ile Romanya arasında da gerginlikler yaşanmıştır. Savaşa girmeyen Romanya, Bulgaristan'dan sınır düzeltmesi yapmasını ve kendisine toprak vermesini istemiştir. Bu durumda Osmanlıya karşı, Bulgaristan'a asker yardımı yapacağını da bildirmiştir. Ancak Bulgaristan buna razı olmamıştır. Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu ile savaşırken geride Romanya'ya karşı savunmasız kalmıştır. Daha sonra Romanya Mayıs 1913'te, Silistre'yi elde etmiş; fakat bu durum da Romanya için tatmin edici olmamıştır. Sırbistan ve Yunanistan 1 Haziran 1913'te ittifak antlaşması imzalamışlardır. Bulgar Hükûmeti, durumu yanlış değerlendirip askerî bir zafer kazanabileceğine inanarak 29-30 Haziran 1913'te Yunanistan ve Sırbistan'a saldırı emri vermesiyle İkinci Balkan Savaşı başlamıştır (Jelavich, 2009b: 104).

Taarruza geçen Bulgar ordusu kısa sürede püskürtülmüştür. Yunanlılar Kavala'yı ele geçirip İstanbul'a yaklaşmışlardır. 10 Temmuzda "altın fırsatı" kaçırmak istemeyen Romanya, Bulgaristan'a savaş ilan etmiş, Bulgar Dobruca'sını işgal edip Bulgaristan içerilerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu da durumdan yararlanıp 20 Temmuzda Edirne'yi geri almıştır. Bulgaristan için İkinci Balkan Savaşı, tam bir hezimet olmuştur.

10 Ağustos 1913'te Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında Bükreş Antlaşması imzalanmıştır (Sander, 2005: 324). Türk kuvvetleri Bulgarların elindeki Edirne'yi 22 Temmuz 1913 tarihinde geri almış, Bükreş Antlaşmasından sonra Balkan Devletleriyle ayrı ayrı antlaşmalar yapılmıştır. İstanbul Antlaşmasıyla Edirne Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nin İkinci Balkan Savaşında galibiyetine rağmen Onİki Ada İtalya'ya, İmroz ve Bozcada dışındaki bütün adalar Yunanistan'a bırakılmıştır. Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nin küçük devletçikler karşısında bile

ayakta duramadığının ve eski gücünü kaybettiğinin bir göstergesidir (Turan ve diğ., 2006:81).

Balkan Savaşlarının barut kokusu daha geçmeden Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Franz Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi olan Princip tarafından öldürülmesi, son dönemde Avrupa'da yaşanan ittifaklaşmaların birbirlerine karşı savaş açmalarına yol açan bir kıvılcım etkisi yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiş; yerlerine yeni devletler kurulmaya başlamıştır. Bunlardan biri de özellikle çalışmayı ilgilendirmesi bakımından Balkan topraklarında kurulan, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olmuştur.

2.2. Balkanlar'da Milliyetçilik Hareketleri

Balkanlar'da doğan milliyetçilikler dinsel ayrımlardan beslenen, dilsel ve kültürel farklılıkları tam olarak netleşmemiş coğrafi sınırları hayli tartışmalı, iç içe geçmiş birçok halkı çatışmalarla ayrıştıran yeni bir milliyetçilik türü olarak ortaya çıkmıştır. Bu milliyetçiliği, etnik milliyetçilik olarak adlandırmak mümkündür. Etnik milliyetçilik, isimden de anlaşılacağı gibi, millî unsurları ortak kan bağı, ortak dil ve ortak ülke olan milliyetçilik tipidir. Hırvat, Sırp ve Arnavut milliyetçiliği de bu tür milliyetçiliktir. Bu arada Balkan kiliselerinin Balkanlar'daki etnik kimliklerin oluşması sürecinde etkili olduğu tarihsel bir vakadır.

Ancak Balkan milliyetçiliklerini etnik milliyetçilikler olmasının dışında birer dinsel milliyetçilik olarak kabul eden bu tür milliyetçilikleri dinsel cemaatleri çağrıştıracak şekilde cemaat milliyetçiliği olarak adlandıran araştırmacılar da mevcuttur. Karpat, Balkan milliyetçilikleriyle ilgili şu tespitte bulunur:

“Balkan milliyetçiliği, onu Batı Avrupa'daki benzerlerinden ayıran özel nitelikler içermektedir. Bu tür milliyetçilik için kullandığım kavram ‘cemaat milliyetçiliğidir’; çünkü dinsel ve etnik niteliklerin karışımıyla oluşmuş bulunan bu milliyetçiliği, ayakta kalışının nedeni olan yaşamsal popüler bir cemaat birlikteliğiyle bir ortak yaşam içinde var olmaktadır. Bu popüler unsur ona başvurmayı düşünen herhangi bir önder için bitmek tükenmek bilmez bir destek kaynağı sağlayacak kadar güçlüdür... Dolayısıyla bu devletler, Batı'ya laik oldukları güvencesini verdikleri zamanlarda dahi uygulamada ısrarla dinsel-etnik milliyetçiliği benimsemişlerdir. Günümüz Balkan yönetici gruplarının meşruiyet ve iktidarları için yaslandıkları bu güçlü popüler cemaatçilik, bir eksikle Osmanlı'dan

miras kalmıştır.Bu eksiklik ise,Osmanlı'nın bu cemaatçiliğın siyaset dışı ve zararsız kalmasını sağlayan koruyuculuğuydu ” (Karpat, 2004: 13).

2.2.1. Sırp Milliyetçiliği

Fransız Devriminden önce Sırlar'da ulus bilincinden bahsetmek oldukça güçtür. Ancak Fransız Devrimiyle birlikte Sırlar'da Balkan ulusları gibi milliyetçilik fikirlerinden etkilenmiştir. Ardından Sırp millî bilinci gelişmiş, Sırlar kendilerinin üstün ırk olduklarına inanmışlar ve bu iddiayıda diğer milletlere kabul ettirmeye çalışmışlardır (Karamuço,2009:21).

Aslında 14.yüzyılda Sırp Çarı Duşan ,”Büyük Sırbistan”ı kurmayı başarmıştı, denilebilir. Çünkü Osmanlı Devleti Balkanlar'a ulaşmadan önce Sırbistan Bizans İmparatorluğu'nu tehdit eden güçlü bir ülkeydi.Çar Duşan'ın ölümü ise Sırbistan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesini sağlamıştı.400 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalan Sırbistan 1804 yılında ilk millî isyanını hayata geçirmiştir (Akman,2006,Paylaşılamayan...:59).

“Sırp milliyetçiliğının temelinde bütün Sırları bir devlet çatısı altında toplama hayali vardır. Sırp milliyetçiliğinin esas amacı “Büyük Sırbistan” devletini kurmaktır. İdeolojiden, saldırganlığa dek “Büyük Sırbistan”, Sırbistan'ın Sırların yaşadıkları bölgelere doğru genişlemesini ifade etmektedir ”(Karamuço,2009:62).

Sırp milliyetçiliğinin temel dayanaklarından biri de Sırp kilisesidir. Ortodoks dinine göre, kilisesi olmayan bir millet, kendi millî devletine sahip olamaz fikri ön plandadır. Öyle ki, Ortodoks dinine sahip olan her bir milletin de gelecekte var olabilmesi için kiliseye de sahip olması gerekmektedir. Sırp Ortodoks kilisesi, tarihte Sırp halkının koruyucusu olarak hareket ederken, halkın manevi duygularına hitap etmiştir. Osmanlı yönetimi sırasında Sırp halkını etrafında toplayan kilise, halkın büyük güvenini kazanmıştır. Sırp milliyetçiliğinin en önemli yapı taşlarından bir diğerini tartışmasız olarak Sırp Ortodoks kilisesi oluşturmaktadır. Kilise, Sırp benliğinin korunmasında da en büyük katkıyı sunan kurumların başında bulunmuştur. Sırp kilisesi, Sırp halkının benliğini korumak için Sırp Orta Çağ Devletin'i ve yöneticilerini yüceltme siyasetini gütmüştür. Bu sürecin en önemli özelliği Sırp milletinin ve tarihinin mitleştirilmesinde yatmaktadır. Knez Aziz, Lazar zamanında Sultan Murat'ı öldüren Miloş Obiliç'i kahraman ve Sırp halkının intikamını alan şahıs olarak yüceltilmiştir. Bu olayla

Ortodoks dini, halk destanları ve mitos arasında bir bağlantı kurularak nesilden nesile taşınmıştır (Karamuço, 2009: 29-39).

“Kültürel eserler, Sırp millî kimliğinin oluşmasını sağlamıştır.Dimitrije Obradovic,modern Sırp dili gramer kitapları ve sözlükleri yazmıştır.Vuk Karadziç(1877-1864) ise Sırp millî bilincinin oluşmasına çalışmış,millî bilinç oluşturmak için destansı şiirler toplamıştır.Diğer Sırp entelektüelleri de bu yoldan devam etmişlerdir “(Akman,2006,Paylaşılamayan...:59).

I.Dünya Savaşında Sırbistan’ın Avusturya-Macaristan orduları tarafından yenilgiye uğratılması 1918 yılında Sırbistan’ın Sırp,Hırvat ve Sloven Krallığına dâhil olmasını sağlamıştır. Bu krallık içinde Sırp lar ağırlıklı olarak askerî güçlerini ön plana çıkarmışlardı. Krallık içinde ayrımcılık,yolsuzluk ve baskının yaşanması sebebiyle ülke 1929’da Yugoslavya Krallığı adını almıştı (Akman,2006,Paylaşılamayan...:169-170).

Sırp lar, genel olarak kendilerini güney Slavların koruyucusu olarak görmüşlerdir. Bütün güney Slavlarının bir arada yaşayacağı bir “Yugoslavya” fikri başlangıçta Sırp lar arasında canlanan bir düşünce akımı olarak doğmuştur. Buna karşılık bu milliyetçi düşünce akımları çok farklı yönlerde cereyan etmiştir. Örneğin Hırvatlar bütün Slavların tarihî olarak bir arada yaşamalarını meşrulaştıracak ideolojik milliyetçi teoriler kurgulamışlardır (Jelavich, 2009a: 335).

Güney Slavlarının ülkesi olarak adı konan Yugoslavya Avrupa’nın güneydoğusunda yer almaktaydı. Bu ülke federal devletler topluluğu olarak nitelendirilmekteydi ve etnik gruplar yönünden çok zengindi ve bundan dolayı kuruluşundan yıkılışına dek bir çok problemle uğraşmak zorunda kalmıştı. Sırbistan’da bu federal devletlerin içinde yer alan bir cumhuriyeti (Akman,2006,Paylaşılamayan...:163).

İkinci Dünya Savaşı sırasında yani 1941 yılından sonra Almanya Yugoslavya’nın Almanya ve İtalya’yla birlikte savaşı girmesini istemişti. Ancak Yugoslavya bunu reddetti. Bunun üzerine Alman ve İtalyan birlikleri Yugoslavya’yı işgal etti.Savaşta en etkili direniş gücünü Tito’nun önderi olduğu hareket gerçekleştirmişti.Savaştan sonra ise Tito 1946’da ülkenin başına geçmiştir.Yugoslavya 1948’de Kominform’dan ihraç edildi,1955’ten sonra ise Yugoslavya bağlantısız bir politika izledi.1960’lı yıllarda Yugoslavya ekonomik bir büyüme yakalamıştı.Ancak 1970’lerde ekonomik açıdan zor yıllar yaşadı.İşsizlik ve enflasyon artı ve ekonomik bunalım adeta ülkeyi çöküşe doğru sürükledi (Akman,2006,Paylaşılamayan...:170-171).

1974 Yugoslavya Federasyonu Anayasa'sı da tam olarak bu dönemde uygulamaya konuldu. Bu Anayasa değişikliği ile Kosova halkına otonomi tanınmıştı (Balla,2008:4). 1974 Anayasa'sı Sırp milliyetçiliğini körüklemiştir. Bu Anayasa'nın Sırbistan ve Sırp milliyetçiliği açısından önemi, Kosova ve Voyvodina'ya otonom haklar verilmesidir. Bu bölgelerin cumhuriyetlerden farkı devletsel özelliklerinin olmaması 4. maddeye göre "otonom, sosyalist, öz yönetime sahip, demokratik ve sosyo siyasal birimler olmasıdır." Sırlar, 1974 Anayasa'sının geçerli olmasından itibaren, Sırbistan'ın yönetiminden çıkan bu bölgelerin otonom özellik kazanmasından dolayı Anayasa'yı eleştirdiler. Bu da Sırp milliyetçiliğini körüklemiştir, denilebilir. Ayrıca 1974 Anayasa'sına göre cumhuriyetler federal yönetimin kararlarını veto etme hakkına sahip oluyorlardı (Jelavich, 2009b: 430).

"Sırp milliyetçiliği, Yugoslavya'da cumhuriyetlerin özerkliklerinin merkezî yapı (Belgrad) aleyhine geliştirildiği 1974'ten sonra ,”bir ve üniter Yugoslavya” tasavvurunun sarsılmasına bağlı olarak dirilmeye başlamıştı ”(Bora,1994:164).

Sırp milliyetçilerine göre 1974 Anayasa'sı, Sırların savaşta kazandıklarını barışta kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Ortaya çıkarılan yeni geçmiş ise, bir taraftan Sırp insanının özelliklerini yüceltirken, diğer yandan Sırp milletini tarihte sürekli haksızlığa uğradığını öne sürerek milletler arası nefret duygusu alevlendirilmeye çalışmıştır. Arnavutların Balkanlar'da en eski etnisite olduğu iddiasına karşılık olarak, Lukoviç tarafından "*Sırlar En Eski Millet*" adlı kitap çıkarılmıştır. Bu kitaba göre bugünkü Çin dilinde birçok Sırpça kelime, hatta Sibir'in adının Sırpçadan geldiği iddia edilmiştir. Kitabın temel argümanı ise "Şiptarlar, yaşadıkları toprağı, dünyada kendilerini tanıttıkları adı ve konuştukları dilin yarısını Sırlara borçludur." olmuştur. Catena Mundi'de Bizans İmparatoru Porifgorena'nın yazıları kabul edilmemekte, bu çerçevede Sırların Balkanlar'daki varlığı adı geçen eserde çok daha gerilere götürülmektedir. Yine 1980'lerin ortalarından itibaren Büyük İskender'in Belgrat'ı Sırlardan ele geçirdiği iddialarının yanı sıra İsa'dan önce Sırp kelimesinden farklı olarak Slav kelimesinin kullanılmaması nedeniyle, bütün Slavların atasının Sırlar olduğu öne sürülmekteydi (Zahoviç, 2005: 88).

Bütün bu propagandanın amacı gelecek savaşların zeminini hazırlamaktı, denilebilir. Sırp rejimi ilk olarak Yugoslavya'nın dağılmasını önlemek amacıyla iki yeni öneri

ortaya atmıştır. Buna göre bir taraftan Bosna-Hersek ve Hırvatistan'ın Sırp nüfusuna özerklik sağlamak amacıyla, kendi içinden ademimerkeziyetçi yönetim biçimini kabul etmek, diğer taraftan "bir insan bir oy" prensibine göre "modern federasyon" modelini oluşturmak önerilmiştir. Merkezîleşme ve ademimerkezileşmenin kombinasyonu olan bu model Yugoslavya'daki Sırp nüfusun tahakkümünü öngördüğü için Bosna-Hersek ve Hırvatistan yönetimi tarafından kabul edilmemiştir. Bu aşamadan sonra ise, Sırp milliyetçilik ideolojisine uygun bir "demokrasi" biçimini oluşturmak amacıyla savaşa girilmiştir. Bu demokrasi anlayışı Sırp milliyetçilerine göre; ancak yabancı unsurların temizlendiği ve bütün Sırp'ları tek bir çatı altında toplayacak "Büyük Sırbistan" içinde gerçekleşebilirdi (Zahoviç, 2005: 88).

"Slobodan Miloseviç etnik ayrımcılık politikasıyla iktidara geldi ve bu ayrımcılık Kosovalı Arnavutlara yönelikti. İktidara gelir gelmez Kosova'nın 1974 Anayasa'sı ile kazandığı bütün hakları elinden aldı. Ardından Kosova'da etnik temizleme politikasını uygulamaya başladı "(Balla,2008:5).

Sırp milliyetçiliği 1980 sonrası dönemde Miloseviç'in iktidara gelmesiyle yükselişe geçmiştir. Bu dönemde Sırp milliyetçiliği dört ana argümana sahiptir. Bunlardan ilki Tito ve Sloven Kardelj tarafından üretilen Sosyalist Yugoslavya fikrinin aslında Hırvat-Sloven ittifakı olduğu ve Sırp ulusuna karşı oluşan bir ittifak olduğuydu. İkincisi ise Sırp'ların bu yapı içinden ancak tek bir Sırp Devleti kurarak kurtulabilecekleriydi. Üçüncü argüman ise Kosova, Voyvodina, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya ve Hırvatistan'ın bazı bölgelerinin tarihsel olarak Sırp toprağı olduğu iddiasıydı. Dördüncü argüman ise sosyalizmin bırakılarak kapitalizme geçilmesinin gerekli olduğuydu. Bu argümanların üzerinde yükselen Sırp milliyetçiliğinin 1980 sonrası dönemdeki taşıyıcıları milliyetçi entellektüeller, Sırp Ortodoks kilisesi ve Miloseviç yönetimiydi (Sancaktar,2008:91).

"Yugoslavya'da 80'lerin ortasından beri Sırp politikasını belirleyen Slobodan Miloseviç, öncelikle milliyetçiliği hegemonik ideolojik söylem haline getirişiyse, bununla beraber Sırp milliyetçiliğinin zihniyet dünyasına doktriner ve popüler düzeyde hitap etme maharetiyle, her kritik evrede kitle desteği sağlamayı başardı "(Bora,1994:167).

Dobrica Cosic bu dönemde Sırp milliyetçiliğinin en popüler taşıyıcısıydı. Dobrica Cosic anti Titoist, anti sosyalist ve Anti Yugoslavyacı idi. Ona göre Tito yönetimindeki Sosyalist Yugoslavya Sırp ulusunu parçalamıştı ve zayıflatmıştı. Bundan dolayı Sırp'ların tek bir çatı altında toplanması gerekmektedir. Dobrica Cosic'in de üyesi

olduğu Sırp Bilimler Akademisinin 24 Eylül 1986 tarihli referandumunda Sırp lar Yugoslavya içinde “kurban ulus” olarak tanımlanmıştı. Bu durum şu şekilde ifade edilmişti:

“BHD (1941 yılında Nazi yanlısı Ustaşa tarafından ilan edilen Bağımsız Hırvatistan Devleti) dönemi hariç, Hırvatistan’ daki Sırp lar bugünkü kadar büyük bir tehlike içinde olmamışlardı. Onların ulusal statülerinin çözüme kavuşturulması en öncelikli politik meseledir. Eğer bir çözüm bulunmazsa, sonuç, sadece Hırvatistan içinde değil tüm Yugoslavya için pek çok düzeyde zarar verici olacaktır”

“Sırp lar, elli yıldan az bir süre zarfında, birbirini izleyen iki kuşak içinde, iki defa fiziksel olarak yok edilmeye, zorla asimilasyona, başka dinlere dönüştürülmeye, kültürel soykırıma, ideolojik dayatmaya maruz bırakılmış ve kendi geleneklerini terk etmeye ve reddetmeye zorlanmıştı” (Sancaktar,2008:92).

“Sırp ların her zaman kendilerini savunma amacıyla savaşa girdikleri” Çosiç’in “savaşa kazananlar, barışta kaybedenler” parolası, Sırp halkının hem yeni geçmişini hem de yeni geleceğini belirlemede en çok kullanılan parolalar arasında yer almıştır (Zahoviç, 2005: 87).

Bu dönemde Tito devletçilik politikası izleyerek devlet sınırları içinde yaşayan halkların millî kimlikleri yerine Yugoslav üst kimliğini tanımıştır. Bu politikayla milletlerin sahip olduğu özellikler ortadan kaldırılarak ortak dil ve ortak kültür ilişkileri ön plana çıkarılmıştır (Karamuço,2009:94).

1980 sonrası dönemde Sırp milliyetçiliğini ayakta tutan diğer etken ise Sırp Ortodoks kilisesi olmuştur. Bu yıllarda kilise ruhani bir önder olmuş ve dini kullanarak milliyetçiliği canlı tutmuştur. Ayrıca Sırp Ortodoks kilisesi Slobodan Miloseviç’le birlikte hareket ederek “Büyük Sırbistan” projesinin en büyük destekçisi olmuştur. Sırp Ortodoks kilisesinin bu tavrı din adamlarının 1989 yılında yayınladıkları “ulusal program”da görülmektedir:

“Tarih bir kez daha, Sırp Devleti ve Sırp kilisesinden hem ülke içinde yaşayan hem de dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış bulunan bütün insanların bir araya getirmesini istiyor. Tarih, son bir kez daha bütün lanet olası ayrılıklar ve göçlerimizin üstesinden gelerek, birbirimizi bağışlayarak ve gizlenmiş tuzakları, işlenmiş kardeş cinayetlerini ve ölüm tarlalarını bir yana bırakıp birbirimizle uzlaşma arayarak bu halkın geleceğine hizmet etmemizi istiyor. Tüm Sırp ların bugün bilmesi gereken şu: Şu an ana vatanın yüksek çıkarları, sahip olduğumuz her türden siyasal ideolojik, bölgesel vb. ayrılıklardan önce gelmektedir.Sırp milliyetçiliğinin politik lideri ve politik taşıyıcısı ise Slobodan Miloseviç yönetimi oldu”(Sancaktar,2008:93).

2.2.1.1. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi Sırlar

“Slav ırkından olan Sırlar, III. asırdan itibaren Balkanlar’a yerleşmeye başlamışlardı”(Solak,2007:78).Balkan Yarımadası’nda yer alan ve 77.474 km² ‘lik bir alanı kapsayan Sırbistan, ilk zamanlarında İliryalı ve Trakyalı çoban kavimlerle meskûndü ve bu kavimler MÖ III. yy.de Romalılara boyun eğmişlerdi. Bu dönemde ülkenin sınırları Dalmaçya ve Pannonia ile Tuna, Drina ve Morava arasında uzanıyor, kuzeyde Vardar vadisine kadar genişliyordu. 395 yılında ise Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Dalmaçya ve Pannonia Batı Roma’nın, geriye kalan topraklar ise Doğu Roma’nın oldu. III. yy.den sonra Roma İmparatorluğu’nu tehdit eden Gotlar, Hunlar ve Avarlar gibi kavimler ise Balkan Yarımadası’nda devamlı bir devlet kuramasalar da kendilerinden sonra gelen Slav kavimlerine yerleşme imkânı oluşturmuşlardı (Özkan,2011:1). Roma’nın 476’da yıkılmasıyla birlikte Balkanlar, Bizans etkisi altına girdi (Akman,2006,Türkiye...:123).

“Sırlar Balkan Yarımadası’na 7.Yüzyılda yerleştiler ve 12.yüzyılda kendi devletlerini kurdular ”(Paulton,1993:23).

“Kurulan bu Sırp Devleti, II. Stephan Uroş zamanında (1282–1321) oldukça kuvvetlendi. Ancak Sırp Devleti’nin en kuvvetli zamanı Stephan Duşan zamanıdır (1331–1355). Tarihte "kuvvetli" (silni) lakabı ile anılan Duşan zamanında Sırlar, Balkanlar’ın en kuvvetli devletlerine sahip oldular. Bizans İmparatorluğu’ndaki Komnenoslar ile Paleologoslar arasındaki iç savaşlardan da faydalanan Duşan, 16 Nisan 1346’da Ortodoks Çar ünvanı ile Sırların ve Arnavutların hükümdarı olarak taç giydi ”(Solak,2007:78).

“VII.yy.de İmparator Heraclius(610–640) Sırları, Avarlara karşı korumak üzere Bizans İmparatorluğu’nun kuzeybatı sınırına yerleştirdi ve Sırlar bir Balkan milleti olarak tarih sahnesine çıktı ” (Özkan,2011:1).

Yeni topraklarında mill’i bir birliklerini hızlı bir şekilde kuramayan Sırlar “*Jupan*” adı verilen şefler önderliğinde bazı yerleri işgal ettiler ve bu Jupanlar birbirleriyle “*Veliki Župan (Büyük Jupan)*” olmak için mücadele hâlinde oldular. Kısmi bir başarı 850 yılında Vlastimir’in Sırları hâkimiyeti altında birleştirmesiyle kazanıldı ama Vlastimir’in ölümü sonrası Sırlar, Bulgar hâkimiyetine girdiler. Çeslav adlı bir prensin akraba kabilelerini birleştirmesi sonrasında Macarlarla yaptığı mücadelede hayatını kaybetmesiyle (960) birlik dağıldı ve önce Bizanslıların, sonra yine Bulgarların hâkimiyeti altına girdiler.1018 yılında Bizans İmparatoru Bulgarların bağımsızlığına

son verdi ve Sırp'ları Bizans'a bağladı. Bu gelişmelerin sonrasında batıda Karadağ adını alacak dağlık Zeta, doğuda ise Raška devletleri kuruldu (Özkan,2011:1-2).

”Bu hanedanlığın kurucusu Stefan Nemanıç(1167-1196) idi. Stefan Nemanıç, XII.yüzyılın ikinci yarısında ,Orta Çağ Sırp Devleti'nin ana bölgesini oluşturan Raška Irmağı boyunca uzanan kaynaklarda Raška diye geçen toprakların büyük jupanı idi”(Kayapınar Ayşe ve Levent,2006:129).

Stefan Nemanıç, Zeta ve Raška bölgelerini 1186'da birleştirerek Sırp'ları bağımsız bir devlet çatısı altında toplamayı başardı. Stefan Nemanıç'ın oğlu Rastko ise 1219'da bağımsız Sırp Ortodoks kilisesini kurdu. Bu devlet, II. Stefan Uroş (1282–1321) zamanında kuvvetlendi. Sırp Devleti'nin en parlak zamanı ise “*Silni (Kuvvetli)*” lakabıyla anılan Stefan Duşan (1331-1355) zamanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Duşan, Sırbistan'ın sınırlarını Tuna'dan Korintos Körfezi'ne; Adriyatik'ten Ege'ye kadar genişletmeyi başarmıştır ve devletine Bizans'tan esinlenerek “*İmparatorluk*” adını vermiştir. Ayrıca Sırp piskoposluğunu patrikliğe yükseltmiştir. 1349-1354 yılları arasında ise ülkesini çıkarttığı kanunnamelere dayalı olarak yönetmiştir. İstanbul'u almak ve Bizans'ın yerine imparatorluk kurmak hedefine sahip olan Duşan bu emelini gerçekleştirilmeden,80.000 kişiden oluşan ordu ile İstanbul üzerine yürürken, hareketinin ikinci günü ölmüştür. (20 Aralık 1355). Ardından Duşan'ın oğlu Stefan Uroş tahta çıkmıştır (1355-1371)(Özkan,2011:2-3).

Stefan Uroş hükümdar olmuştu ancak onun hükümdarlığı tüm memleket tarafından tanınmamıştı. Duşan'ın oğulları ve kardeşleri birbirleriyle hâkimiyet mücadelesine girişmişler ve bundan faydalanan valiler karışıklık çıkarmıştı. Zaten Orhan Bey, Stefan Duşan zamanında Balkanlar'daki karışıklıklardan yararlanarak Çimpe Kalesi'ni ele geçirmiş ve Rumeli'ye adım atmıştı. Edirne ve Filibe'nin Osmanlı Devleti tarafından alınması üzerine telaşa kapılan Macar, Sırp, Bulgar, Bosna ve Eflak kralları bir ordu toplayarak Edirne üzerine yürüdüler. Ancak 1364 yılında Hacı İlbeyi komutasındaki Osmanlı kuvvetleri bu orduyu geri püskürttü.1372 yılında ise Batı Trakya ve Makedonya'daki Sırp kuvvetleri mağlup edildi.Ardından Osmanlı Devleti 1372 yılında Köstendil şehrini ele geçirdi ve Makedonya kapısı açılmış oldu.Bu gelişmelerin üzerine Yukarı Sırbistan Despotu Lazar Grebliyanoviç vergi ve asker vermeyi kabul ederek Osmanlı Devleti ile anlaştı.Daha sonra Lazar Grebliyanoviç'in yerine geçen oğlu

Lazaroviç ve ondan sonra tahta çıkan Brankovitch de selefleri gibi Osmanlı Devleti'ne vergi ve asker verdiler. Ancak Brankovitch sözünü yerine getirmede ve Alam ve Macarlarla ittifak yaptı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Semendire Sancağını fethederek bütün Sırbistan'ı hâkimiyeti altına aldı (Solak,2007:79-80).

2.2.1.2.Osmanlı İdaresinde Sırplar

Akman Sırpların Osmanlı idaresine girmesinden önce bölgedeki bir diğer güç olan Bizans İmparatorluğu'nun durumunu şu şekilde açıklamaktadır:

“Osmanlının bir güç olarak sahneye çıkışından önce sürekli toprak kaybeden Bizans, zayıflayıp güçten düşmeye başlamıştır. Her kaybettiği çatışma sonucunda kayıpları telafi için Bizans İmparatoru, halktan topladığı vergileri iyice arttırıp, halkı bezdirmişti. Bu dönemde bir kurtarıcı güç beklenmekteydi”(Akman,2006,Türkiye...:19).

Stefan Duşan hayattayken Osmanlılar Bizans'taki taht kavgalarından faydalanıp Rumeli'ye geçmeyi başarmışlardı. Sırplar ve Bulgarlar İonnes Paleologos'u, Osmanlılar ise İonnis Kantakuzenos'u destekliyordu. Orhan Bey, 1349'da Selanik'i almak isteyen Stefan Duşan'a karşı Kantakuzen'e yardım etmiş ve bunun karşılığı olarak Gelibolu'daki Çimpe Kalesi Kantakuzen tarafından Orhan Bey'e verilmişti. Bu şekilde Osmanlılar Rumeli'de hâkimiyet kurmaya başlamışlar, Dimetoka, Edirne ve Filibe'yi alarak yönlerini Balkanlar'a çevirmişlerdi. Duşan'ın ölümünden sonra oğlu Stefan Uroş kontrolü sağlayamamıştır. Teselya bölgesi, amcası Simeon'un; Kuzey Sırbistan Lazar Hrebelyanoviç'in; Epir bölgesi de Sırp ve Arnavut kökenli soylu ailelerin eline geçmiş, Makedonya ise farklı Jupanların yönetimi altına girmişti. Vukaşin Mrnyavçeviç ise bu Juponların en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır.Sırpların bu parçalanmışlığını iyi değerlendiren Osmanlılar Rodoplardan, Drama ve Serez'den itibaren Sırp topraklarını fethetmek için harekete geçtiler. Üsküp ve Prizren'de hâkimiyet süren Vukaşin'in Osmanlı ilerleyişine son vermek için topladığı kuvvetler Edirne ve Svilengrad arasındaki Çirmen'de büyük bir yenilgiye uğradı (26 Eylül 1371) (Özkan,2011:3-4).

“Yani 1371 yılında artık Sırp Devleti ,Osmanlı Devleti'nin vassalıdır ve I.Murat'ın askerî seferlerine katılmak zorundadırlar ” (Kayapınar Ayşe ve Levent,2006:138).Bu zafer Makedonya'yı ardına kadar Türklere açık bırakmış ve Osmanlının tesir sahası

Balkanlar'ı içine alan bir genişliğe ulaşmıştır (Öztuna,1994a:71-72).Osmanlılar bu şekilde Makedonya'ya egemen olmuşlardır (Kenar,2005:12).

Özkan, Çirmen Zaferi sonrasını ve I.Kosova Savaşını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Bu zaferden sonra Türkler taarruzlarına hız verirken, Lazar da Türk hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştı fakat Osmanlı hâkimiyetinden kurtulmak için fırsat aramaktaydı. 1385'te Sofya, 1386'da Niş fethedildi. Ancak Lazar, bir Osmanlı akıncı birliğini Ploşnik yakınlarında bozguna uğratmış ve bu onu cesaretlendirmişti. Bundan sonra Lazar, Bosna Kralı Tvrtko ve Bulgar Kralı Şişman'la Osmanlılara karşı ittifak yaptı. I. Murat da buna karşı askerî hazırlıklara başladı. Osmanlı ve Sırp ordusu 15 Haziran 1389'da Kosova'da karşılaştı. Lazar ve I. Murat bu karşılaşmada öldü. Lazar'ın halefi Stefan Lazareviç, Türk egemenliğini tanıdı. Bu zafer sonucunda Tuna nehrinin güneyinde Osmanlıların karşısında durabilecek Macarların dışında hiçbir kuvvet kalmamış oldu ve Kuzey Sırbistan yolu açıldı”(Özkan,2011;4).

Osmanlı Devleti Padişahı I.Murat'ın savaş alanında ölmesinin ardından Yıldırım Bayezit Osmanlı Devleti hükümdarı olmuştur (Genelkurmay Başkanlığı,2004:23). Balkanlar'daki Osmanlı ilerlemesi Yıldırım Bayezid döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde Bulgar Kralı İvan Şişman, Sultan için bir tehdit oluşturmaktaydı ve Macar Kralı, Eflak prensiyle birlik yapıp Sultan'a saldırabilirdi. Bu tehdit üzerine Yıldırım Bayezid, 1393' te Tirnovo kuşatılmıştır ve sefer sonucunda Bulgar Devleti tarihe karışmıştır. Yıldırım'ın Balkanlar'da ilerleyişini kesmek için, Papa tarafından desteklenen, Sigismund'un yönettiği bir haçlı ordusu 1396'da Niğbolu'yu kuşatmış, fakat 25 Eylül 1396'da Yıldırım Bayezid'in yardıma gelmesiyle Haçlılar dağıtılmıştır. Niğbolu Haçlı Seferi, Bizans'ın ve Balkanların tamamıyla Türklerin egemenliğine girmesi sonucunu doğurmuştur. Niğboludan sonra Türkler Sırbistan ve Bulgaristan'ın ilhakını tamamlayarak Morova Irmağının batısına geçmişlerdir (Akman,2006,Türkiye....:22).

Fatih Sultan Mehmet ise İstanbul'un fethinden önce Sırbistan üzerine yürüyerek bunu fetih sonrasına bırakmıştır.1454 yılında Sırbistan üzerine yürüyerek Sivricehisar'ı almıştı. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin bölgeden çekilmesiyle Macarlar bu bölgeye yeniden egemen olmuşlardır. Fatih bunun üzerine 1455 yazında ikinci kez Sırbistan Seferine çıkarak Sırp despotuna yılda 3 milyon akçe ödemeyi, seferlere belli miktar asker göndermeyi kabul ettirdi. Ancak Sırbistan'ın hâkimiyet altında tutulması Belgrat'ın Macarlar'dan alınması hedefine bağlıydı. Bu hedefini gerçekleştirmek için Fatih 1456 baharında üçüncü kez Sırbistan Seferini gerçekleştirdi. Haziranda Belgrat

kuşatıldı ama Hünyadi'nin 60.000 kişilik bir orduyla Belgrad'a gelmesi Belgrat'ın fethedilmesini engelledi. Bu olayın ardından, Sırp despotu Curaç Brankoviç öldü ve yerine geçen oğlu Lazar da iki yıl sonra ölünce, yine taht kavgaları başladı. 1459'da Macarlar Bosna prensi Stefan Tomaşeviç'i Lazar 'ın kızı Helena ile evlendirerek, onu Sırp despotu ilan ettiler. Daha sonra Fatih, Sırbistan'a girerek, 20 Haziran 1459'da Semendire'yi aldı ve böylelikle Sırp Devleti son buldu (Özkan,2011:5).

“Sırbistan gücünün doruğuna ondördüncü yüzyılda Stephan Duşhan döneminde, en güçsüz olduğu dönemi ise Sultan Murat'ın fetihleri sırasında yaşadı“(Sloane,1987:114).

Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ş ilerleyişi Timur'un, 28 Temmuz 1402'de Ankara Savaşında Yıldırım'ı yenmesiyle duraklamış, bu sırada Bizans dirilmiştir. Çelebi Mehmet'le tekrar toplanan Osmanlı Devleti, II. Murat devrinde ilerleyişine devam ederek Kosova zaferleri (1389,1448) ile Balkan egemenliği pekiştirilmiştir. 1444'te Sultan II. Murat, haçlı ordusunu Varna'da yenerek önemli bir zafere daha imza atmıştır. II.Mehmet ise Konstantinapolis'i fethederek Bizans İmparatorluğu'na son vermiştir.Ardından Bosna Hersek'i alarak Bosna Sancağı'nı kurmuştur. Kanuni Sultan Süleyman ise 1526'da Mohaç'ta Macar ordusunu hezimete uğratmış ve 1529'da Viyana'yı kuşatmış fakat Viyana kuşatması başarısız olmuştur (Akman,2006,Türkiye...:22-24).

2.2.1.3.Sırp İsyamları

Sırlar'ın ilk ayaklanmaları 1803-1804 yıllarında bölgedeki ayanların ve yeniçerilerin adaletsizliğine karşı bir başkaldırma olarak başlamıştır (Beydili, 1999: 83).

Solak, Sırp isyanlarının başladığı dönemi aşağıdaki cümlelerle ifade etmektedir:

“Osmanlı Devleti'nin, kendinden öncekilere nispetle, Balkanlar'da kurduğu iyi düzen XVI. ve XVII. asırlar boyunca devam eden XVII. asrın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti ile netice vermeye başlayan harpler sebebi ile bozulmaya başladı. Bu harpler Sırların hayatında da önemli tesirler yaptı. XVII. asrın sonlarından itibaren düşman orduları Osmanlı topraklarına girmeye muvaffak olmaya başladılar. Bu harplerde Sırlar da Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan orduların saflarında Osmanlı ordularına karşı savaştılar”(Solak,2007:85).

Balkanlar'da ilk milliyetçi isyan Sırbistan'da meydana geldi”(Afyoncu,2010:355).

“Osmanlı Devleti, Sırbistan'ı XIX. yüzyılın başlarına değin bir eyalet olarak yönetmiştir. Sırlara din ve mezhep özgürlüğü tanımış, içtimai ve medeni işlerini

kendi geleneklerine göre çözüme hakkı verilmiştir. Bölgede XVIII. yüzyıla kadar önemli bir ayaklanma görülmemiştir. Bu yüzyılda ise, Rusya ve Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında çıkan savaşlarda Sırbistan'ın zaman zaman savaş alanı olmuş ve bu devletlerin propaganda yaparak ulusçuluk fikriyle Sırpı ayaklandırmaları bölgede isyanların çıkmasına sebep olmuştur”(Bayraktar,2007:69).

“Sırbistan toprakları 18. yüzyılın sonlarına doğru birçok savaşa sahne oldu. Bu savaşlar uzun süreli ve genellikle Osmanlının mağlubiyetiyle son bulduğundan devlet hazinesi boşalmış, devlet askerlere verecek maaşı bulamaz hale gelmişti”(Uygun,2011:417).Sırp Karadağlılardan sonra ve onlardan daha büyük çapta bir ihtilal hareketine girişmişlerdi. Bunun sebebi Fransız İhtilalinin Balkanlar'a sirayet etmiş olmasıydı. Birçok Balkan ülkesinde otoritenin zayıflamasıyla birlikte III.Selim Rumeli'deki ayanları, başıbozukları,eşkıyaları ezmek niyetiyle Kadı Abdurrahman Paşa'yı 24.000 askerle Edirne'ye yolladı.Yolda önüne çıkan eşkıyaları ve ayanları yok eden Abdurrahman Paşa, padişah tarafından Müslüman kanı döküldüğü şeklindeki asılsız iddialar sebebiyle geri çağrıldı.III.Selim'in bu davranışı Sırp İhtilalinin alevlenmesine, kurulan modern ordunun kullanılmamasına sebep oldu.Bu durum, Sırpın işine yaradı.Bu kavmin Türk idaresine isyanında tamamıyla haksız sebeplere dayanmıyordu.Belgrat ve çevresindeki yeniçeriler Sırpıya çok kötü muamelelerde bulunuyorlardı (Öztuna,1994b:96).

“Sırp ayaklanmaları mahallî yeniçerilere ve ayanlara karşı bir direniş olarak başlamış, hatta Bab-ı Ali'nin desteğini görmüş olmasına rağmen,sonrasında liderleri Kara Yorgi'nin şahsında milli bir isyana dönüşmüştür.”(Akman,2006,Paylaşılamayan...:60).

Köylülerin yetiştirdikleri zahireyi, hayvanlarını, mallarını zorla almaya, tüccarlardan zorla para tahsiline başladılar ve bu harekete karşı çıkanlar da öldürüldü. Dayılar bununla yetinmeyerek 70 Sırp knezini idam ettiler. Kara Yorgi de bunların arasında yer alıyordu ancak o dayıların elinden kaçmayı başardı ve isyanın lideri oldu.Osmanlı Devleti başlangıçta asilere sempatiyle yaklaştı.Çünkü Osmanlı tarafından bu isyanın dayılara karşı olduğu düşünülüyordu (Özkan,2011:10-11).

Bölgedeki beyler, dayılar, voyvodolar nüfuzlarını arttırdılar.Öte yandan devletin Rumeli'ye tayin ettiği vali,kadı ve naiplerin bir kısmı da başıbozuk beylerle anlaşarak halka yapılanlara göz yumdular. Bu arada Sırpıya; Rusya, Avusturya'nın kışkırtmalarının ve Avrupa'daki özgürlükçü fikir akımlarının da etkisiyle isyan hazırlıklarına başladılar.

Başıbozuk yamaklar Sırlar tarafından sevilen ve bu bölgede görevlendirilmiş olan Hacı Mustafa Paşa'yı katlettiler. III. Selim'in dayıları affetmesi üzerine dayılar otoritelerini sancağın en ücra köşesine kadar yaydılar ve halkı ağır vergilere bağladılar. Dayıların kurduğu bu düzenden bıkmış olan knezler III.Selim'den bu duruma bir an önce çare bulmasını istediler ve ülkelerine geri döndüler.Knezlerin İstanbul'a gittiğini duyan dayılar yüze yakın knezi öldürdüler.Kara Yorgi bu saldırıdan Şumatya ormanlarına kaçarak kurtulmuştu (Uygun,2011:418-419).

“Sonuçta, yerli yeniçerilerin ve âyânların artan baskıları ile ağır vergiler Sırların devlete karşı baş kaldırmalarına yol açmıştır. 4 Subat 1804'te Sırlar yeniçerilere karşı silahlı olarak harekete geçerek Sırp isyanı başlatmışlardır”(Bayraktar,2007:69).

“Doğal olarak Rusya ayaklanmayı ilgiyle karşıladı. Sırp isyanının yayılmasındaki Pan Slavik motifler gözünden kaçmamıştı ve Türklerin zaafını her ne şekilde olursa olsun, değerlendirmek istiyordu.1812 Bükreş Antlaşması Sırbistan'a iç işleri ve maliye konusunda belli ölçülerde özerklik sağladı “(Sloane,1987:114).

Bu ayaklanmadan kısa bir süre sonra başlayan Osmanlı-Rus Harbi (1806-1812) sırasında Ruslar, Sırlara askerî destek vermişlerdir. Bu dönemde “Panortodoksluk”u ideolojik bir silah olarak kullanan Rusya, daha sonra bu politikayı bırakıp yerine, Sırp-Karadağ Prenslüklerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki halkını ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı halkları harekete geçirmek için “Pan-slavizm”¹ politikası izlemeye başlamıştır (Kenar, 2005: 23). Ancak Avusturya'nın, Rus desteğindeki bir Sırp Devleti'ne karşı çıkması ve Napolyon'un 1812'deki Moskova Seferi dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu ayaklanmayı kontrol altına almıştır. Ayaklanmanın elebaşı Kara Yorgi ise bu gelişmeler üzerine Avusturya'ya sığınmıştır (Afyoncu, 2010: 218).

İkinci ayaklanma, birincisinden sonra ilan edilen genel affa bağlı olarak serbest kalıp Rudnik Başknezi olarak seçilen Miloş Obronoviç² zamanında tekrar başlamıştır. Napolyon tehlikesi ortadan kalktığı için Rusya da bu ayaklanmaya destek vermiştir. Rusya'nın müdahalesinden çekinen Osmanlı İmparatorluğu 1816 yılında Miloş

¹ Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının sınırları içinde yaşayan Slav halkları da bağımsızlıklarını kazanarak büyük bir Slav Devleti kurmayı amaçlamışlardır. Panslavizm olarak bilinen bu hareket, Rusya tarafından söz konusu iki devlete karşı bir araç olarak kullanılmıştır (Sönmezoglu, vd., 2005: 532-533).

² Obronoviç de okuma yazma bilmeyen, eğitimsiz bir kişiydi. Buna rağmen “çok zekiydi ve politik kabiliyeti yüksekti”. (Jelavich, 2009b).

Obronoviç'i Başknez olarak tanımayı uygun görmüş ve Sırlara özerk bir prenslik statüsü tanımayı da kabul etmiştir. Obronoviç, Sırbistan'a 1817'de geri dönen Kara Yorgi'yi öldürterek rakipsiz kalmıştır. 1830'da verilen bir Hatt-ı Hümayun ile Obronoviç'in soyu tarafından idare edilecek özerk bir Sırbistan resmen tanınmıştır (Afyoncu, 2010: 218-219).

Dönemin padişahı II. Mahmut, Obronoviç'in toprak taleplerini reddedince, Obronoviç, Osmanlıların 1833'te Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetleri ile uğraşmasından faydalanarak, talep ettiği yerleri ele geçirmişlerdir. Obronoviç böylece prensliğin topraklarını kuzeyde Tuna, batı ve doğuda Drina ve Timok, güneyde de Aleksinatz ve Niş ile belirlenen, 1878 yılına kadar değişmeyecek olan sınırlarına kavuşturmuştur (Afyoncu, 2010: 219).

2.2.2. Arnavut Milliyetçiliği

"Balkan milliyetçiliği, onu Batı Batı Avrupa'daki benzerlerinden ayıran özel nitelikler içermektedir "(Karpaz,2004:13). Bu bağlamda Arnavut milliyetçiliği de Balkan milliyetçilikleri içerisindeki yerini almıştır.

Balkan tarihi hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında Arnavutların kökeninin bu bölgeye en erken yerleşmiş toplumlardan biri olan İliryalılara dayandığı görülmektedir. İliryalılar Arnavutluk'un kuzey ve güneyinde dağınık kabileler olarak yaşamışlardır. Ortak dilleri ise Arnavutça olarak karşımıza çıkmaktadır.6 ve12.yüzyıllar arasında tarih sahnesinden silinen Arnavutluk 12.yüzyıldan itibaren tarih sahnesine yeniden çıkmıştır. Osmanlı hâkimiyetinin 15.yüzyılda kurulmasıyla birlikte Arnavutçayı kullanan halk "Arnavut" genel adıyla anılmıştır (Bozboru,2006:261).

"İliryalıların kökenine dair çeşitli tezler ve varsayımlar mevcuttur. Genellikle İliryalıların Bronz Çağının sonuna, Demir Çağının başlangıcına denk gelen bir dönemde Balkan Yarımadası'nın batı kısmında ortaya çıkmış Hint-Avrupa asıllı kabileler düzeninde bir halk olduğu görüşü yaygın tezler arasındadır "(http://www.arnavut.com/ilirya-ve-ilirler/,23.04.2012).

Arnavutlar kendi atalarının esas olarak İlirler olduğunu kabul etmektedirler (Ayhan,2010:77)."İlirya kökenli olduğu kabul edilen Arnavutlar Balkanlar'ın en eski toplumlarından"dır "(Akman,2006,Paylaşılamayan...:33). İlirya toprakları MÖ 1.yüzyıl ile MS 6. yüzyıllar arasında Roma hâkimiyeti altında kalmıştır. MS 6.-9.yüzyıllar arasında ise Slavlarla büyük ölçüde karışan Arnavutlar yeniden kabile tipi örgütlenmeye

başlamışlardır. Kuzey dağlık bölgede yaşayan kesim Slavlarla kaynaşmamıştır. 9.yüzyıldan itibaren Bizans Devleti ve Bulgar Krallığı arasında çatışmalara sahne olan İliya topraklarında daha sonra 10.yüzyılda Bulgar gücünün kırılmasıyla bu toprakların güneyinde Bizans hâkimiyeti görülmüştür. Kuzeydeki topraklarda ise Slav etkisi ve barbar toplumsal düzen varlığını sürdürmüştür.12.yüzyılda Bizans hâkimiyetinin çözülmesiyle Arnavutlar tarih sahnesine yeniden çıkmıştır (Bozbora,2006:262-263). Daha sonra 13.yüzyılın ikinci yarısı ile 14.yüzyılın ilk yarısı arasında kurulan “Arnavut Krallığı” bunun bir göstergesidir. Bu krallık Sicilya Kralı I.Charles Anjou ile bir uzlaşma üzerine kurulmuş ancak varlığını devam ettirememiştir. Slav etkisi altındaki Arnavutluk topraklarında ise bu sırada Sırbistan Krallığı kurulmuştur (Bozbora,2006:264-265).Ancak bu aşamada Sırlar ve Arnavutların her yönüyle (etnik, dinsel, dilsel vb.) birbirlerinden farklı yapıda uluslar olduğunu unutmamak gerekir (Ayhan,2010:70). Bozbora, Sırp Krallığının kurulması sürecindeki gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Sırbistan Krallığının kurulması ile birlikte bu Krallığın sınırları içinde yaşayan kabilelerde birtakım ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümler gerçekleşmeye başlamıştır.Sırp Despotu Stefan Duşan tarafından Bizans imparatorluk modeline göre yapılandırılmaya çalışılan bu devlette kabile ileri gelenleri, köle köylüler üzerinde Monark adına senyoral haklara sahip bir toprak sahibi sınıf olarak ortaya çıkarılarken,Sırp Monarşisininin toprak genişlemesini sağlayacak askerî bir kapasite de geliştirmişlerdir.Böylelikle Sırbistan Krallığı dâhilinde Bizans modeline benzer bir toprak sahipliği sistemi gelişirken adli ve yönetsel örgütlenmesi de kabaca Bizans modeline uydurulmuştur”(Bozbora,2006:265).

14.yüzyılda Bizans ve Bulgar gücünün zayıflamasını fırsat bilen Stefan Duşan Balkan topraklarını krallığa katarak Sırbistan İmparatorluğu’nu kurmak istemiştir. Ancak bu politika Duşan’ın ölümüyle sona ermiş ve uzun süre etkili olamamıştır. Bunun en önemli sebebi Slavların kabile yaşamını benimsemesi ve imparatorluk sistemine uzak olmalarından kaynaklanmaktaydı. Sırbistan Krallığının hızlı bir şekilde çözülmesine büyük ölçüde Arnavut isyanları neden olmuştur.Bölge içinde bulunduğu bu karmaşık ortamdan 15.yüzyılda Osmanlı hâkimiyeti ile kurtulmuştur (Bozbora,2006:265).

“Balkanlar’daki diğer ülkelerinki gibi Arnavutların da Osmanlı ile ilişkisi 14.yüzyılda başlar. 15.yüzyılın ikinci yarısında Arnavutların en önemli millî kahramanları İskender Bey’in ölümüyle de ciddi bir direniş kaynağı kalmamıştır ve 15.yüzyılın sonunda Osmanlı Arnavutların yaşadığı topraklarda tam hâkimiyet sağlar ”(Fshazi,2008:165).

İskender Bey ayaklanması Arnavutları tek bir lider ve tek bir merkez altında toplamaya yönelik bir harekettir ve ulusal bilincin ve kimliğin oluşmasında çok etkili olmuştur.

İskender Bey Arnavutların ulusal kahramanı olarak tarih kitaplarına geçmiştir (Bozbora,2006:570).

1383 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyet alanının genişlemesi Arnavutluk'un 1517 yılından 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu himayesine girmesini sağlamıştır (Akyol,2007:3). Arnavutluk beş yüzyıla yakın bir süre Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak idare edilmiştir. XV. yy.nin ikinci yarısında tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Arnavutluk 1912 senesinde ise Balkanlar'ın bağımsızlığa kavuşan son ülkesi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetindeki bu dönem, Arnavutluk tarihinin en önemli dönemlerinden biri olmuştur (Kılıç,2006:257).

Osmanlıların bölgede yaptığı en büyük değişiklik ziraat arazisinin devlete mal edilmesi ve şahıslara tımar olarak dağıtılmasıdır. Halk önceleri beylere bağılyken artık devlete bağıly hâle gelmiştir. Osmanlı hâkimiyeti Sultan II.Murat zamanında daha yaygın bir hâle gelmiş Yanya'nın alınmasıyla yeni bir arazi ve nüfus tahriri yapılmıştır.Tımar sisteminin tatbiki birtakım sorunlarada neden olmuş zaman zaman bölgedeki feodal beyler isyan ve ayaklanmalar çıkarmışlardır.1405-1468 yılları arasında yaşayan İskender Bey,1143 yılından sonra isyan etmiş ve Osmanlı aleyhine faaliyetlerde bulunmuştu.Ancak 1468 yılında İskender Bey'in ölümüyle Osmanlının önündeki bir engel daha kalkmış oldu.Daha sonra küçük çapta isyanlar oldu ama bunlar da bastırıldı.Osmanlıları Arnavutluk'ta uzun süre İskender Bey isyanları meşgul etmiştir.Bu isyanların ardında Venedik ve Papa önemli rol oynamıştır.Fatih Sultan Mehmet döneminde bölgede yeni sancaklar kurulmuş, fethedilen bölgeler iskan edilmiştir.Sultan II.Bayezid zamanında ise İslamiyet yayılmış,Bölgedeki idari teşkilat yeniden tanzim edilmiş ve 1490-1492 yıllarında birçok sancakta cizye sayımı yapılarak buradaki sancaklar Rumeli eyaletine bağıly bir idari yapılanma olarak kaydedilmiştir (Pamuk,2006:342-345).

Arnavut ulusçuluğı 1878 Berlin Antlaşması sonrasında gelişme göstermiş ve Arnavut aydınları değişik alanlarda çalışmalar yaparak Arnavut ulusal varlığını tanıtmaya başlamışlar, Arnavut dili, alfabesi ve tarihi hakkında eserler vermişlerdir (Kılıç,2006:258). Arnavutlar, 19. yy.e kadar kültürel ve siyasi amaçlı örgütlenme çabası içine girmekten kaçınmışlardır. 19. Yy. sonuna doğru ise aydınlar kültürel faaliyetlerin yanı sıra kurdukları gizli-açık komite ve cemiyetler aracılığı ile özerklik, hatta bağımsızlık elde etme çabasına girmişlerdir. Yurt dışında Arnavut ulusal varlığını

tanıtmak istemişlerdir. Bunun yanında kültürel faaliyet olarak görülen bu girişimler siyasi içerikte taşımaya başlamıştır (Kılıç,2006:260).

“19.yüzyılda Balkanlar’da gelişen milliyetçi hareketler içinde Arnavut milliyetçiliği kendine özgü bir niteliğe sahip olmuş ve diğerlerinden farklı bir gelişim çizgisi izlemiştir.”(Bozbora,2006:568)Arnavut ulusal uyanışı 1878’de Prizren Birliği’nin kurulmasıyla birlikte meydana gelmiştir (Paulton,1993:71).Osmanlı Devleti’nin XIX. yy.de zayıflaması hız kazanmış, Balkan topraklarında bağımsız devletlerin kurulması ve Arnavut topraklarının parçalanma tehlikesi üzerine Prizren Birliği önemli bir ulusçu hareketin başlamasına sebep olmuştur. Prizren Birliği, 30 delegenin katılımıyla 1 Haziran 1878’de açılmıştır. Prizren Kongresi Kurultayının üzerinde durduğu konular Arnavutluk’un bir vilayet altında toplanması, diplomatik mücadeleye geçilmesi, bağımsızlık çalışmalarının hazırlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Arnavut ulusçular bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması sonrasında en fazla zararı Arnavutların göreceğini düşünmüşler ve Arnavut birlik ve bütünlüğünün sağlanmasının tek yolu olarak ise Osmanlı İmparatorluğu sınırları dâhilinde kalmayı, Arnavut bölgesinin özerkliği için mücadele vermeyi arzu etmişlerdir (Kılıç,2006:260).”1878 yılında kurulan bu birlik ,kuzeyde komşu Sırbistan’ın güneyde Yunanistan’ın Arnavutların yaşadıkları bölgelere yönelttikleri tehdite karşı savaşmak için kurulmuştu ”(Paulton,1993.233).

Prizren Birliği 1881 yılında kendisini”Geçici Arnavut Hükûmeti” olarak ilan etmiş bunun üzerine II.Abdülhamit bu birliği Derviş Paşa komutasındaki orduya verdiği emirle dağıtmıştır (Bozbora,2006:576). Prizren Birliği’nin dağılmasına rağmen Arnavutlar arasında bağımsızlık hareketi etkisini sürdürmüştür (Akyol,2007:13).

Prizren Birliği’nde ortaya çıkan özerklik beklentisi Arnavut milliyetçiliğinin siyasi hedefi olarak uzun süre devam etmiştir. Arnavut dili ve alfabesi konusunda yapılan çalışmalar ise Arnavut millî bilincinin oluşmasına yol açmış ve milliyetçi bir hareketin geliştirilmesini sağlamıştır. Arnavut milliyetçiliği kendine özgü bir niteliğe sahiptir çünkü Osmanlı hâkimiyeti öncesi ve sonrasında Arnavutlar farklı ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal koşulları bünyelerinde barındırmaktaydılar. Bu bölgedeki Sırp,Yunan ve Bulgar unsurlarının eskiden beri bağımsız dil,bağımsız kilise ve bağımsız devlet temelinde siyasal birliklerini gerçekleştirmeleri millî bilinçlerinin güçlü olmasına yol açmış ve Osmanlının çözülme sürecinde ayrılıkçı bir harekete

dönüşmüşlerdir. Arnavutlar ise bu unsurlar arasında Osmanlı İmparatorluğu'yla çıkarlarını en fazla özdeşleştiren halk olmuş, yönetici sınıf içinde yer almış ve İslamiyeti benimsemişlerdir (Bozboru,2006:568-569).

“Osmanlının Balkanlar'da tam hâkimiyet sağladığı 15.yüzyılın sonlarında Arnavutlar Hıristiyandı. Çok küçük sayıda da olsa Müslüman nüfusun olduğu kabul edilirse de Güney Arnavutların çoğu Ortodoks, Kuzey Arnavutların çoğu ise Katolikti. Arnavutların İslamiyete geçişi 16.yüzyılda başlasa da yoğun olarak 17.yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir ”(Fshazi,2008:166).

Sultan II. Mahmut ise devlet idaresini her alanda merkezîleştirmek istemiştir. Ancak bu uygulama yüzyıllardır yerel liderler tarafından yönetilen Arnavutlar arasında tepki uyandırmıştır (Bozboru,2006:571).”Osmanlının merkezîleşme çabaları Arnavutların asırlar boyunca alışageldiği yönetim sistemini değiştirebilecek mahiyette reformlardı ” (Fshazi,2008:167).Öte yandan Tanzimat Fermanının ilanı yeni yönetim ve adalet anlayışına yol açmış bu da Arnavut kültürel hareketinin doğmasına yol açmıştır (Bozboru,2006:571).

Fshazi 19.yüzyılda Arnavutlar ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki otoriteyi sarsan olayları şu şekilde aktarmaktadır:

“19.yüzyılda Arnavutlar arasındaki Osmanlı itibar ve otoritesini sarsan iki önemli olay oldu. Bu olayların ilki 1826 yılında Yeniçeri Ocağının lağvedilmesi, ikincisi ise 1839 yılında ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu'dur. İlki özellikle halkı olumsuz etkilerken ikincisi büyük toprak sahiplerini öfkelenmiştir ancak köylülerin veya şehir halkının durumunda bir iyileştirme getirmemiştir. Vaka-i Hayriye ile Yeniçeri Ocağı dağılıncaya yeniçerilerin büyük kısmı Balkanlar'a ve özellikle Arnavutluk'a geçti. Arnavutluk'a geçmesinin sebebi birçoğunun Arnavut kökenli olmasından da ötesinde yeniçerilerin Bektaşî tarikatı mensubu olmalarıydı. Bektaşîlik ve Bektaşî tekkeleri bütün Arnavutluk'ta ama özellikle Güney Arnavutluk'ta yaygındı. Bektaşîliğin Arnavutlar arasında yaygın olmasının nedenleri ayrı bir araştırmanın konusu olabilecek mahiyete geniş ve girifttir. Ancak en önemli sebebin Bektaşîliğin dinler arası diyaloga, iş birliğine hatta geçişlere çok açık bir düşünce şeklinin olmasından dolayı olduğu söylenebilir ” (Fshazi,2008:167).

Bektaşîlerin Osmanlı yönetimine karşı duydukları nefret onları Arnavut milliyetçileriyle yakınlaştırmıştır (Fshazi,2008:168).Arnavutlar arasında görülen bu huzursuzluk ve ayaklanmalar 1908 Meşrutiyetin ilanında kendini göstermiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş ve bu cemiyet bölgedeki ayrılıkçı milliyetçi hareketleri desteklemiştir. Bölgedeki birçok ayrılıkçı Arnavut komitesi Jön Türk hareketi içine kazandırılmıştır. Firzovikte binlerce Arnavut'un toplanması İttihat ve Terakkiden bağımsız bir olaydı ve II.Abdülhamit'in Meşrutiyeti ilan etme sürecinde bir baskı unsuruydu.İttihat ve Terakki 1908 genel seçimlerini kazanmış ancak Arnavutların

sıklıkla dile getirdiği “milliyet” ve “millî dilde eğitim” meselesi bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.İttihat ve Terakki yönetiminin yasaklayıcı uygulamaları Arnavut aydın ve mebusların tepkisini çekmiş,Arnavutlukta baş gösteren ayaklanmalar gerilimi arttırmıştır.İttihat ve Terakki yönetiminin bu uygulamaları Kuzey ve Güney Arnavutluk’ta birbirinden bağımsız isyanların çıkmasına yol açmıştır.Ayrıca Arnavutlar “Halaskar-ı Zabitan” hareketini ve iktidar değişimini desteklemiştirlerdir.Ardından Trablusgarp savaşı patlak vermiş ve Osmanlının yenilgisiyle birlikte Arnavutluk Balkanlar’da yalnız kalmıştır.Balkan Savaşları sırasında ise savaşın Osmanlı aleyhine gelişmesi üzerine 28 Kasım 1912’de ulusal meclis adındaki kurul Arnavutluk’un bağımsızlığını ilan etme ve bunu ilgili devletlere tebliğ etmekle görevli bir hükûmet kurmuştur (Bozbora,2006:580-587).

Birinci Dünya Savaşının başladığı dönemde bağımsızlığının henüz birinci yılında olan Arnavutluk’un üstünde artık Osmanlının koruyucu şemsiyesi yoktu. Arnavutluk 1920 yılına kadar İtalya, Sırbistan, Yunanistan tarafından işgal edildi. Arnavutluk 1920 yılında ise İtalya’nın çekilmesi ve BM ‘ye kabul edilmesiyle adeta ikinci kez bağımsızlığını kazanmış oldu. Ahmet Zogo ise 1925 yılında cumhurbaşkanı seçilmiş,geniş yetkilere sahip olmuş ve adeta 1939 yılına kadar diktatörlük rejimini kurmuştur.İtalya’ya bağımlı bir şekilde Arnavutluk’u idare eden Zogo, 1934’de Yugoslavya ile bir ticaret antlaşması imzalayarak İtalya’ya sırt çevirmiştir.İtalya Almanya’nın da desteğini 1939 yılında Arnavutluk’u işgal etmiştir. Bunun üzerine Zogo ülkeyi terk etmiş önce Yunanistan sonra Türkiye’ye sığınmıştır (Akyol,2007:15-19).

Arnavutluk Osmanlı Devleti’nden bağımsızlığını aldığından beri Balkan politikasının içindedir.1945 seçimleri ile ülke Enver Hocayla tanışmıştır ve koyu Stalinist olan Enver Hoca ülkeyi komünist rejimle yönetmiştir. Enver Hoca 1950’lerin sonunda Çin’in yanında yer almış ancak 1976’da Mao’nun ölümüyle Arnavutluk kapalı bir kutu hâline gelmiştir. 1985 yılında Enver Hocanın ölümüyle yerine Ramiz Alia geçti ve Enver Hoca’nın yolunda yürümeye devam etti. Ramiz Alia 1990’larda diktatörlerin tek tek devrildiğini görüp rejimi yumuşatma kararı aldı. Ramiz Alia reformlar,demokratikleşme,dışa açılma yolunda hızlı bir şekilde ilerledi. Ramiz Alia radikal değişiklikler yapmamakla eleştirildi ancak reform istikametinden vazgeçmedi.

Ayrıca Arnavutluk'un 1961 yılından beri kopuk olduğu Sovyetler Birliği ile yeniden diplomatik münasebetler kuruldu (Armaoğlu,1992:244-247).

2.2.3. Hırvat Milliyetçiliği

Hırvatistan'ın kuzeyinde Slovenya, kuzeydoğusunda Macaristan, doğusunda Sırbistan, güneydoğusunda Bosna-Hersek ve güneyinde de Karadağ yer almaktadır (Taşkiran,2010:102).

Hırvatistan sahip olduğu bu konum itibarıyla Orta Avrupa ve aynı zamanda bir Balkan ülkesidir. Bugünkü hudutları ise İkinci Dünya Savaşı ve 1991-1995 yılları arasında süren Sırp-Hırvat Savaşının sonucunda çizilmiştir. Çok karışık bir etnik yapıya sahip olan Hırvatistan'da Hırvatların yanı sıra Sırlar, Müslüman Boşnaklar, Macarlar, İtalyanlar, Kıptiler, gurbetçilik yapan Makedonya ve Kosova Türkleri gibi milliyetler yaşamaktadır (Hamzaoğlu,2000:417).”Balkanlar ve Orta Avrupa'nın temel özelliği olan zengin etnik yapı Hırvatistan'da da göze çarpmaktadır ”(Roca ,1998:6).

“Hırvat adı “çok toprağı olan insan” anlamını taşımaktadır ” (Hamzaoğlu,2000:419). “Hırvatistan'ın resmî dili Hırvatça olup,ülkede ayrıca Sırpça da yaygın olarak kullanılmaktadır ”(Roca,1998:7).

“Hırvat dilinde çok sayıda Türkçe deyim ve kelime bulunmaktadır. Örneğin, bakır, boya,böbrek, çekiç, çorap, çizme, tütün, cep, katran, kule, leş, maymun, pamuk, papuç, rakı,saat,şato,şeker,tambur,top,zanaat...”(Nasrattınoğlu,2011:92).

“Bir Slav kavimi olan Hırvatlar bugünkü Hırvatistan'a inmeden önce Karpat Dağları'nın arkasında bulunan Beyaz ve Kara Hırvatistan denilen topraklarda yaşıyorlardı. Avar Türkleri, onları, adı geçen topraklardan çıkararak bugünkü Hırvatistan'a indirdiler” (Hamzaoğlu,2000:419).

“En eski Avrupa uluslarından biri olan Hırvatistan, Roma İmparatorluğu'nun temelleri üzerine kurulmuştur ”(Roca ,1998:7).Hıvatlarda diğer Slav ırkları gibi Balkanlar'a 7.yy.de yerleşmişler ve 9.yy.de Hristiyan olmuşlardır.925 yılında Hırvat Krallığı kurulmuş,1091 yılında ise Hırvat toprakları Macar Krallığının eline geçmiştir.1526 Mohaç Savaşından sonra ise Macarlar Osmanlı İmparatorluğu'na yenilmiş ve bu bölgede 16.yy. itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun izleri görülmeye başlamıştır (Taşkiran,2010:102).Mohaç Zaferi sonrasında Türk orduları Orta Avrupa'ya doğru

ilerledi ve bunun neticesinde Hırvatistan, Macaristan ve diğer Orta Avrupa ülkeleri Osmanlı Devleti'nin hudutları içine girdi. Osmanlı Devleti Hırvatlara kendi hükümdarlarını seçme hakkı tanıdı (Hamzaoğlu,2000:432). Türk orduları Mohaç, Kilis ve Goryana Zaferleri ile Hırvatistan'ın tümünü fethettiler (Hamzaoğlu,2000:433). 1566'da Kanuni'nin ölümünden sonra Türk etkisi Orta Avrupa'da azalmaya başladı. Türk orduları 1683 yılında ikinci kez Viyana'yı kuşattı (Hamzaoğlu,2000:434). 1683 yılında Osmanlı II. Viyana Kuşatmasında başarısız olmuş ve 20.yy.e kadar Hırvatlar'ın çoğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalmıştır (Taşkiran,2010:102-103).

Roca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonraki safhayı şu şekilde aktarmaktadır:

“Birinci Dünya Savaşı ile yıkılan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ardından Hırvatistan, Slovenya ile birlikte Sırp Krallığının bir parçası hâline gelmiş, 1929 yılında ise, yönetimin bu üç ulus arasında eşit olarak paylaştırıldığı Yugoslavya adı altında yeni bir devlet kurulmuştur. Ancak bu yeni devletin üniter yapısı ve Sırp'ların merkezî monarşi kurulması yönündeki istekleri, federal bir cumhuriyet için çaba gösteren diğer grupların tepkisine yol açmış ve bölgede yıllar boyu sürecek etnik huzursuzluğun temelleri atılmıştır. Sırp'ların bu isteklerinde ısrarcı olmaları, başlarda federasyon istemiyle ortaya çıkan Hırvat Bağımsızlık Hareketini, 1930 yılında kurulan aşırı milliyetçi Ustaşa Partisinin önderliğinde, tam bağımsızlık hedefine yöneltmiştir ” (Roca :1998: 8).

Ustaşa hareketinin kökenleri ise Hırvat milliyetçiliği kadar eskidir. Ustaşa hareketi Hırvat halkının, dilinin ve kültürünün gerçek temsilcisi olduğunu ilan etmiştir (Azarkan,2008:129).

”Partizanlar kurtarılmış köy ve kasabalarda Halk Kurtuluş Komiteleri(HKK)kurdular. Bu kuruluşlar partizan çizgisinde hizmet veren kuruluşlar olarak çalıştılar. Bu gelişmelere dönemin ciddi ekonomik bunalımları ve sıkıntıları eklenince, aniden meydana çıkan ve devamlı büyüyen siyasi ve silahlı direniş Ustaşa yönetimini ve işgal güçlerini zor durumda bıraktı” (Azarkan,2008:132).

Roca ise II. Dünya Savaşı sonrası Hırvatistan'daki gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır:

“İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal edilerek parçalanan Yugoslavya'da, Almanların etkisi ile Sırp'lar, Yahudiler ve diğer etnik gruplar üzerinde bir baskı rejimi oluşturan bağımsız Hırvatistan Devleti kurulmuştur. Ustaşa Partisinin Nazilerle yaptığı iş birliği sonucunda ortaya çıkan bu faşist rejimin halkın desteğinden yoksun olması, savaşın sona ermesi ile birlikte Almanya'ya karşı savaşan Partizanların lideri Tito'nun Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin başına

geçmesine neden olmuş, aynı zamanda Hırvat Ustaşa Partisinin de sonunu hazırlamıştır Hırvatistan'da 1943 yılında işbaşına gelen "Millî Kurtuluş İçin Antifaşist Konsey" ise ülkeyi, Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya Federasyonu ile birleştirmeye götüren son basamak olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki direniş hareketlerinin, komünist güçlerin oluşturduğu Partizanlar tarafından yürütülmesi ve savaş sonrasında Yunanistan dışındaki diğer Balkan ülkeleri gibi Yugoslavya'nın da Sovyetler Birliği etkisi altında kalması, sosyalist bir yapının benimsenmesine yol açmıştır" (Roca ,1998: 8-9).

Aslında Hırvat milliyetçiliği 1980 sonrası dönemde yükselişe geçmiştir. Bu dönemde Hırvat milliyetçiliğinin en önemli amaçları arasında Yugoslavya'nın ekonomik ve politik yapısını federalizmden konfederal yapıya dönüştürerek Hırvatistan'ın özerklik ve bağımsızlığını arttırmak, Sosyalist özyönetim sisteminden kapitalizme geçiş yapmak ve Sırbistan,Karadağ ve Bosna-Hersek topraklarından pay alarak Büyük Hırvatistan Devleti'ni kurmak yer almıştır.1980 sonrası Hırvat milliyetçiliği Bağımsız Hırvat Devleti'ni(1941-1945) kurmuş olan Paveliçi yeniden sahiplenerek onu kahraman ilan ettiler.Çünkü Paveliç Ustaşa hareketini gerçekleştirmiş ve bu harekette Hırvat milliyetçiler tarafından ulusal bağımsızlık hareketi olarak görülmüştü.Hırvatlara göre Sırlar Bizans İmparatorluğu'nun etkisiyle dinlerini değiştirmiş eski Katoliklerdi ve aynı zamanda Hırvat topraklarını ele geçirerek Büyük Sırbistan'ı kurmak istemekteydiler.1980 sonrası Hırvatlar tam bağımsız bir Hırvat Devleti'nin kurulması için Yugoslavya Halk Ordusu dışında bir Hırvat ordusu kurma taleplerini dillendirdiler.Ayrıca Hırvat milliyetçiliği ruhani lider ve taşıyıcı olarak Hırvat Katolik Kilisesini görüyordu (Sancaktar,2008:94-95).

Hırvat milliyetçilerinin temel amacı "tarih ve etnik sınırlar çerçevesinde büyük Hırvatistan'ı" kurmaktı. Bu bakımdan söz konusu prensiplere meşruluk kazandırmak amacıyla "bin senelik Hırvatistan Devleti'nden", "İsa'dan 500 sene önce kurulan ilk Slavların devleti" Hırvatların devleti olduğu gibi iddialar ortaya atılmıştır. Tarih yazarları Hırvatları cesaretli, sözünde duran, adaletli, kendi yönetimine saygılı, kadınları güzel ve çok çalışkan olarak tasvir etmişti. Sırlar, kitapların çoğunda doğuyunanları içinde yer alan (Ortodoks) Hırvatlar olarak tanıtılmıştı. Sırp yazarlardan farklı olarak Hırvat yazarları Sırbistan'ı ve Karadağ'ı Sırp toprakları olarak görüyordu. Ancak Hırvat toprakları olarak kabul edilen bölgede Sırp varlığı reddediliyordu. Bosna-Hersek ise en büyük Hırvat toprağı olarak gösterilmişti. Sırp edebiyatında olduğu gibi Hırvatlar da Boşnakları kendi mal varlığını korumak amacıyla dinini değiştiren

Hırvatlar olarak göstermişlerdir. Klaiç gibi Hırvat yazarları Boşnakların kendi dinine göre kendilerini Türk olarak çağrılmalarını büyük bir yanılığın olarak görmektedir (Zahoviç, 2005: 115-118).

Sırpın Ustaşa hareketinin yeniden hortlayabileceğine dair kaygıları ve Hırvatların da Sırp hegemonyasının yeniden kurulacağına dair görüşleri Hırvat milliyetçiliğini diri tuttu. Hırvat milliyetçiliğinin 1980'lerdeki gelişimindeki en büyük pay Franjo Tudjman'a aitti. Tudjman Hırvat milliyetçiliğinin en önemli figüranı haline gelmişti (Bora,1991:119-120).

Hırvat kilisesi ve yaptıkları yayınlar 1980'li yıllar boyunca Hırvat kamuoyu üzerinde etkili oldu.Tito ve rejimi ölümüyle birlikte kilise tarafından eleştirilmeye başlandı.Kardinal Stepinac,Radic, Pavelic ve onun Ustaşa hareketi Hırvatlar tarafından övüldü ve bunlar adeta birer kahraman gibi gösterildiler. Hırvat Katolik yayın organı olan Glas Koncila gazetesi Katolikliği ve Hırvat ulusunu sürekli yüceltti. Komünizm ise bu gazete tarafından sürekli aşağılandı. Hırvat Katolik Kilisesi ise politik alanda 1989 yılından itibaren Tudjman ve Hırvatistan Demokratik Birliği'ne (HDB) destek verdi. Kilise ve HDB iş birliği, Hırvat toplumunun millî duygularının yoğunluk kazanmasında büyük rol oynadı. Kilise ve HDB'nin amacı Ortodoks Sırlara karşı ortak mücadele etmektir. Bu dönemde Sırp milliyetçiliğinin politik lideri ve taşıyıcısı Milosevic ve onun partisi SSP ise, Hırvat milliyetçiliğinin kide Franjo Tudjman ve onun partisi HDB'di (Sancaktar,2008:96).Franjo Tudjman 1960'larda ve 1972-1990 arası dönemde hapiste yatan milliyetçi Hırvatların arasında yer alıyordu (Bora,1994:209).

Tudjman Şubat 1981'de sosyalist rejime karşı milliyetçi faaliyetlerinden dolayı beş yıl hapis cezasına çarptırıldı ve hapisten bir ulusal kahraman olarak çıktı. Tudjman'ın milliyetçi söylemleri onun popülaritesini ülke içinde ve dışında iyice arttırdı.Tudjman'ın Hırvatistan içinde yaşayan Sırlara yönelik tutumu Sırpın diğer bir milliyetçi lider olan Miloseviç'e doğru hareket etmesine yol açtı. Bunun üzerine Miloseviç Hırvatistan'daki Sırlar üzerinde hakimiyet kurdu. Tudjman 1989 yılında HDB'yi kurduktan sonra ülke içindeki ve dışındaki Hırvatların politik ve mali desteklerini almaya başladı. HDB'nin amaçları arasında ise sosyalizmi yıkarak Avrupa sistemine entegre olmak,Hırvatistan'daki Sırpın tasfiye etmek,milliyetçi ve liberal değerlere dayalı yeni bir anayasa hazırlamak,güçlü bir ordu kurmak ve büyük kapitalist

Hırvatistan'ı oluşturmak yer alıyordu.Tudjman ve HDB'ye göre en büyük düşman Sırlardı.Ona göre kendi partisi ve Hırvat ulusu Sırlara karşı Avrupa medeniyetinin koruyucusuydu.1990 yılında yapılan seçim sonucu Tudjman Hırvatistan Başkanı seçildi.Tudjman ilk iş olarak milliyetçi unsurları devlet kademesine,üniversitelere ve medyaya yerleştirdi ve bu kurumlardaki Sırp unsurları temizledi.Tudjman boşalan bu noktalara Hırvat milliyetçileri yerleştirdi.Medya kanalları ve kurumlar milliyetçilerin eline geçti.Bütün bunların amacı Büyük Hırvatistan Devleti'ni kurmak ve milliyetçi bir toplum yapısı oluşturmak içindi. Hırvatca, resmî dil oldu, Sırpça ise resmî dil olmaktan çıkarak Hırvat dilindeki Sırpça kelimeler temizlendi. Sosyalist rejime ve Partizan Hareketine ait semboller ve isimler değiştirilerek, Hırvat Krallığı ve 1941-1945 dönemindeki Ustaşa Devleti ait olan semboller ve isimler kullanılmaya başlandı. Bu şekilde Tudjman gücünü ve iktidarını iyice sağlamlaştırdı (Sancaktar,2008:97-100).

1980'lerde Sırbistan'ın siyasi hayatının yeni yıldızı olarak ortaya çıkan Miloşeviç, başlattığı milliyetçi propaganda çerçevesinde Hırvatistan ve Slovenya'nın ayrılma taleplerine bir şekilde meşruluk kazandırmıştı. Hırvatistan'daki savaşın başlamasıyla, Hırvatistan'ın saldırıya uğrayan taraf olması, çoğu dünya ülkelerinin sempatilerini kendi tarafına toplamıştı. Ancak bir sene sonra Bosna'da başlayacak hegemonik savaşta kendi payını elde etmek amacı Hırvatistan'ı Bosna'nın paylaşımı konusunda Sırbistan'la anlaşma yoluna itmişti (Zahoviç, 2005: 115-125).

BÖLÜM 3: YUGOSLAVYA VE SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ

3.1. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Sırp Milliyetçiliği

“1929’da Yugoslavya adını alan Sırp,Hırvat ve Sloven Krallığı,I.Dünya Savaşında müttefiklerin zaferinden ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun parçalanmasından sonra 1918’de kurulmuştur”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:159).

Sırpların büyük çoğunluğu bu dönemde geleneksel milliyetçiliğe göre düşünüyordu ve Jelavich’e göre “bu tavır tamamen anlaşılabilirdi”:

“Sırbistan bağımsız bir devletti, Hırvatlar veya Slovenlerle ortak olmayan uzun bir tarihî ve dinî gelenekleri vardı. 1870’ten sonra birçok milliyetçi hareket İtalya ve Almanya’yı örnek aldı. Bundan dolayı Sırp milliyetçi hareket İtalya ve Almanya’yı örnek aldı. Bundan dolayı Sırp milliyetçiler, krallıklarının “Balkanlar’ın Piemontesi” olmasını istiyorduk ki bu pek çok anlama gelebilecek bir sözdü. 19.yüzyılda başlıca hedefleri, Bosna, Hersek, Eski Sırbistan, Makedonya ile Sırpaların yaşadıkları Habsburg İmparatorluğu toprakları gibi, Sırpılara ait gördükleri bölgelerin birleştirilmesi olmuştur. Karadağ’la da birleşmeyi istiyorlardı; birçok Karadağlının aslında Sırp olduğuna dair inanç göz önüne alınınca, bu gerçekçi bir hedefti” (Jelavich, 2009b: 116).

Kenar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtilaf Devletleri’nin kazandığı zaferin Sırpılara, “Büyük Sırbistan”ı kurlmaları için nasıl bir fırsat verdiğini fakat buna uluslararası politikadaki güç dengesinin neden izin vermek istemediğini şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Birinci Dünya Savaşında İtilaf Devletleri’nin kazandığı zafer onlara, Balkanlar’ı yeniden şekillendirme olanağı sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı başladığında Sırbistan’ın İngiltere, Fransa, Rusya ve daha sonra İtalya ve ABD gibi müttefikleri vardı ve bu durum Sırbistan’ın Avusturya-Macaristan’dan topraklarını alması ve de “Büyük Sırbistan”ı oluşturması için bir şanstı; ancak müttefikler Sırbistan’ın çıkarları için bir garanti vermemişlerdi; üstelik Sırbistan’ın çıkarları İtalya’nın çıkarları ile çatışıyor, her iki devlet de Avusturya’dan Hırvatistan’ın Dalmaçya kıyılarını almak istiyordu. Diğer yandan, İngiltere ve Fransa, Avusturya’nın yıkılmasını kabul etme konusunda ağırdan alıyorlar, Avusturya-Macaristan’ın yıkılmasından sonra ortaya çıkacak devletlerin Alman veya Rus etkisi altına girmelerinden korkuyorlardı” (Kenar, 2005: 39).

Balkanlar’da I.Dünya Savaşının en önemli sonuçlarından birisi Slovenya ve Hırvatistan’ın Sırbistan’a katılması olmuştur. Bunun sonucunda ise Yugoslavya Devleti oluştu ve kurulan bu devletin başına ise Georgoviç sülalesinden bir kral getirildi. Ardından bu devlete Karadağ, Makedonya ve Bosna-Hersek’in katılmasıyla Sırbistan Balkanlar’da önemli bir güç hâline geldi (Akman,2006,Paylaşılamayan...:96).

Bir başka deyişle İtilaf Devletleri, başta bir Yugoslav Birliğine olumsuz yaklaşmaktaydılar. Ancak Woodrow Wilson'un on dört ilkesi¹ ve Rusya'da meydana gelen Bolşevik İhtilali² sonrası İtilaf Devletleri planlarını değiştirmişler ve Balkanlar'da tek ve güçlü bir Güney Slav Devleti'nin Sırpların planları dâhilinde kurulması için düğmeye basmışlardır (Kenar, 2005: 40).

Bu gelişmeler çerçevesinde Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1918 Haziranda, Sırbistan, Karadağ ve Avusturya-Macaristan'ın Güney Slav eyaletleri temsilcileri Corfu Paktını imzalamışlar ve Karageorgevich ailesinin hükümdarlığı altında bir birlik kurmaya karar vermişlerdir. 1918 Ekimde Zagrep'te Yugo-Slav (Güney Slav) Millî Konseyi kurulmuş ve Kasım ayında da Karadağ Millî Meclisi Karadağ Kralı Nikola'yı tahtından indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etmiştir. 1921 Anayasa'sı ile birlikte Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuş ve başına da Sırbistan Kralı Aleksandr getirilmiştir (Armaoğlu, 1989: 182). Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı³, Güney Slav halklarının ilk birlik denemesi olmuştur (Ülger, 2003: 33).⁴ Fakat Krallık içinde Sırp-Hırvat çekişmesi önemli krizleri beraberinde getirmiştir. Armaoğlu bu kriz anlarını aşağıda açıklamaktadır:

“Yeni Krallığın toprakları, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan-Slovenya, Dalmaçya, Bosna-Hersek ve bir kısım Banat'tan meydana gelmişti. Lakin bunların içinde, nüfusun yarısını teşkil eden Ortodoks Sırplarla, nüfusun üçte birini tutan Katolik Hırvatlar arasındaki geçimsizlik İkinci Dünya Savaşına kadar sürdü. Sırpların ve Hırvatların tarihî gelişmeleri birbirinden ayrı olmuştu. Hırvatlar yeni krallık içinde de, Habsburg egemenliği zamanında olduğu gibi, tam bir muhtariyet istediler. Hâlbuki Sırbistan, Piyemonte'nin İtalya Birliği'nde oynadığı rolü oynamayı ve Güney Slav Birliği'nin kendi etrafında toplanmasını istiyordu. Hırvatlar istedikleri muhtariyeti alamayınca, memleketin politik hayatına bir süre katılmadılar. Hırvatların lideri Radiç 1925 yılında Millî Eğitim Bakanlığını kabul ettiyse de 1928 Haziranında Skupçina'da (Yugoslav Parlamentosu) bir tartışma sırasında Karadağlılar tarafından vurularak öldürüldü. Bunun üzerine bütün Hırvat milletvekilleri Skupçina'dan çekilerek Zagrep'te bir Hırvat parlamentosu kurdular” (Armaoğlu, 1989: 183).

¹ On dört ilke, dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'un 1918'de yayımladığı ve savaş sonrası dünyasında geçerli olmasını kurallar dizisi olarak tanımlanmaktadır (Sönmezoğlu, vd. 2005: 518).

² Bolşevik İhtilali, Rusya'da, Lenin'in önderliğindeki Bolşeviklerin, Kasım 1917'de iktidarı ellerine geçirmeleridir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Sander, 2005: 391).

³ 1941 yılındaki Alman işgaline kadar sürecek olan bu dönem, Yugoslav siyasi tarihinde “Birinci Yugoslavya” olarak adlandırılmaktadır. Sosyalist temellere dayanan “İkinci Yugoslavya” ise İkinci Dünya Savaşı sonunda Tito tarafından kurulacaktır (Ülger, 2003: 33).

⁴ Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, bünyesinde yer alan halklar bakımından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun minyatür bir örneğini andırıyordu. Bir milletler mozaigi görünümü taşıyan devlet içinde, 1921 yılında yapılan sayıma göre, değişik milletlerden ve etnik kökenlerden 12 milyon kişi yaşıyordu (Ülger, 2003: 33).

Armaoğlu'nun sözlerinin devamı olarak; Kral Aleksandr Hırvatlarla anlaşma yoluna gitmek istemiş, ancak Hırvatlar federal bir sistem üzerinde ısrar edince, Aleksandr 1929'da parlamentoyu feshederek diktatörlük rejimine başlamıştır. 1931 Anayasa'sı ile tek parti sistemi kabul edilmiş ve ülkenin adı Yugoslavya olmuştur. Kral, Sırp-Hırvat gerginliğini yatıştırmak için Sloven din adamı Karohets'i başbakan olarak atmasına rağmen, Sırp egemenliğine karşı ülke genelinde Makedon ulusunun haklarının tanınmasını isteyen İç Makedonya Devrimci Örgütü ile Hırvat milliyetçilerinin Ustaşa Hareketi illegal olarak örgütlenmeye başlamıştır (Ülger, 2003: 41). Bu hareketlerin bir sonucu olarak Kral Aleksandr Fransa'yı ziyarete gittiğinde, 1934 Ekimde Marsilya'da Hırvat militanlar tarafından öldürülmüştür. Aleksandr'ın oğlu Peter küçük olduğundan Prens Pol naip olarak Yugoslavya'nın başına geçmiştir (Armaoğlu, 1989: 183).

1930'lu yılların ortalarında Yugoslavya Komünist Partisi de toplumsal düzeyde güçlenmeye başlamıştır. Yugoslav ekonomisinde yabancı sermaye girişine paralel olarak canlanma görüldüğü anlarda işçi sayısının artışı ve ulus sorunun yarattığı gerilim, Komünist Partisinin desteğinin artmasına neden olmuştur. 1937 yılında Parti Genel Sekreterliğine, savaş sonrasında kurulacak İkinci Yugoslavya'nın tek egemeni Josip Broz Tito getirilmiştir (Ülger, 2003: 42-43).

İkinci Dünya Savaşının yaklaştığı günlerde önceleri Fransa'ya yaklaşmaya başlayan Yugoslavya, dünya ekonomik buhranının da etkisi ile daha sonra dış politikada Alman yayılmacılığının baskısı altında sıkışmış ve Almanya'ya ekonomik olarak bağımlılığı artmıştır. "1940-1941'de Almanya, İtalya-Almanya-Japonya mihverine katılması için Yugoslavya'ya büyük baskı uygulamıştır". Komşularının da Almanya'nın safına geçmesiyle birlikte bunalan Yugoslavya, 25 Mart 1941'de Mihver ülkelerine katılmış ancak bu anlaşma Sırp milliyetçiliğinin merkezî güçlerinden olan ordu tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Almanya-Yugoslavya Antlaşmasının imzalanmasından iki gün sonra yani 27 Mart 1941'de ordu, kralı ve hükûmeti askerî bir darbeyle devirerek yönetime el koymuş; "Hükûmet ve kral ülkeden kaçmak zorunda bırakılmış; bunun üzerine Alman ordusu 6 Nisanda Yugoslavya'yı işgal etmiştir" (Kenar, 2005: 58).

Tüm bunların neticesinde iki savaş arası dönemi Yugoslavya'nın kuruluşu adına, Güney Slav halklarının kendi aralarında tarihî, kültürel, dinî ve dilsel farklılıkların ortaya çıktığı, öz millî kimliklerinin farkına vararak milliyetçiliklerini ve birbiriyle çoğu zaman

çelişen millî programlarını geliştirdikleri yıllar (Kenar, 2005: 11) olarak tanımlamak doğru olacaktır.

3.2. SFYC ve Sırp Milliyetçiliği

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya’da farklı özellikleri ve amaçları olan iki farklı direniş hareketi oluşturulmuştur. Sırbistan’da Alman işgaline karşı ilk örgütlenme, savaştan önce Yugoslav ordusunda albay olan General Draza Mihailovic liderliğinde oluşturulan Çetnik hareketidir (Anavatan İçin Kurtuluş Ordusu). Çetnik Hareketi, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki Sırp milliyetçiliğinin hortlamasındaki en önemli girişimlerden biridir, denilebilir. Kenar, İkinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan Çetnik hareketini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Çetnikler arasında BiH (Bosna-Hersek), Dalmaçya, Karadağ, Slovenya ve Hırvatistan’ın bir kısmı ile Arnavutluk’un kuzeyini içeren, fakat etnik olarak homojen olan bir “Büyük Sırbistan” yaratılmasını ve bunun için de bu bölgelerin Sırp olmayan unsurlardan temizlenmesini veya Hırvatların Hırvatistan’a, Müslümanların Türkiye’ye göç ettirilmesini amaçlayan aşırı Sırp milliyetçileri bulunuyordu. Çetniklerin, Haziran 1941’de ilan edilen ulusal programı, “üzerinde Sırpların yaşadığı tüm toprakları içine alması gereken homojen bir Sırbistan” kurulması çağrısında bulunuyordu. Bunun anlamı, Hırvatistan’ın topraklarını Hırvat çoğunluğun yaşadığı bölgelerle sınırlamak ve Hırvatistan sınırlarını 1918 öncesine dönerek daraltmak, Dalmaçya’nın arta kalan kısmına sınırlı bir özerklik vermektir” (Kenar, 2005: 62).

“Londra’da kurulan Yugoslav Kraliyet sürgün hükûmetine bağlı ve bu hükûmeti himaye eden Batılı müttefiklerin desteği altındaki Çetniklerin önderi Mihayloviç’in siyasi hedefi, Yugoslavya’da Sırp hegemonyasını yeniden tesis etmek;sadece Almanları değil,Sırp olmayan bütün milletleri Sırbistan’dan atmaktır”(Bora,1991:46).

İkinci direniş hareketi Komünist Partizanlardan oluşmaktaydı ve Komünistler Çetniklerden farklı amaçlar güdülemekteydiler. Yugoslavya’nın Nazi işgaline direnişi, kendisi bir Hırvat ve Komünist Partinin de başı olan Tito liderliğindeki Partizanlar (Yugoslav Partizanları) tarafından yürütülmüştür. Hareketin amblemi, eski Yugoslavya bayrağı üzerine kırmızı yıldız eklenmesiyle oluşmuştur. Partizan hareketinin ideolojisinde ulus üstü bir yaklaşım dikkati çekmektedir (Ülger, 2003: 47).

“Partizanların çekirdeğini, 1936’da oluşturulan Uluslararası Tugaylarla İspanya İç Savaşında Franko faşizmine karşı savaşmış olan 1300 komünist gönüllüden arta kalan 300 emektar oluşturmuştu”(Bora,1991:47).

Kenar, ikinci direniş hareketinin amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

“Komünist Parti, Yugoslavya’da iki savaş arası dönemde olduğu kadar (bu dönemin çoğunda yasaklanmıştı), savaş sırasında da önemli bir rol oynamıştır. Partizan hareketinin lideri ve aynı zamanda Stalin taraftarı olan Tito¹, SSCB’nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) Almanlar tarafından saldırıya uğradığı dönemde sadece Alman saldırısını önlemek için direniş hareketi yapmayı düşünmüyordu, aynı zamanda savaş sonrasında Yugoslavya’da komünist bir devlet yaratma gücünü elde etmek için sosyalist bir devrim hazırlığı içerisindeydi” (Kenar, 2005: 62-63).

“Çetnikler ve Partizanlar,1941 sonbaharına dek Alman işgaline karşı birlikte mücadeleye devam ettiler. Ancak 1941 kışında, Çetnikler enerjilerini esas olarak Partizanlarla savaşmaya yönelttiler”(Bora,1991:47).

Direniş örgütleri başlangıçta işgale karşı ortak hareket etmişlerdir. Ancak, ideolojik farklılık, uzun süreli birlikteliği mümkün kılmamıştır. Sırp milliyetçisi Çetnikler, eski rejimi yeniden tesis etme çabasına girişmişler; Partizanlar ise, işgale karşı yürüttükleri mücadeleyi, aynı zamanda iktidarı ele geçirme savaşı olarak düşünerek hareket etmişlerdir. Alman işgalinden kurtarılan bölgeler, Tito’nun direktifleriyle Partizanlar tarafından “kurtarılmış bölge” olarak adlandırılmıştır. Söz konusu bölgelerde kurulan “Devrimci Halk Mahkemeleri”, Partizanlarla Çetnikler arasında en önemli anlaşmazlık konusu hâline gelmiştir (Ülger, 2003: 47).

“Partizan hareketinin, düşmandan kurtarılan her birimde halkın karar süreçlerine katılımını örgütleyerek sosyalist bir toplumun nüvesini oluşturmayı hedefleyen programı, Batı’nın tepkisini çekeceği, dolayısıyla SSCB-Batı ittifakına halel getirebileceği için Stalin’e tehlikeli geliyordu”(Bora,1991:47-48).

1941 Sonbaharında gerçekleşen Tito-Mihailovic buluşması, beklentilerin aksine, direniş örgütlerini birbirinden uzaklaştırmıştır. Alman işgalinden kurtarılan bölgelerde Partizanlarla Çetnikler arasında egemenlik mücadelesi çoğu kez kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Buna bir de Ante Paveliç yönetimindeki Ustaşa Hırvat Devleti’nin hâkim olduğu topraklarda yaşayan Sırp, Yahudi ve Çingenele karşı “etnik temizlik” uygulamaları, bölünmeyi gitgide arttırmıştır (Ülger, 2003: 48).

¹ “Tito, profesyonel bir devrimci ve komünistti, savaşı kazanmayı amaçlamıştı ve bu amaca ulaşmak için gerektiğinde Almanlarla da taktik ittifaklar yapmıştır. Tito, bütün Yugoslav halklarından gelen askerlere sahipti ve bütün Yugoslav topraklarının kurtarılması için çalışıyordu ve Mihailovic’in aksine, savaş sonrasında ülkeyi yönetmek amacındaydı. Bu aşamada Tito’nun, SSCB yönetimine sadık olduğundan dolayı, muhtemelen onların istediği gibi güçlü bir merkeziyetçi devlet, Sosyalist Yugoslav Cumhuriyetler Birliği ve belki de Bulgaristan ve Arnavutluk’u da içeren bir Balkan Federasyonu yaratabileceği düşünülüyordu” (Kenar, 2005: 63).

“Tito yönetiminde Yugoslavya Devleti’nin kurulmasından sonra özellikle “Büyük Sırbistan” ideolojisinin savunuluculuğunu yapan çetnikler, büyük bir başarısızlık ve hayal kırıklığına uğramıştır. Yugoslavya’nın kurulması Sırların da aralarında parçalanmasına neden olmuştur. Bir kesim Yugoslavya ve Sırp Cumhuriyeti çatısı altında yaşamının avantajlı ve güvenilir olduğunu savunurken, özellikle de milliyetçi kesim Sırların yasadıkları bölgeleri de içine alacak “Homojen bir Büyük Sırbistan”ın kurulması mücadelesine devam edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.”(Karamuço,2009:92).

İkinci Dünya Savaşı sırasında ise Bosnalı Müslümanların tüm çabası, savaş sonrasında oluşturulacak düzen içinde Bosna-Hersek’in bütün hâlinde varlığının korunmasını ve Müslümanların kendi kültürlerini devam ettirebilmelerinin garanti altına alınmasını sağlamaya çalışmak olmuştur. Savaş sırasında Müslümanların farklı direniş hareketlerini desteklemeleri ve desteklerini savaş sonuna doğru üstünlük kazanan Partizanlara kaydırmaları bunun en önemli göstergesidir (Kenar, 2005: 67).

“İkinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle ülkeyi terk eden kraldan sonra meydana gelen otorite boşluğunu iyi kullanan Sırp milliyetçileri Büyük Sırbistan emellerini tekrar canlandırma eğilimi içine girmişlerdir. Bu dönemde özellikle General Draža Mihajlović önderliğindeki Çetnik Hareketi “Büyük Sırbistan” ideolojisini ve Molojević’in “Homojen Sırbistan” düşüncelerini ön planda tutan saldırgan bir milliyetçi tutum benimsemiştir. Askerî eğitim kamplarında gençlere bu bilgileri aşılardan Çetnik komutanlar bu şekilde millî duyguları canlı tutmayı başarmışlardır. Kral hükümetinin Londra’ya kaçmasından sonra General Draža Mihajlović, Sırları Alman işgalcilerine karşı direniş için hazırlamaya başlamıştır. Ama kısa bir zaman içinde Tito önderliğinde Partizanların başarı kaydetmesi Mihajlović’de Büyük Sırbistan’ın tehlikeye düştüğü şüphesi oluşmaya başlamış ve Mihajlović, Almanlara destek verilmesi fikrini desteklemiştir. Bu yüzden Mihajlović ve diğer Çetnik komutanlar, “Büyük Sırbistan” ideolojisine ulaşma adına Tito yönetimindeki Partizanlara karşı Almanları destekleme yolunu seçmişlerdir. Alman desteğiyle kendi millî devletlerine kavuşma mücadelesi peşinde koşan Sırp milliyetçilerinin planı savaşın sonlarına doğru büyük sekteye uğramıştır. Müttefik Devletler’in savaşın sonlarına doğru başarı kaydetmeye başlamasından sonra Tahran’da 28 Kasım 1943 yılında bir araya gelen Stalin, Roosevelt ve Churchill Yugoslavya’nın yeniden kurulması ve Tito’nun Partizanlarına yardım etme kararı almışlardır. Müttefik ordularının desteğiyle Almanları ve Çetnikleri yenme başarısı gösteren Tito yönetimindeki Partizanlar, ülkenin bütününe yayılma başarısını göstermişlerdir” (Karamuço,2009:91-92).

Yugoslavya Komünist Partisi lideri Tito, savaş içinde Ulusal Kurtuluş Antifaşist Konseyi (AVNOJ) adı verilen bir cephe oluşturmuştur. Bünyesinde bütün ulusların ve azınlıkların temsilcilerinin bulunduğu AVNOJ, bir süre sonra kendini hükümet ilan etmiştir. Savaş sonundaki Yugoslavya yönetiminin görünümü böylece şekillenmeye başlamıştır. Buna göre, Yugoslavya federasyon olacak, Sırp, Hırvat ve Slovenlerin dışında Makedonlara, Karadağlılara ve Bosna Hersek’te yoğun bulunan Müslümanlara da Cumhuriyet statüsü tanınacaktır (Ülger, 2003: 52).

1943 yılında AVNOJ toplantısında yapılan temel oluşumlar doğrultusunda, 29 Kasım 1945'te "Demokratik Federal Yugoslavya Cumhuriyeti" ilan edilmiştir. Yeni Anayasa ise Ocak 1946'da kabul edilmiştir. Partizanlar, antifaşist ittifakın ve Ustaşa ve Çetniklere karşı yürütülen iç savaşın galibi olarak ortaya çıkmışlar; Komünist Parti liderliğinde, ideolojik bağlamda siyasal bir gündem oluşturmuşlardır (Kenar, 2005: 69). Tito, Sovyet birliklerinin savaş sonunda Yugoslavya'ya girmesine, ancak Macaristan'a doğru gitmek koşuluyla izin vermiş; Belgrat'a ilk girenlerin Partizanlar olması konusunda ısrar etmiştir. General Nediç, Mihailovic ile birleşerek Partizanları engellemeye çalışmışsa da Sovyet birlikleri tarafından kısa sürede silahsızlandırılan Çetnikler, hemen hemen hepsini katledecek olan Partizanlara teslim edilmişlerdir (Kenar, 2005: 69).

Yugoslavya, İkinci Dünya Savaşından 1980'e kadar Josip Broz Tito idaresinde yönetilmiştir. Ülkenin siyasal yaşamında "İkinci Yugoslavya" olarak adlandırılan bu dönemde değişim, devletin yapılanması ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda, yönetimin ulus sorununa bakışının da değiştiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Sırp, Hırvat ve Slovenlerin dışında kalanlara da devlet örgütlenmesinde haklar verilmiştir. Yeni devlet yapısında iktisadi ve toplumsal hayat, her bakımdan 1918-1941 döneminden farklılıklar arz etmiştir (Ülger, 2003: 53).

"Bu dönemde Tito tam anlamıyla bir devletçilik programı izleyerek, oluşturulan geniş sınırları koruma prensibini ön plana tutmuştur. Devletçilik teorisi, ilk planda çok uluslu devletin çıkarları, birlik ve beraberliğinin savunulup geliştirilmesinin gerekliliğini içinde barındırmaktadır. Tito da bu prensip doğrultusunda hareket ederek, devlet sınırları içinde yaşayan milletlerin millî özelliklerini tanımak yerine Yugoslav üst kimliği üzerinde yeni bir devletçilik anlayışını takip etmiştir. Bu prensiple milletlerin var olan kendi özellikleri ortadan kaldırılarak, ortak dil ve kültür ilişkileri ön plana çıkarılmıştır. Bu noktadan hareketle kültür ve dil ilişkilerini geliştirilmeye çalışılarak, milletler arasındaki sosyal ekonomik gelişmeyle uçurumun aşılması yönünde çaba harcanmıştır"(Karamuço,2009:94).

Tito, zamanını ilk olarak, Yugoslavya'da federalizme dayalı bir yapının oluşturulması için harcamıştır. Çünkü sadece bu yapı içinde çeşitli etnik grupların birlikte yaşama olanağı sağlanabilirdi:

"Tito'nun öncelikli amacı, ulusal emellerin federasyon tarafından uzlaştırılacağı bir ülke yaratarak, SHS (Sırp-Hırvat-Sloven) ve Yugoslavya Krallığında karşılaşılan etnik adaletsizliğin ortadan kaldırılacağı federal yapının oluşturulmasıydı. Bu şekilde komünistler, herhangi bir etnik gruba dâhil olmadan, amaçlarını halkın çoğunun amaçlarıyla uzlaştırarak geniş çaplı bir destek sağlayabilirdi.

Yeni kurulan ülke içerisindeki denge için tek engel olarak etnik gruplar arasındaki çekişme görülüyordu. Bu dönemde Tito, ulusların eşitlik ve birbirine saygı içerisinde bulunacakları kardeşlik ve birlik sloganını geliştirmiştir. Nitekim Tito, Yugoslavya'yı oluşturan parçalar birbirinden ayrılma arayışı içerisinde oldukları zaman "Yugoslavya" diye bir şeyin olmayacağını farkındaydı" (Kenar, 2005: 71).

Hem savaş öncesi Yugoslavya'sının Sırp taraftarı baskı politikasının sonuçlarını hem de İkinci Dünya Savaşı sırasında Çetnik ve Ustaşa hareketinin yaralarını kapatmak isteyen, gücünü de milletlerüstü çizgisinden alan Yugoslavya Komünist Partisi yönetimi; üniter olmayan bir devlet yapısı oluşturmayı amaçlamıştır. Yüklenilen bu tarihî misyonu yerine getirecek model olarak federalist bir devlet yapısı oluşturulması planlanmıştır (Kenar, 2005: 71).

Tindemans'a göre "(İkinci) Yugoslavya, Sırpın araçlarıyla gerçekleştirilmiş Hırvat fikridir" (Tindemans, 1998: 53) İkinci Yugoslavya, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Karadağ ve Bosna-Hersek olmak üzere altı cumhuriyetten, ayrıca Sırbistan Cumhuriyeti içinde Voyvodina ve Kosova özerk eyaletlerinden oluşmuştur (Samary, 1995: 171). Hobbs'a göre İkinci Yugoslavya, altı temel esas üzerine dayanmıştır. Bunların ilki, ülkede yaşayan milletlere ve azınlıklara eşit mesafeli davranmayı şiar edinen karizmatik lider Tito olmuştur. İkinci Yugoslavya'ya yön vermiş diğer esaslar ise şunlar olmuştur: Sosyalist piyasa ekonomisi, öz yönetim, federalizm, bağlantısız dış politika ve "1941 Kulübü"¹ (Hobbs, 1993: 189).

Gow da Hobbs'a benzer bir şekilde ama biraz daha farklı olarak Yugoslav sisteminin altı önemli yönüne dikkatleri çekmektedir:

"İkinci Dünya Savaşı; (Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti) SFRY'nin kuruluşu; federal devlet yapısı; 1948 yılında Stalin'le Tito'nun yollarının ayrılması; Bağlantısızlık politikası ve özellikle de öz yönetim sistemi ve bu şartlarda oluşan ekonomik yapıyı kapsayan Yugoslav modeli sosyalizm" (Gow, 1997'den Aktaran Kenar, 2005: 70).

Yugoslavya'da Tito'nun işbaşında kaldığı 1945-1980 dönemi, her bakımdan ülkenin altın yılları olmuştur. Tito; Sırp, Hırvat ve Slovenlerin dışında Boşnaklara, Makedonlara ve Karadağlılara da cumhuriyet statüsü tanımıştır. Yönetimin uluslara eşit mesafeli yaklaşımı benimsemesi ve azınlıkların haklarını koruyacak önlemler alması, hem ülkede etnik gerilimin ortadan kalkmasını sağlamakta hem de bir paradoks olarak

¹ "1941 Kulübü, Partizan Hareketinin kuruluş dönemindeki adıydı. Bu grup içinde yer alanlar, 1945 sonrasında Tito tarafından kilit noktalara yerleştirildiler" (Ülger, 2003: 53).

Cumhuriyetlerde milliyetçi kümelenmelere neden olmaktadır. Tito döneminde yönetimin kimi uygulamaları, sonraki yıllarda milliyetçiliğin yeniden alevlenmesine ve çözümlenin ivme kazanmasına neden olacaktır (Ülger, 2003: 54). Bununla birlikte, bu durum gerçeği değiştirmemektedir: “Titolu Yıllar”, Yugoslav siyasal yaşamının en iyi dönemi olmuştur, iddiası rahatlıkla savunulabilir.

SFRY'nin ilk yılları tüm Doğu Avrupa ülkeleri gibi “alternatifsiz” kabullenilen Sovyet modelini izleyerek geçmiştir (Kenar, 2005: 83). Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşında vermiş olduğu kurtuluş mücadelesi Tito ve ekibine kısmen Komintern¹ politikalarından uzaklaşma olanağı sağlamışsa da kurulan yeni devletin 1950 başlarına kadar Sovyetler Birliği'nden ve Stalinizmden ayrılış manasına gelebilecek bir davranışa yöneldiği söylenemez. Bu durum, Yugoslavya'nın 28 Haziran 1948'de Kominformdan² atılmasından sonra da bir süre devam etmiştir (Ölmezoğulları, 1999: 246-247).

Kominformdan ihraç hikâyesini Ülger şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu örgüt (Kominform), Stalin'in denetimi altında faaliyet gösteriyordu. Örgütün Bükreş'te yapılan toplantısında Yugoslavya, kendi sınırları içerisinde bulunan Sovyet askerî danışmanlarına kötü davranmakla suçlandı. Tutarlı bir gerekçesi olmayan bu suçlamayı daha başkaları takip etti. İddialara göre, Yugoslavya, Marksist-Leninist çizgiden sapmıştı; SSCB ve diğer komünist ülkelere karşı düşmanca bir tutum içindeydi ve emperyalist ülkelerin kolonisi hâline gelmişti.

Mesnetsiz iddiaları durmadan yineleyen Stalin'in hedefi belliydi: Tito'yu ve Yugoslavya Komünist Partisi Politbürosu'nu ortadan kaldırıp, kendine doğrudan bağlı yeni bir kadroyu işbaşına getirmek. Ancak Tito'nun karizması ve Yugoslavya içindeki saygınlığı SSCB'nin müdahalesini sonuçsuz bırakıyordu. Madem iktidardan uzaklaştırılamıyordu, o hâlde Tito cezalandırılmalıydı. Bu düşüncelerle 1948 yılında Yugoslavya Kominformdan ihraç edildi” (Ülger, 2003: 56-57).

Yugoslavya'nın 1948 yılında Stalin tarafından Kominformdan çıkarılması ve böylece Tito ile Stalin'in yollarının ayrılması, Yugoslavya'yı Tito önderliğinde izlediği yolu değiştirmeye itmiş ve yeni bir strateji belirlemeye yöneltmiştir. Bundan böyle Tito'nun izleyeceği yol “Titoizm” olarak adlandırılmıştır. Kenar'a göre “esasında bu dönemde Yugoslavya'nın yeni bir ideoloji arayacak zamanı yoktu, mesele hayatta kalma sorunu” (Kenar, 2005: 85).

¹ III. Enternasyonal ya da Komünist Enternasyonal olarak da anılan Komintern, merkezi Moskova'da bulunan, komünist partiler arası uluslararası bir örgüttür. 4 Mart 1919'da kurulmuş, Mayıs 1943'te feshedilmiştir.

² Kominform, Komünist Haberleşme Bürosudur. 1943'te feshedilen Kominternin bazı işlevlerini sürdürmek üzere 1947'de Belgrat merkez olarak kurulmuştur. 1948'de Yugoslavya'nın ihracından sonra tedricen dağılmış, 1956'da resmen son bulmuştur.

Kominformdan ihraç edilen Tito daha sonra Yugoslav dış politikasını hem Batı Bloku'ndan hem de Doğu Bloku'ndan bağımsız olarak izlenen “Bağılantısızlık” politikasına dönüştürmüştür (Kenar, 2005: 88-89). Bu ülkeler, bağılantısız olmakla birlikte kendilerini uluslararası sistemden soyutlayacak türden bir yansızlık politikası da izlememişlerdir (Sönmezoğlu, vd., 2005: 110). Bağılantısızlık, gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerinin İkinci Dünya Savaşından sonra başlattıkları siyasal bir akımdır ve özünde rekabet hâlinde olan karşı siyasal ve ideolojik bloklara girmemeyi öngörmektedir. 1961’de Tito (Yugoslavya), Nehru (Hindistan), Nasır (Mısır), Sukarno (Endonezya), Nkrumah (Gana); Belgrat toplantısında “Bağılantısızlık” kavramının kendi dış politika hedeflerini daha iyi anlattığı konusunda birleşmişlerdir (Arı, 1997: 275). Bu şekilde Tito, Stalin’in “dünyanın iki kampa bölündüğü, doğacak üçüncü bir kampın mutlaka kapitalist bloka hizmet edeceği” yolundaki görüşünün doğru olmadığını göstermiştir (Kenar, 2005: 89).

1949 yılından itibaren Yugoslavya, sosyalist bir sistem içinde kalacağını belirtmekle birlikte, Sovyet planlamasını birçok yönden eleştirerek farklı bir modele yönelmiştir. Bu eleştirilerin ilki Sovyet sisteminin yeterince verimli olmadığı; kaynak israfına yol açtığı üzerine olmuştur. İkinci eleştiri ağır sanayiye önem verilmesine gelmiş ve halkın tüketim malları gereksinimine önem verilmemesinin altı çizilmiştir. Aşırı merkeziyetçi uygulamalar neticesinde ağır bir bürokrasinin oluşması ve bunun ekonomiye olumsuz bir yük bindirmesi üçüncü bir eleştiri olarak seslendirilmiştir. Toprakların kamulaştırılmasının, köylülerin ve tarımsal üretimin üzerinde olumsuz etki yarattığı bir diğer eleştiri olarak vurgulanmıştır. Son olarak sosyalizmin özüne aykırı bir biçimde işçinin üretim sürecine yabancılaşması eleştirilmiştir. Tüm bunlar çerçevesinde 1950’den başlayarak Yugoslavya, geleneksel Sovyet ve Doğu Avrupa planlı sosyalizm modelinden farklı, işçi yönetimine ve çoğulcu bir toplum yapısına dayanan ve kaynak dağılımında piyasanın etkin rol oynadığı bir sistem geliştirmiştir. Bu karışım Yugoslavya’yı uzun bir süre, Sovyet modeli ve kapitalist sisteme alternatif dünyada tek ülke yapmıştır (Ölmezoğulları, 1999: 249).

3.3. SFYC’nin Dağılması ve Sırp Milliyetçiliği

Yugoslavya’nın parçalanmasında birçok faktör etkili olmuştur. Ancak bu dağılmayı öncelikle Tito’nun ölmesi tetiklemiş, ardından ekonomik nedenler, ülke içindeki

milliyetçilik dalgaları sonrası federal yapının bozulması ve Soğuk Savaşın sona ermesi, Yugoslavya'nın parçalanmasını beraberinde getirmiştir.

3.3.1. Tito'nun Ölümü

Yugoslavya, 1945'ten 1980'e kadar 35 yıl boyunca Tito idaresi altında kalmıştır. Karizmatik kişiliği ve ulus sorununa objektif yaklaşımı nedeniyle Tito, Yugoslav halklarından destek görmüştür. Ülkede istikrarın devamı ile Tito arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuştur. 4 Mayıs 1980'de Tito'nun ölümü, Yugoslavya'da yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır (Ülger, 2003: 68). Tito'nun son yıllarında Yugoslavya'da ve uluslararası politikada, Tito'nun ölümünün ardından, Titoizmin, kurucusu olmadan da etkili olup olmayacağı ve bu konudaki dönüşümün zorlukları tartışılmaktaydı (Kenar, 2005: 109). "Tito tarafından yıllarca taşınan birlik ve beraberlik parolası ölümünün ardından büyük darbeler almaya başlamıştır" (Karamuço, 2009:97).

Uluslar ve cumhuriyetler arasında önceden beri gizliden gizliye süren rekabet ve çatışma, Tito'dan sonra çok net bir biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Tito'nun ölümü SFRY'de uzun sürmeyecek duygusal bir şok ve uzun sürecek siyasal bir bunalım yaratmıştır (Kenar, 2005: 110).

Tito'nun ölümüyle Sırp milliyetçiliği cumhuriyetler üzerindeki öncü rolünü kaybetmiştir ve Sırlar diğer milletlerle aynı hakları paylaşmak zorunda kalmıştır. Kosova'da Arnavutların cumhuriyet talepleri yönündeki protestoları milliyetçi duygu ve düşüncelerin harekete geçmesine yol açmıştır. Ayrıca bu dönem Sırp milliyetçiliğinin yeniden canlanmasını sağlamıştır. "Sırların Babası" olarak bilinen Dobrica Ćosić, bu dönemde millî bilincin tekrar canlanmasında önemli rol oynamıştır. Dobrica Ćosić aynı zamanda eski bir yazar ve komünisttir. Ćosić'e göre Yugoslav kimliği Sırların millî duygularının körelmesine yol açmıştır (Karamuço, 2009:97-98).

Tito'nun ölümünden sonra beklentiler gerçekleşmemiştir. Rejimin totaliter yapısının ağır bastığı dönemde etkisi pek hissedilmeyen milliyetçi eğilimler, baskının ortadan kalktığı koşullarda etkinliğini arttırmış ve halk tabanında destek bulmuştur. Tito'nun ölümünün ardından milliyetçilik, hem halkın hem de Cumhuriyetlerdeki parti örgütlerinin ilgi gösterdiği en önemli ideoloji hâline gelmiştir (Ülger, 2003: 69).

Gerçek şu ki, Tito, işbaşında kaldığı dönemde Slav uluslarının ulusal kimliklerini aşmaları ve bunun yerine daha geniş bir kimliği (Yugoslav) benimsemeleri projesinde başarı kazanamamıştır. Bir Yugoslavya sözünde, bu durum veciz bir biçimde ifade edilmektedir: “Yugoslavya, altı cumhuriyet, beş ulus, dört dil, üç din, iki alfabe, bir siyasal parti ve sadece bir Yugoslav’dan (Tito) ibarettir” (Hobbs, 1993: 187).

Tito, Yugoslavya içerisinde en fazla nüfusa sahip olan Sırp’ların diğerleri üzerinde tahakküm kurmasına engel olmuştur. Bu amaçla ortaya konulan projelerden birisi de Sırbistan sınırları içinde bulunan Kosova ve Voyvodina’ya özerk statü verilmesi olmuştur. Öte yandan, Tito döneminde Yugoslavya’nın karar verici lider kadrosunun etnik aidiyeti dengeli dağılmıştır. Devlet Başkanı olan Tito, Hırvat kökenden gelmekteydi. Rejimin ideoloğu kabul edilen Edward Kardelj, Sloven; İstihbarat Teşkilatı Başkanı Aleksander Rankoviç ise Sırp’tır. 1966 yılında Rankoviç’in Tito tarafından görevden alınması ile bu hassas denge bozulmuştur. Ne var ki, olay yine de önemli hesaplara dayanmaktaydı. Sırp’lar, federal yönetimde kendilerini temsilini ortadan kaldıran olaydan hoşnutsuz olduklarını her vesilede dile getirmişlerdir. Hırvatlar, Slovenler ve Sırp egemenliğinden kaygı duyan diğer uluslar ise olaya zafer gözüyle bakmışlardır. Zira, görevden alınmadığı takdirde Tito’nun ardından Rankoviç’in işbaşına geçmesi ve ülke genelinde Sırp tahakkümü kurması işten bile değildi (Ülger, 2003: 69-70).

Yugoslavya’yı oluşturan uluslar ve halklar arasındaki Tito tarafından oluşturulan dengenin, ölümünden sonra devam etmesi için Kolektif Başkanlık Konseyi oluşturulmuştur. Tito’nun ardından birer yıllık aralarla Devlet Başkanlığı görevini üstlenecek cumhuriyet ve özerk bölge liderlerinin Tito’nun yerini doldurması beklenmemekteydi. Tito’nun ölümünden sonra, Federal Başkan olarak Makedonya temsilcisi seçilmiştir (Kenar, 2005: 119). Nitekim gelişmeler bu görüşü doğrulamıştır; rotasyon usulüyle görev yapan cumhuriyetlerin liderleri, Yugoslavya’nın tamamına hâkim bir imaj ve uygulama ortaya koyamamışlardır. 1980’li yılların ikinci yarısında cumhuriyetlerde federal yasalarla çelişen uygulamaların yaygınlaşması, yürütmenin önünü tıkamaya başlamıştır. Artık istikamet belliydi; Yugoslavya çözülmeye doğru adım adım ilerlemekteydi (Ülger, 2003: 70).

3.3.2. Ekonomik Nedenler

Yugoslavya, 1945'te Stalinist/devletçi bir ekonomi-politika benimsemiştir. 1950'de öz yönetim ve 1965'te pazar sosyalizmine geçilmiştir. Tito yönetiminin son 20 yılı boyunca, ülke özellikle 1970'lerden itibaren bazı ekonomik problemlerle karşılaşmıştır. Ancak halkın refah düzeyinin artması ve ülkedeki iyimser beklentiler sayesinde ekonomik kriz hissedilmemiştir. Ancak 1980'li yıllar boyunca Yugoslavya ekonomik krizlerle boğuşmak zorunda kalmıştır (Kenar, 2005: 112).

Öz yönetim modeli, 30 Haziran 1950'de yasalaştırılarak uygulamaya geçilmiştir. Yugoslavya'da öz yönetime geçiş, yalnızca SSCB'ye yönelik bir eleştiri ve bir karşı atak olmakla kalmayıp, sosyalizmin yeni, özgün ve alternatif bir modeli olma iddiası da taşımıştır (Ölmezoğulları, 1999: 250). "Yugoslavlar öz yönetimi seçmişlerse bu, yeni bir sosyal gelişme yolu açmak, bürokrasiden ve teknokrasiden farklı yeni bir sosyal mantığa bağlamak istemelerindedir"(Drulovic,1976:60).

"Öz yönetimi sosyalizm" söylemi,1950'lerin ve 1960'ların siyasi ikliminde, gerek Doğu ve Batı Avrupa'da gerekse Sovyetler Birliği'nde,"demokratik sosyalizm" veya "gerçek sosyalizm" idealiyle mevcut rejimlere muhalefet eden eleştirel entelijansiya nezdinde son derece cezbedici bir çağrışım kaynağı idi" (Bora,1991:62).

Kenar, bilgilerini Gow (1997), Bojijic (1996) ve Cviic'e (1995) dayandırarak, Yugoslav ekonomisindeki diğer detayları şu şekilde açıklamaktadır:

"...Sınırlı pazar ekonomisi ve IMF ve Batı bankalarından alınan, 1982 yılında 22 milyon dolara ulaşan, fakat bu dönemde ödenmeye başlanılan kredi borçları da ülkedeki krizin nedenlerindedir. Bu dönemde uygulamaya konulan IMF istikrar programı ekonomik durumu sadece daha kötüleştirmiştir. Tito'nun ölümünün ardından Yugoslavya'nın uluslararası finansörleri, özellikle Tito yönetiminin son 20 yılında biriken borçların geri ödenmesini istemişlerdir. 1980'lerin ikinci yarısında Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber, Yugoslavya'nın Batılı ülkeler tarafından her ne pahasına olursa olsun desteklenmesini sağlayan Doğu-Batı çatışmasındaki stratejik rolü de sona eriyordu" (Kenar, 2005: 112).

İstikrarı tehdit eden temel faktörlerden biri, ülkenin değişik bölgeleri arasındaki ekonomik gelişmişlik farklılığı olmuştur. Cumhuriyetler arasında kaynak dağılımının hangi kriterler esas alınarak gerçekleştirileceği, Yugoslavya'nın kuruluşundan itibaren en önemli ekonomik/politik problem olagelmiştir. Cumhuriyetler arasında eşit kaynak dağılımı, geri kalmış olanların daha da fakirleşmesine yol açmamaktaydı. Nüfus esas alındığında yatırımlar verimliliğin düşük olduğu geri kalmış bölgelerde kümelenecekti.

Oysa bütçenin önemli bir bölümü Slovenya ve Hırvatistan gibi gelişmiş cumhuriyetlerin katkıları ile finanse edilmekteydi. Kaynakların geri kalmış cumhuriyetlere harcanması sadece kalkınma sürecinin pahalı olmasına yol açmakla kalmamakta, bazı etnik-politik problemlere de neden olmaktaydı. Merkezî planlamaya rağmen, ekonominin işleyişinden kaynaklanan sebepler nedeniyle, ülkenin geri kalmış güney bölgeleri ile zengin kuzey bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılığı, Tito'nun işbaşında bulunduğu dönemde bir türlü ortadan kaldırılamamıştır. Güneyin kalkındırılması bir siyasal tercih olarak gündeme gelmesine rağmen, 1970'lerde ve 1980'lerde bile bu mümkün olmamıştır (Ülger, 2003: 88-89).Örneğin Slovenya 1990 yılında Cumhuriyetlerin toplam nüfusunun %8'ine sahip olmasına rağmen 1990 yılı verilerine göre en zengin ve batıya açık ülke olarak ortaya çıkmaktadır (Pekcan ve Palacıoğlu,1998:19).

Yugoslav pazarının makro ekonomik yapısından da yararlanan cumhuriyetler, elde edilen zenginliği artan oranda kendi sınırları içinde tutmaya başlamışlardır. Bu durum Slovenya ve Hırvatistan gibi gelişmiş cumhuriyetlerin daha da güçlenmesine neden olmuştur. Yugoslavya'nın en gelişmiş bölgesi olan Slovenya'nın tek başına federal bütçeye katkısı, daha 1958 yılında % 37.2 düzeyinde kaydedilmekteydi (Ülger, 2003: 89).

“Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinden biri olan Slovenya'nın sosyoekonomik gelişimini diğer cumhuriyetlerden ve geçiş dönemi sancılarını ağır şekilde yaşayan Doğu Bloku üyesi ülkelerden ayırmak gereklidir. Bir bütün olarak bakıldığında eski Doğu Bloku ülkeleri içinde en liberal ekonomiye sahip olan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin sağladığı nispeten ekonomik kalkınmaya uygun ekonomik ortam içerisinde gelişmiş Avrupa ülkeleri Avusturya, İtalya ve bu arada Macaristan ile sınır komşusu olma avantajını ve eğitim altyapısını çok iyi kullanan Slovenya geçiş dönemini en az hasarla atlattır demek mümkündür ”(Pekcan Ve Palacıoğlu,1998:19).

Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için 1965 yılında Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur. Buna rağmen Slovenya ve Hırvatistan ile diğerleri arasındaki gelişmişlik farkı giderilememiş, tam aksine daha da açılmıştır (Ülger, 2003: 89).Slovenya ekonomisinin savaflara rağmen ileri gitmesinin sebebini bu ülkenin dışa dönük politikasında aramak gerekir (Pekcan ve Palacıoğlu,1998:19).

Söz konusu ekonomik faktörler, devlet içerisinde pek çok tartışmayı gündeme taşımaya rağmen, tek başına Yugoslavya'nın dağılmasını açıklamada yetersiz

olmaktadır. Ekonomik zorluklar anayasal kriz yaratmış ve etnik milliyetçiliğe zemin hazırlamıştır (Kenar, 2005: 120).

Dolayısıyla Kosova, Makedonya gibi yerlerde iktisadi sıkıntılar ve işsizlik milliyetçiliği besleyen temel unsurlar olmuştur. Slovenya ve Hırvatistan, geri kalmış bölgelerin yükünü çekmemek için ayrılıkçı milliyetçiliği öne çıkarırlarken; Sırbistan, Yugoslavya'yı bir arada tutmak için hegemonyacı Sırp milliyetçiliğine sarılmıştır (Ülger, 2003: 90).

3.3.3. Uluslararası Sistem: Soğuk Savaşın Sona Ermesi

Sovyetler Birliği'nin 1989'da dağılmaya başlaması, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan Soğuk Savaşın da bitişini simgelemiştir. Soğuk Savaş döneminin iki önemli aktörü ABD ve SSCB girdikleri askerî, ekonomik ve teknolojik rekabette uluslararası güç dengesini de iki kutba ayırmışlardır. Ancak Tito'nun önderliğindeki Yugoslavya daha sonra bu iki kutba da mensup olmak yerine Bağılantısızlar Hareketini tercih etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde 20.yüzyılın başından beri küresel üstünlük sağlayabilmek için çaba sarf eden ABD'nin, Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren uluslararası sistemin tek güç merkezi hâline geldiği iddia edilmiştir. Buna göre Sovyetlerin çökmesiyle hiçbir büyük askerî düşmanı kalmayan ABD, yepyeni bir dünya sistemi kurma hayali içine girmiştir. Yeni kurulması düşünülen sistemin fikir babalarından Francis Fukuyama'nın yazdığı *Tarihin Sonu* adlı kitap, ABD'nin bu dönem için düşüncelerini yansıtan en önemli eser olmuştur (Köni, 2003: 18).

Amerikalı Fukuyama'ya göre özellikle küreselleşmenin etkisiyle birlikte tarih sona erecektir. Yani Batı'nın kapitalizmine ve demokrasisine karşı ortada bir rakip kalmayacaktır (Oran,2009:2).

“Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar ,kaynayan kazan olma özelliğini tekrar açığa çıkarmıştır.Sovyetler Birliğinin 1989'da dağılmasıyla birlikte Doğu Bloku'nun yıkılma aşaması,kapalılık ve uyguladığı sistemle etnik ayrımcılığı bastıran sosyalist rejimlerin çökmesiyle sonuçlanmıştır.Balkanlar,Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması ile,otorite boşluğu yaşanan bir bölge hâline gelmiştir ” (Akman,2006,Paylaşılamayn...:106).

Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle Sovyetler Birliği'ni oluşturan coğrafyada bağımsızlık hareketlerinin yaşanması ve uluslararası sistemde demokrasi sayesinde

yaşanan görece esneklik, Yugoslavya'ya bağlı cumhuriyetlerin ve özerk yapılanmaların da kendi devletlerini kurma arzularını körüklemiştir, denilebilir. Bir başka anlatımla 1989'da Doğu Bloku ülkelerinde komünist rejimler birbiri ardına çökerken, bağlantısız sosyalist Yugoslavya'da da rejim bunalımı artık son haddine gelmiştir (Kut, 2004: 586). Bu çerçevede söz konusu devletleri heyecanlandıran en önemli unsur da daha önce doyusya yaşayamadıkları milliyetçilik duyguları olmuştur.

3.3.4. Milliyetçilik ve Federal Yapının Bozulması

Yugoslavya'nın federal yapısının bozulmasında rol oynayan faktörlerin bir diğeri de milliyetçilik fikirlerinin âdeta yeniden "hortlamasıdır" denilebilir. Yugoslavya'da milliyetçiliği tek tip olarak düşünmek yanlıştır. Ülke sınırları içerisinde yaşayan milletler (uluslar), milliyetler ve diğerk etnik gruplar bakımından milliyetçiliğin işlevleri farklı olmuştur.

"1981 yılında yapılan nüfus sayımında, 22.4 milyonluk nüfusun sadece 1.2 milyonluk(%5) küçük bir azınlığı millî kimliğini "Yugoslav" olarak belirtti. Sayım sonuçları, Yugoslavya'nın içinde ve dışında pek çok gözlemci için,ülkede etnik-tarihî millî kimliklerin güçlendiğinin ilave bir işareti idi.1980'lerin ilk yarısı boyunca, milliyetçilik, halklarda iktisadi bunalıma karşı kabaran tepkinin aktığı/akıtıldığı mecra hâline gelecekti. Tito sonrası Yugoslavya'ya geçiş dönemi olduğu düşünülen 80'lerin ilk yarısı, milliyetçiliğe geçiş dönemi oldu"(Bora,1991:90).

1990'lardan sonra çok etnik yapıll devletlerin hemen hepsinde olduğu gibi Yugoslavya'da da ulusal ve etnik gerginlikler yaşanmaya başlamış; Tito sonrası geçiş dönemi olarak kabul edilen 1980'lerin ilk yarısı, aynı zamanda milliyetçiliğe geçiş dönemi veya yeni bir milliyetçilik dalgasının yaşandığı dönem olmuştur (Kenar, 2005: 127-128). Özellikle, Tito döneminde Yugoslav kimliği altında büyük ölçüde denetim altında tutulan Sırp milliyetçiliği, Sırbistan içinde giderek baskıcı bir şovenizme dönüşürken, Sırbistan'ın diğerk federe cumhuriyetlerle ilişkilerini de belirleyen baskın bir nitelik kazanmıştır (Kut, 2004: 586).

"Sırbistan'daki milliyetçilik akımlarının doruğa ulaşması Miloseviç'in liderliğinde gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın saldırgan,katı ve dar bir etnik-din-milliyetçiliği gütmesi dünya devletlerinin çoğunda olumsuz tepkilere yol açmıştır. Bu olumsuz tepkilere rağmen Sırp lar uyguladıkları politik rotayı değiştirmeye yanaşmamışlardır "(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:166).

“80’lerin Yugoslavya’sında, hem milliyetçilik hem baskı politikası, çığırılarını açan,genelde bunalımı, gerilimi tırmandıran olay, Kosova ayaklanması ve bu ayaklanmanın şiddetle bastırılması oldu ”(Bora,1991:92).

Aslında asırlardan beri bu coğrafya farklı dil, din, ırk ve etnik kökenden gelenlerin vatanı hâline gelmiştir. Etnik bakımdan birbirine çok yakın olanları dahi aidiyet hissi diğerlerinden ayırmıştır. İmparatorluklar döneminde milletler yan yana ama birbirinden ayrı olarak varlıklarını korumuşlardır. Bununla birlikte Fransız Devriminin yarattığı milliyetçilik düşüncesinin bölgeyi derinden etkilediği de aşikârdır. Özellikle 19. yüzyılda bu durum belirgin bir şekilde görülmüştür. Balkanlar’da yaşayan Slav ulusları, Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na karşı sık aralıklarla ayaklanmışlar ve milliyetçi taleplerini ortaya koymuşlardır.

Yugoslavya’da milliyetçiliğin yükselmesi her şeyden önce bölgenin tarihsel geçmişiyle yakından ilgilidir. Bu anlamda Balkan coğrafyasında milliyetçilik tarihin bir mirasıdır. Yugoslavya siyasal yaşamının ilk döneminde (1918-1941) ulusların eşitliği prensibine riayet edilmemesi nedeniyle, Slovenler ve Hırvatlar devletin kuruluşundan kısa bir süre sonra ayrılıkçı arayışlar içerisine girmişlerdir. Sırp, devletin kuruluşundaki ilkelerle çelişme pahasına diğerleri üzerinde tahakküm kurmuşlardır. 1929’dan sonra Sırplaştırma, devletin resmî politikası olmuş, Sloven ve Hırvatların dışında kalan ulusların varlığı dahi kabul edilmemiştir. Sırp, devletin tahakkümü karşısında 1920’lerden itibaren eşitlik ve hak arama mücadelesi başlatan Hırvatlar, illegal teşkilatlar kanalıyla ülke içinde ve dışında örgütlenmişlerdir. Uzun bir mücadele döneminin ardından 1939 yılında Hırvatistan’a özerklik verilmesi, Hırvat milliyetçiliğinin başarısı olarak kabul edilmiştir. Milliyetçiliği canlı tutan bir diğer faktör de daha önce de anlatıldığı üzere Yugoslavya’nın İkinci Dünya Savaşı deneyimleri olmuştur. Alman işgalinin başladığı 1941’den savaşın sona erdiği 1945’e kadar geçen dört yıl içinde Yugoslavya sınırları içerisinde yaşayan uluslar birbirleriyle kıyasıya mücadele etmişlerdir. Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarını içine alan bölgede Alman koruması altında kurulan Ustaşa Devleti, Yahudi ve Romanlar da dahil olmak üzere yüz binlerce Sırp ve Bosnalı Müslüman’ı ortadan kaldırmıştır (Ülger, 2003: 84).

Aynı şekilde sürgündeki krallık adına hareket ettiğini vurgulayarak Alman işgaline karşı direniş örgütleyen General Draza Mihailovic komutasındaki Çetnikler, Sırp olmayan

uluslara karşı katliam yapmışlardır. Savaş sonrasında Partizan saflarına katılan Hırvatların yüz binlercesi ise “Almanlarla iş birliği yapma” suçlaması ile kurşuna dizilmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yugoslavya topraklarında hayatını kaybedenlerin sayısı 1 milyon 700 bin kişidir. Kayıpların önemli bir bölümü, Yugoslav uluslarının birbirlerine karşı yürüttükleri mücadelelerde meydana gelmiştir. Böylece İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yugoslavya, savaş öncesi nüfusunun % 11’ini kaybetmiştir (Ülger, 2003: 84-85).

1946 Anayasa’sının 1.maddesi, Yugoslavya’nın ayrılma hakkı da dâhil olmak üzere, self-determinasyon hakkına sahip uluslar topluluğu olarak tanımlamaktadır (Türbedar, Çaycı ve Kanbolat, 2007: 29). Anayasa’nın 13.maddesinde ise her ulusa kültürel gelişimini sağlama ve kendi dilini kullanma hakkı verilmiştir (Ülger, 2003: 85).

3.4. Sırp Milliyetçiliği ve İç Savaş

Yugoslavya Komünistler Birliği’nin federal düzeyde dağılmasından çok önce, partinin Sırbistan’daki yerel örgütü olan Sırbistan Komünist Partisi, Sırp milliyetçilerinin eline geçmiştir. 1980 yılında Tito’nun ölümünün hemen ardından patlayan Kosova Olayları, Sırp lar arasında milliyetçiliğin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Önceki yıllarda büyük ölçüde Tito’nun karizmasından kaynaklanan sebepler parti içerisinde etkili olamayan Sırp milliyetçileri, yeni dönemde Komünist Partinin kilit noktalarını bir bir ele geçirmişlerdir. Bu misyon, doruk noktasına Miloseviç’in işbaşına gelmesiyle ulaşmıştır. Miloseviç’in 1987 yılında Sırbistan Komünist Partisi lideri seçilmesi, Sırbistan’da milliyetçilerin iktidarı ele geçirmelerini simgelemiştir (Ülger, 2003: 131-132).”Sırp milliyetçiliğinin 1987’den beri ayaklanması ile başlayan tedirginlik bir olaylar zincirinin harekete geçirmiştir”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:165).

Karadağ kökenli bir aileden gelen Slobodan¹ Miloseviç, Komünist Partiye öğrencilik yıllarında ilgi duymuş ve hukuk fakültesinde öğrenim görürken partiye katılmıştır. Okul yıllarında tanıdığı Ivan Stamboliç’in 1984 yılında Sırbistan Komünist Partisinin başına geçmesi, Miloseviç’in kaderini değiştirmiştir. İlk zamanlar parti içinde “burjuva liberalizmi”ne, milliyetçiliğe karşı fikirleriyle dikkat çeken Miloseviç, 1980’lerin

¹ “Erkeklerle konulan *Slobodan* adı, ‘özgürlük’ anlamına gelen Sırpça *sloboda* kelimesinden türetilmiş olup ‘özgür insan’ demektir. 19. yüzyılda yaşamış ve sürgünde ölen bilim adamı, yazar ve politikacı Slobodan Jovanoviç, bu adı taşıyan ilk kişiydi. Zaman içinde bu ad popülerlik kazanarak ülkenin her yanına yayıldı” (Stevanoviç, 2005: 1).

ortasından itibaren Sırbistan’da yükselen değerin milliyetçilik olduğunu keşfetmiş ve bu akımın bayrağını ele geçirmeyi kafasına koymuştur (Djilas, 1993: 81-96).

“Sırbistan’daki milliyetçilik akımlarının doruğa ulaşması Miloseviç’in liderliğinde gerçekleşmiştir ”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:166).Miloseviç, bunu yaparken yetiştirdiği ortamdan da etkilenmiştir çünkü Yugoslavya’ya yönelik en fazla şikâyet 1960’ların ortalarından itibaren, 1981 yılında nüfusun % 36’sını, 1991 yılında ise % 35’ini oluşturan en kalabalık nüfus olan Sırplardan gelmiştir. Sırpların Tito Yugoslavya’sına karşı olmaları 1985-1986 yılında Sırp Bilimler Akademisi tarafından açıklanan yazılı Memorandum’da açıkça belirtilmiştir:

“Sırbistan’da yeni ulusal uyanış dalgasının ilk aşaması olarak, bir grup aydının, ezilen ulusların dil, kültür, tarih ve ekonomik konuları konusunda yaptıkları çalışma, Sırp Bilimler Akademisi tarafından 1986 yılında, “Sırbistan’ın Yugoslavya’daki Konumu Konusunda Memorandum” olarak yayımlanmıştır. Sırp Bilimler Akademisinin Memorandumu, Yugoslavya’nın ekonomik ve siyasal sisteminin dönüşümünde yaşanan başarısızlığa ve Sırp ulusunun federasyon içindeki konumuna ilişkin görüşlerin bir açıklamasıydı. Bu memorandum, Sırpların kendilerini zor, belirsiz ve düşman bir konumda hissettiklerini belirterek; iki gelişmiş cumhuriyet olan Slovenya ve Hırvatistan’ın federal liderliği kontrol etmeleri sayesinde ulusal programlarını başarıyla tamamladıklarını; Sırp ulusunun ise gereğinden fazla fedakârlıkta bulunmasına rağmen aynı şeyi yapamadığını iddia etmekteydi” (Kenar, 2005: 131).

Hırvatistan’da iç savaşın ilk işaretleri 1990 ortasında belirmeye başlamıştır. Ağustos ayında Kuzey Dalmaçya bölgesindeki Knin Sırpları, otonomi ilan etmek için referandum yapmışlardır. Hırvatistan yönetimi referandumu yasa dışı ilan etmiştir. Yoğun çabalara rağmen iki taraf arasındaki gerilim giderilememiş ve giderek şiddetlenmiştir. Alevlenen çatışmalar, Hırvatistan sınırları içerisindeki yerel Sırplar-Hırvatlar arasındaki ihtilafın iç savaşa yol açabileceğinin işaretlerini vermekteydi (Ülger, 2003: 138).

“Sırplar Sloven ve Hırvatlar tarafından yürütülen bağımsızlık hareketlerine şiddetle karşı çıkmışlardır. İtirazlarını hukuki bir esasa dayamak isteyen Sırplar iki husus üzerinde ısrarla durmaktadırlar “(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:167).Bunlardan birincisi Yugoslav Federal Devleti sürecinde çeşitli cumhuriyetlerin iç hudutlarını gösteren hiçbir resmî dokümanın bulunmayışı ikincisi ise Sırplar’ın kantonlaşma uygulamalarıydı. Bu etmenler 1992 yılında Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında

cereyan eden iç savaşı körükleyen en büyük etmenler olmuştur (Harp Akademileri Komutanlığı,1993:167).

Kendilerini Avrupa'nın bir parçası olarak gören Slovenler ve Hırvatlar, Sırpların tahakkümüne girmek yerine Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılmayı tercih etmekteydiler. Temel anlaşmazlık konularının başında ülkenin siyasi sisteminin yeniden yapılandırılması gelmekteydi. Sırpların tahakküm hevesi ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı dönemindeki ortaya koydukları uygulamalar diğer uluslarda endişe yaratmaktaydı (Ülger, 2003: 138).

“Slovenler kendilerini her zaman Slav birliği dışında hissetmiş ve Slav birliğinden pek fazla yararlanmadıkları inancı ile bu adımı atmışlardır. Sırplar açısından Slovenler zaten güney Slavların en dış çemberini oluşturan ve “Slavlıklarını” kaybetmiş olan bir gruptur”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:165).

Sırp, Federasyonun tanımının yeniden yapılmasını ve merkezî bir yönetim oluşturulmasını istemekteydiler. Sırbistan'ın Federal yasaları hiçe sayarak Kosova ve Voyvodina'nın Anayasa ile belirlenen statülerine müdahale etmesi, diğer cumhuriyetlerce tedirgin bir biçimde izlenmiştir. Üstelik Slovenya ve Hırvatistan tarafından Yugoslavya'yı bir arada tutacak örgüt modeli olarak önerilen konfederasyon benzeri gevşek çatı Sırp tarafından kabul edilmemiştir. Bu koşullarda Slovenya ve Hırvatistan için tek çıkış yolu bağımsızlık ilan etmek olmuştur (Ülger, 2003: 139).” Son hızla bağımsızlığını ilan eden Slovenya durumu kurtarmıştı. Hırvatistan ise mücadeleye daha güçsüz bir noktadan başlamak zorunda kalmıştır”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:166).

Yugoslavya'daki ihtilafın derinleşmesi, bu ülkenin komşuları tarafından da yakından izlenmekteydi. İtalya'nın gözü, İkinci Dünya Savaşında kaybettiği İstria Yarımadası üzerindeydi. Varşova Paktı boyunduruğundan henüz kurtulmuş olan Macaristan, Voyvodina'da yaşayan 500 bin Macar'ın geleceğinden kaygı duymaktaydı Makedonya'daki gelişmeler ve Makedon milliyetçilerinin siyasi parti olarak örgütlenmesi, Bulgaristan ve Yunanistan tarafından yakından takip edilmekteydi. Arnavutluk ise, Kosova sorunu ve Federasyonun ortadan kalktığı koşullarda Makedonya Arnavutlarının durumunun ne olacağını merak etmekteydi. Hırvatistan'da siyasi hayat, bağımsızlık ilanı tartışmalarıyla birlikte iyice alevlenmiştir. Ülke nüfusunun % 12'sini

oluşturan Sırp azınlık, Hırvatistan'ın Federasyondan ayrılıp bağımsızlık ilan etmesine karşı tavrı almıştır (Ülger, 2003: 139).

“1990 Anayasa'sında ise,Hırvatistan'ın Yugoslavya Federasyonundan ayrılma hakkı olduğu ve bağımsız bir devlet kurabileceği ilan ediliyordu ”(Azarkan,2008:136).

“Hırvatların diğer bir girişimi de Bosna-Hersek'i kendilerine katma çabaları olmuştur.”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:165).

“11 Ağustos 1991 tarihinde Sabor Hırvatistan Ulusal Muhafızları adında yeni bir ordunun kurulduğunu ilan etti ”(Azarkan,2008:139).Franjo Tudjman liderliğindeki yeni yönetimin, Bosna-Hersek'i de içine alan “Büyük Hırvatistan” projesi, yerel Sırplar için en büyük endişe kaynağı olmuştur. Hırvatistan liderliğinin ülkenin geleceği projesinde Sırpların konumu belirsiz gözükmekteydi. 1991 Nisan ayında kurulan Hırvat ulusal ordusu, çok kısa sürede örgütlenmesini tamamlamış ve ülke genelinde Federal ordunun bölgesel savunma güçlerinin yerini almıştır (Ülger, 2003: 139). “Yugoslavya ordusunun Zagreb hava limanını bombalaması ve Hırvatistan'a karşı geniş çaplı büyük bir saldırı başlatması, Hırvatistan'ın kurtuluş savaşının da başlangıcı oldu ”(Azarkan,2008:139).

1991 Haziran ayında Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanının hemen ardından patlak veren çatışmalarda Federal ordu tarafından desteklenen yerel Sırp milisler, Hırvatistan'ın doğu bölümünde yer alan Slovenya'dan itibaren, gittikçe genişleyen bir alanı denetim altına almaya başlamışlardır. Temmuz ortasında Vukovar, Pakrac, Glina, Petrinja ve Osijek kentleri, Federal ordu desteğindeki Sırpların eline geçmiştir (Ülger, 2003: 139-140).

“Savaşın şiddetli çarpışmalarından biri Slovenya'nın doğusundaki Vukovar şehri yakınlarında meydana geldi.Vukovar'ın Yugoslavya ordusunun eline geçmesinden sonra,ordu Osijek'a doğru hareket etti. Çatışmalar sırasında,Yugoslavya ordusu Hırvatistan'ın bütününe işgal etmenin çok zor olduğunu gördü ”(Azarkan,2008:139).

Avrupa Topluluğu Dışişleri Bakanlarının 5 Temmuz 1991'deki toplantısında ise, Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanması ve AT mali yardımının dondurulması kararlaştırılmıştır. Bağımsızlık ilan eden cumhuriyetlerin tanınması konusunda ise, bu aşamada AT içerisinde görüş birliği bulunmamaktaydı. 25 Eylül 1991'de BM Güvenlik Konseyi tarafından Yugoslavya'ya silah satışlarının yasaklanmasını öngören bir ambargo kararı alınmıştır. Ancak, çatışmaların hızında bir gerileme görülmemekteydi (Ülger, 2003: 140-141).

Ayrıca Hırvatistan'a saldıran ordunun adı kâğıt üstünde Yugoslav ordusuydu. Aslında ordunun çoğunu Sırp lar oluşturuyordu ve Miloseviç tarafından idare ediliyorlardı. Oluşturulan bu orduya birçok Sırp çetesi destek vermekteydi. Miloseviç yönetiminden yardım gören bu gruplar Bosna-Hersek Savaşında da yer alacaklardı (Sancaktar,2008:102).

2 Ocak 1992'de BM gözetimi altında Hırvatistan ulusal güçleri ile Yugoslav Halk Ordusu arasında ateşkes anlaşması imzalanmıştır. BM Temsilcisi Cyrus Vance'nin kendi adı ile anılan bu barış planı, tarafların kazanımlarını ateşkes sınırında dondurmaktaydı. Plana göre Hırvatistan yönetimi, Sırp ların yaşadığı ve ele geçirdiği topraklar üzerinde hâkim sayılmamaktaydı. Şubat ayı sonunda Sırp larla Hırvatların arasına 14 bin kişiden oluşan BM Koruma Gücü (UNPROFOR) yerleştirilmiştir. Hırvatistan içinde Sırp ların yoğun bulunduğu Doğu Slovenya, Batı Slovenya ve Krajina bölgeleri, BM tarafından koruma alanları ilan edilmiştir. Korumanın Sırp ların, önceden beri yoğun buldukları yerlerin dışında kalan, sonradan ele geçirilen Hırvat topraklarını da içermesi üzerine, Hırvatistan Hükûmetinde duruma tepki gösteren bazı bakanlar görevlerinden istifa etmişlerdir. Mayıs 1992'de, BM Sırp bölgelerinin silahtan arındırılmasını öngören bir karar almıştır. Federal ordu birlikleri bunun üzerine Hırvatistan'dan çekilmeye başlamıştır. Dubrovnik, 237 gün süren işgalin ardından yeniden Hırvatların eline geçmiştir. Temmuz 1992'de Hırvatistan ordusu, Sırp ların denetimi altında bulunan yerlere bir saldırı başlatmıştır. BM ile Hırvatistan'ın ilişkilerini gerginleştiren bu gelişmenin ardından UNPROFOR'un görev alanı genişletilmiştir (Ülger, 2003: 142).

“Hırvatistan yönetimi,”kravatlı” politika düzleminde de, Hırvatistan'daki Sırp azınlığın yüzde 80'i aşkın bölümünün Krayina dışında yaşadığına dikkat çekerek Krayina'nın özerklik-bağımsızlık taleplerinin meşruiyetini sorgulamaktaydı. Bazı pragmatik Hırvat politikacıları, ”bela”dan kurtulmak için Sırp ların çoğunluk olduğu bölgelerin bırakılması seçeneğini bile dillendirdiler ”(Bora,1991:154).

Eylül ayı başında Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yeni Yugoslavya'nın Başbakanı Milan Paniç, ülkesinin Hırvatistan'ı çatışma öncesi sınırları ile tanımaya hazır olduğunu açıklamıştır. Bunun ön koşulu olarak, Zagreb yönetiminden Sırp ların yoğun bulunduğu yerlere otonomi vermesini istemekteydi. Londra'da bu amaçla toplanan barış görüşmelerinde Hırvatistan Hükûmeti ile Krajina Sırp ları arasında ilerleme kaydedilmiştir. Müteakip toplantılarda Yugoslavya'yı temsil eden Dobrica Kosic ve

Franjo Tudjman ilişkilerinin normalleşmesi konusunda mutabakat sağlamışlardır. Hırvatistan içindeki otonom Sırp bölgeleri, Mayıs 1995'e kadar Zagreb yönetiminden bağımsız olarak Sırp güçlerin denetimi altında kalmıştır. Hırvatistan ordusu tarafından Mayıs ayında Batı Slovenya'dan itibaren Sırp otonom bölgelerine kapsamlı bir saldırı başlatılmıştır. Ağustos ayında Hırvatistan Sırplarının kalesi kabul edilen Knin düşmüştür. Bölgede ikamet eden 150 bin Sırp sürülerek çıkarılmıştır. Zagreb Hükûmetinin büyük önem verdiği operasyon ABD tarafından da desteklenmiştir. Bu olay, Bosna Savaşının da kaderini değiştirmiştir. Krajina Sırplarının yenilmesi üzerine Bihac'da Bosna-Hersek Hükûmetinden ayrı bir yönetim tesis etmeye çalışan Fikret Abdiç de devrilmiştir. Hırvatistan ordusunun operasyonu Bosna-Hersek içlerindeki Sırlara kadar uzanmıştır. Dayton Anlaşmasından kısa bir süre önce Zagreb yönetimi Hırvatistan'ın tamamında denetimi ele geçirmiştir (Ülger, 2003: 143).

“Sırp ve Hırvat milliyetçiliği arasındaki savaş sadece Hırvatistan topraklarında değil, aynı zamanda Bosna-Hersek'te de yaşandı; üstelik daha uzun ve daha şiddetli olarak... Ocak 1992'de Hırvatistan'da savaş dururken, Nisan ayında Bosna-Hersek'te başladı. Yalnız bu savaşın bir üçüncü aktörü de vardı: Boşnaklar. Yani Bosna-Hersek Savaşı Sırp, Hırvat ve Boşnak silahlı kuvvetleri arasında yaşanılmış bir “üçlü savaş” tır. Hırvatistan'da olduğu gibi burada da savaş, federe cumhuriyet yönetiminin bağımsızlık ilanı ile birlikte başladı”(Sancaktar,2008:104).

Yugoslavya'nın küçük bir numunesi olan Bosna-Hersek'te ise iç savaş tehlikesi, 1990 yılının ikinci yarısında kendini belli etmeye başlamıştır. Ağustos ve Eylül aylarında, Sancak bölgesinde ve Bosna-Hersek'in çeşitli kentlerinde Sırlarla Müslümanlar arasında çatışmalar yaşanmıştır. Hırvatistan'da Federal ordu desteğindeki yerel Sırp güçlerle Hırvat milisler arasındaki savaşın seyrine bağlı olarak, Bosna-Hersek Sırları ile Müslümanlar arasındaki çatışmalarda yoğunluk kazanmaktaydı. Belirli bölgelerde yerel olaylar şeklinde başlayan çatışmaların seyri, 1992 baharından itibaren değişmeye başlamıştır. Bağımsızlık ilanı ile birlikte çatışmaların şiddeti artmış; yayıldığı coğrafi alan genişlemiştir (Ülger, 2003: 143-144).

20 Aralık 1991 tarihinde Bosna-Hersek Sosyalist Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanabilmek için referandum yaptı. Referandumun neticesinde katılan seçmenlerin %66'sı bağımsızlık yönünde oy kullandı. Yapılan referandum Radovan Karadžić başkanlığındaki Sırp Demokrat Partisi(SDP) tarafından protesto edildi. Bunun üzerine Bosna-Hersek 7 Nisan 1992 tarihinde bağımsız bir devlet olarak tanındı (Azarkan,2008:150151).

Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna, 1992 Nisan ayında Sırp milisler tarafından kuşatıldı. 1993 başına kadar geçen dönemde Saraybosna ve mücavir alanlardaki çatışmalarda 8 bin kişi hayatını kaybetti; 14 bini ağır olmak üzere 50 bin kişi yaralandı (Ülger, 2003: 147).

“Bosna tarihi, genelde, dış işgallere karşı verilen bağımsızlık mücadeleleriyle doludur”(Azarkan,2008:141).Bosna-Hersek'i Tito döneminin Yugoslavya'sındaki denge arayışından kaynaklanan yapay bir cumhuriyet olarak gören Sırp, Bosna-Hersek'i işgallerinden sonra, Boşnakların ayrı bir ulus olmadığı iddiasıyla birlikte “etnik temizlik”e girişmişlerdir (Uzgel, 2004: 495).

Hırvatistan'da Federal ordu desteğindeki yerel Sırp güçleri ile Hırvatistan milisleri arasında mücadelede meydana gelenler, Bosna-Hersek'te tekrarlanmıştır. Bosna-Hersek'te AT ve BM girişimleri ile ilan edilen ateşkeslerin hiçbirisi kalıcı olamamıştır. İzzetbegoviç'in liderliğindeki Bosna-Hersek yönetimi, Federal ordunun saldırganlığını durdurmak için uluslararası topluma müdahale çağrısında bulunmuştur. Bu çerçevede Mayıs ayı sonunda Bosna sorunu, BM Güvenlik Konseyinde ele alınmıştır. Konsey tarafından alınan 757 sayılı Karar'da Yugoslavya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanması öngörülmekteydi (Ülger, 2003: 147).

İç savaşın önemli bir dönüm noktası da, Hırvat-Müslüman çatışmalarının başlaması olmuştur. Önce bunun altyapısı hazırlanmıştır: Bosna-Hersek Hırvat toplumu içinde Hırvatistan'la birleşmeden yana olmayan grup, yönetimden uzaklaştırılmıştır. Bosnalı Hırvatlar, 7 Temmuz 1992'de, Mote Boban önderliğinde bağımsızlık ilan etmişlerdir. Hırvat milliyetçiliğinin hedefi Bosna-Hersek'in güneyine hâkim olmaktı (Ülger, 2003: 148).

“Batı Hersek'in Hırvatistan için önemi sadece Hırvat toplumunun burada yoğunlaşmasından değil; buranın Güney'indeki,Hırvatistan'a bağlı daracık Dalmaçya kıyı şeridini güvenceye alma kaygısından kaynaklanıyordu.Sırp milliyetçiliğinin göz koyduğu Dalmaçya ve özellikle Dubrovnik,Hırvatistanın askeri-stratejik açıdan yumuşak karnıydı ”(Bora,1994:100).

Batı Hersek olarak adlandırılan bu bölgenin gelecekte Hırvatistan'la birleşmesi öngörülmekteydi (Uzgel,2004).

Bosnalı Hırvatların bağımsızlık ilanı ile birlikte, o zamana kadar iki taraflı olarak devam eden Bosna-Hersek Savaşının yapısı değişmeye başlamıştır. İç savaş, üç taraflı bir

mücadeleye dönüşmüş ve daha da şiddetlenmiştir. Bosnalı Sırpların lideri Radovan Karadžić, Hırvatlara çağrıda bulunarak Bosna-Hersek'in "kendi aralarında" paylaşılmasını istemiştir. Time dergisi, Karadžić ile Bosnalı Hırvatların lideri Mote Boban'ın Mayıs ayında Viyana havaalanında Bosna'nın paylaşılmasını görüştiklerini yazmıştır. Ancak fiilî durumda bir değişiklik yaşanmamış; Sırplar, Hırvatlar ve Boşnaklar birbirleriyle mücadeleye devam etmişlerdir (Ülger, 2003: 148).

“Sırp milliyetçiliği ile Hırvat milliyetçiliğinin kendi mantıklarında ortak bir çıkar söz konusuydu. Saf olmayan Boşnak gerçekliğini inkâr etmek ve onun Müslüman bileşenini karalamak (Bosna-Hersek'i sırasıyla Sırp-Karadağ Federasyonu'na veya Hırvatistan'a bağlama girişimlerinden sonra)”(Samary,1995:87).

Bosna-Hersek sorununa barışçı çözüm arayışları iç savaşın başından beri devam etmekteydi. 1992 Ağustos ayında toplanan Londra Konferansında Bosna-Hersek sınırlarının değişmezliği, güç kullanarak toprak kazanmanın geçerli olmayacağı yönünde kararlar alınmıştır. Konferansta ayrıca ağır silahların BM denetimine tabi olması ve insani yardımların BM koruması altında sürdürülmesi konularında mutabakat sağlanmış ve soruna nihai bir çözüm bulma çalışmaları için Cenevre'de yeni bir mekanizma oluşturulması öngörülmüştür (Ülger, 2003: 149).

1992 Ekim ayında BM ve AT temsilcileri Cyrus Vance ve Lord Owen'in arabuluculuk ettiği Cenevre görüşmelerinde Bosna-Hersek için İsviçre benzeri kantonlardan oluşan bir yönetim modeli önerilmiştir.¹

Ocak 1993'te ortaya atılan Vance-Owen Planını Sırplar, Temmuz 1993 tarihli Cenevre Planını da Boşnaklar reddetmiştir (Uzgel, 2004: 495). ABD'nin baskısı sonucu Bosna Devlet Başkanı İzzetbegoviç planı kabul etmiştir (Ülger, 2003: 150).

“Vance-Owen planı 1992 Martında savunulan ve kısa süre sonra “Müslüman” kesim tarafından sorgulanan Bosna-Hersek'in ilk “kantonlara ayrılması” önerilerinin değişik bir biçimiydi”(Samary,1995:100).

¹ Vance-Owen Planı adı verilen modelde Bosna-Hersek'in on eyaletten oluşan ademimerkeziyetçi bir devlet olması öngörülmüştür. Eyaletlerden üçü Sırp, üçü Hırvat ve üçü de Müslümanlara ait olacak, başkent Saraybosna ise çok kültürlü ve çok uluslu bir yapı taşıyacaktı. Vance-Owen Planı'na göre, Bosna-Hersek topraklarının paylaşımı, Sırplar % 43, Müslümanlar % 31 ve Hırvatlar % 26 şeklinde olacaktı. Plan, Bosna Müslümanları ile Sancak bölgesinin kara bağlantısını tamamen ortadan kaldırmaktaydı (Ülger, 2003: 150). Vance-Owen Planı'nın ayrıntıları için bk. (Kenar, 2005: 176-180).

18 Mart 1994'te, İzzetbegoviç ve Tudjman arasında yapılan görüşmenin ardından Bosnalı Hırvatlarla Boşnaklar arasında Federasyon kurulmuştur. Ardından 5 üyeden oluşan Kontak Grup (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya) Planı ortaya atılmıştır. Söz konusu planda Bosna topraklarının % 49 Sırp ve % 51 Boşnak-Hırvat Federasyonu olmak üzere bölünmesi öngörülmüştür. Toprakların % 70'ini kontrol eden Sırpların geri çekilmeye niyeti yoktu; plan Bosnalı Sırp tarafından reddedilmiştir (Ülger, 2003: 153).

ABD yönetimi, Boşnak-Hırvat Federasyonu % 51 ve Bosnalı Sırp % 49 olmak üzere Bosna'nın bölünmesini öngören planını Miloseviç'e kabul ettirmeye hazırlandığı bir dönemde Bosnalı Sırpın saldırıları tüm hızıyla devam etmekteydi. 28 Ağustos 1995'te, bir buçuk yıl aradan sonra Saraybosna'da pazar yerine düşen bomba, iç savaşın dönüm noktası olmuştur. Bu olayın ardından NATO harekete geçmiştir. 30 Ağustos 1995'te Bosna Sırp karargâhı Tomahawk füzeleri ile vurulmuştur. Banja Luka başta olmak üzere, önemli Sırp kentlerinde askerî tesisler havadan bombalanmıştır. Saldırıların hemen ardından Sırpın geri çekildiği topraklar Boşnak ve Hırvat birliklerince denetim altına alınmıştır. Miloseviç bu aşamada Bosnalı Sırpın savunmak için ilave bir çaba içerisine girmemiştir. Tam tersine Yugoslavya'ya BM tarafından uygulanan ambargonun kaldırılması söz karşılığında, Kontak Grup tarafından hazırlanan ve ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Halbrooke'un çabalarıyla son aşamaya gelen barış planını kabul etmeye hazırlanmaktaydı. Kasım 1995'te Bosna-Hersek'te savaşan tarafları temsilen Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tudjman, Bosna-Hersek Devlet Başkanı Aliya İzzetbegoviç ve Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç, ABD'nin Dayton kentinde bir araya gelmişlerdir. Uzun müzakerelerin ardından üç buçuk yıl süren Bosna-Hersek iç savaşına son veren Dayton Antlaşması imzalanmıştır (Ülger, 2003: 154).

Bosna-Hersek'teki savaşı sona erdiren ve yeni bir düzen kuran Dayton Anlaşması büyük ölçüde ABD'nin girişimleriyle 21 Kasım 1995'te Dayton'da Boşnakların Aliya İzzetbegoviç, Hırvatların Franjo Tudjman, Sırpın Slobodan Miloseviç tarafından temsil edildiği bir toplantıda parafe edilmiş ve 15 Aralık 1995'te Paris'te imzalanmıştır (Uzgel, 2004: 498).

Dayton Anlaşması Bosna'daki savaşı bitirmesi kadar diplomasi tekniği açısından da önem taşıyan bir anlaşma olmuştur. Savaşı tarafların temsilcileri, daha önce Camp David Anlaşmalarında da görülen bir yöntemle, bir hava üssüne âdeta kapatılmış ve yaratılan sanal haritalar yardımıyla toprak paylaşımı konusunda anlaşmaya zorlanmıştır. Sonuçta ortaya çıkan anlaşma hiçbir tarafı memnun etmediyse ve Begoviç tarafından “adil olmayan barış” olarak tanımlandıysa da barışın sağlanması savaşın devamına tercih edilmiştir (Uzgel, 2004: 498).

Dayton Anlaşmasıyla Bosna-Hersek'in egemenliği ve bütünlüğü tanınırken ülkenin % 51'i Boşnak-Hırvat Federasyonunda, % 49'u ise Bosna'daki Sırp Cumhuriyeti'ne (Republika Srpska) bırakılmıştır (Uzgel, 2004: 498).

Yeni devlet tek bir başkentte (Saraybosna), tek bir para birimine ve tek bir merkez bankasına sahip olmuştur. Dış politika, dış ticaret, gümrük, para politikası, ulaşım, iletişim, hava kontrolü gibi konular merkezî yönetimin yetki alanına girmiştir. Bosna-Hersek anlaşmaya göre başkanlık sistemine sahip olmakta ve yasama sistemi iki meclisli olarak öngörülmekteydi. Bunlardan ilki, üyelerinin üçte ikisinin Federasyon Meclisinden seçileceği 15 üyelik Halklar Meclisi, ikincisi yine üyelerinin üçte ikisinin Federasyondan doğrudan seçileceği 42 üyelik Temsilciler Meclisiydi (Uzgel, 2004: 498).

Anlaşmaya göre, yürütme üç üyeli başkanlık konseyi tarafından sağlanacak ve iki oyla karar verilebilecek, ülke içinde dolaşım ve yerleşim özgürlüğü sağlanacak ve yabancı kuvvetler 30 gün içinde çekilecektir. Uzgel'e göre anlaşmanın çok zayıf iki yönü vardır:

“Birincisi, Federasyonun ve Sırp Cumhuriyeti'nin, ülkenin egemenliğine aykırı olmayacak biçimde, komşu devletlerle özel ilişkiler kurabilmesine olanak tanımasıydı. İkinci olarak, Republika Srpska'nın kendi ordusuna sahip olmasına izin verilmesiydi” (Uzgel, 2004: 498).

Dayton Anlaşmasıyla barışı uygulamak için silah kullanma yetkisine sahip bulunan bir Uygulama Gücü (Implementation Force-IFOR) kurulması kararlaştırılmış ve ABD'nin 60.000 Türkiye'nin ise 1320 kişilik bir birlikle katıldığı bir güç oluşturulmuştur. Haziran 1997'de görevini tamamlayan bu gücün sayısı 30.000'e indirilmiş ve adı İstikrar Gücüne (Stabilization Force-SFOR) dönüştürülmüştür (Uzgel, 2004: 498).

Bosna-Hersek'te Dayton Anlaşmasıyla kurulan düzen uluslararası örgüt ve kuruluşların çabalarıyla ayakta durmaktadır. Bu ülkede güvenlik büyük ölçüde SFOR ve polis gücü IPTF (International Police Task Force) tarafından sağlanırken, seçimleri AGİT tarafından yapılmakta, altyapısı ve sanayi tesisleri büyük zarar gördüğü için ekonomisi AB ve Uluslararası Donörler Konferansı çerçevesinde sağlanan fonlara dayanmaktadır (Uzgel, 2004: 498).

Bosna-Hersek yabancı devletlerin ele geçirmek istedikleri bir bölgeydi ve bu yönüyle de zengin bir tarihe sahipti. Ban ve kralların yönetiminde bağımsız bir kimliğe sahipti. Orta Çağda ise imparatorlukların yönetimi altına girmişti. Yani Avrupalı büyük güçlerin çatışma alanlarından birisiydi. Sık sık Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu arasında el değiştirmekteydi. Hırvatistan'da bağımsızlığını kazandıktan sonra Bosna-Hersek'te hak iddia etmişti. Ayrıca Sırlar ve Hırvatlar Boşnakların Sırp veya Hırvat olduklarını da iddia ediyorlardı. Bu dönemlerde Aliya İzzet Begoviç ise Bosna İslam Devleti düşüncesinin gelişmesini sağlamıştı. Görüldüğü üzere bu faktörler Bosna Devleti'nin kurulmasını geciktirmiş, çatışmaların çok kanlı geçmesine sebep olmuş ve Bosna-Hersek'in uluslararası toplum tarafından tanınmasını uzun sürdürmüştü (Azarkan, 2008: 151).

BÖLÜM4: SFYC’NİN DAĞILIŞINDAN SONRA SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ

4.1. Sosyalist Federel Yugoslavya Cumhuriyetinden Sonra Kurulan Bağımsız Devletler

1990 Ocak ayında yapılan Yugoslavya Komünistler Birliği’nin Olağanüstü Kongresinde delegelerin bir karara varamadan salonu terk etmelerinin ardından Cumhuriyetlerde parti teşkilatları isimlerini değiştirmeye başlamıştır. Bunun tek istisnası Karadağ Cumhuriyeti olmuştur. Karadağ’da yerel Komünist Parti hem adını değiştirmede hem de seçimlerde halktan kayda değer destek alarak gücünü muhafaza etmiştir. Geriye kalan cumhuriyetlerde Yugoslavya Komünistler Birliği’nin yerel teşkilatları kendini yeni şartlara uyarlamışlardır. Revizyonist bir anlayışı benimseyen partiler, adlarını değiştirmişlerdir. Bu dönemde federe cumhuriyetlerde büyük çoğunluğu milliyetçi olmak üzere çok sayıda parti kurulmuştur. Federal düzeydeki örgütlenme çabaları ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Başbakan Ante Markoviç’in federal düzeyde “Reformcu Güçler Birliği” adıyla kurduğu parti, siyasal bir etkinlik göstermeden dağılmıştır (Ülger, 2003: 111).

Seçimlerin ardından, Yugoslavya’nın geleceği, cumhuriyetlerin yegâne gündem maddesi olmuştur. Ancak, asgari müştereklerde konsensus sağlanamamıştır. Cumhuriyetlerde iktidara gelen milliyetçi yönetimler, cumhuriyet yasaları ile federal yasalar çeliştiğinde cumhuriyet yasalarına itibar edileceğini öngören egemenlik kararlarını almaya başlamışlardır. Yugoslavya, geri dönülmez bir yöne doğru ilerlemiştir.

4.1.1. Hırvatistan

YSFC’nin parçalanma sürecinde Hırvatlar, Slovenler kadar şanslı olamamıştır. Slovenya, diğer Yugoslav Cumhuriyetlerine nazaran daha homojen bir etnik yapıya sahipti, bu yüzden Sırp lider Slobodan Miloseviç’in Slovenya topraklarında gözü olmamıştır. Ancak, o sıralarda, içinde önemli sayıda Sırp azınlığı barındıran Hırvatistan için aynı durum söz konusu olmamıştır (Türbedar, 2006: 39).

1980'lerin sonunda Hırvatistan'da ayrılıkçı eğilimin etkinliği gözle görülür biçimde artmıştır. Komünist Partinin zayıflamasına paralel olarak milliyetçilerin gücü artmıştır. Kendiliğinden meydana gelen bu sürecin sonunda milliyetçi akım siyasal yaşamda önemli bir güç olarak belirdi. Hatta Hırvatistan Komünist Partisi içerisinde dahi milliyetçi akımın dikkate değer bir ağırlığı vardı. 1980'lerin başında parti içerisinde milliyetçilere sempati ile bakan liberal kanat, muhafazakârları devirerek yönetimi ele geçirmiştir. Daha önce siyasi görüşleri ve faaliyetleri nedeniyle iki kez tutuklanmış olan Franjo Tudjman, çok partili siyasal yaşamın başladığı 1990 yılında Hırvatistan Demokratik Birliğini (CDU) kurmuştur. Kısa zamanda kitleselleşen CDU, ismini Demokratik Reform Partisi olarak değiştirmiş ve partinin sağladığı destek Hırvatistan Komünist Partisi yönetimini tehdit edecek düzeye ulaşmıştır. Tudjman, seçim kampanyasında Bosna Hırvatlarını da içine alan "Büyük Hırvatistan" projesini ortaya atmıştır. Cumhuriyet sınırları dışında yaşayan Hırvatların desteğini kazanan Tudjman'ın başka planları da olmuştur. Tudjman, bir yandan Federasyon'da Sırp ağırlığından şikâyet ederken, öte yandan Hırvatistan sınırları içinde yaşayan Sırlara otonomi sözü vermiştir. Tudjman'ın toplumsal destek için herkese farklı taahhütte bulunmasının yarattığı çelişki, Hırvatistan Sırlarını kızdırmıştır. Sırlar, düzenledikleri gösterilerde, Tudjman'ı "Ustaşa Ruhunu Diriltmek"¹ le suçladılar. 1990 Mart ayında Tudjman'a karşı faili tespit edilemeyen suikast girişimi, ülke içerisinde Sırlarla Hırvatlar arasındaki gerginliği tırmandırdı (Ülger, 2003: 118).

1990 Mayıs ayında Yugoslavya'da ilk defa çok partili seçim yapıldı ve CDU 356 sandalyeli mecliste 205 sandalye kazandı ve Franjo Tudjman cumhurbaşkanı, Stipe Mesiç ise başbakan oldu (Azarkan, 2008: 136).

"Tudjman İkinci Dünya Savaşında Partizan ordusunda general rütbesiyle görev yaptı. Ancak, sonradan aktif bir Hırvat milliyetçisi oldu. Tudjman revizyonist bir Avrupa tarihçisiydi. O, deneyimlerini bağımsız bir Hırvatistan kurulması için mücadelesine yansıttı" (Azarkan, 2008: 135).

Federal Yugoslavya'nın ikinci büyük cumhuriyeti olan Hırvatistan'ın nüfusu 1991'de yapılan seçimlere göre 4.760.000 idi ve nüfusun % 78'i Hırvat, % 12'si Sırp, % 2.2'si

¹ 1941 Nisan ayında Yugoslav ordusunun Mihver'e teslim olmasından sonra, Kral Peter ülkeden ayrılarak Mısır'ın başkenti Kahire'ye gitmiştir. Daha sonra Londra'ya geçen kral, burada sürgün hükûmeti kurmuştur. Öte yandan, Almanya'nın himayesi altında Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarını içine alan bölgede "Bağımsız Hırvat Devleti" kurulmuştur. Devletin başına faşist eğilimli Ustaşa Hareketi önderi Ante Paveliç getirilmiştir. Hırvatlar, Bosna-Hersek'i ulusal yurt ilan etmişler ve burada yaşayan Sırları ayrılmaya zorlamışlardır.

Yugoslav ve % 1'den fazlası da etnik kimlerini Müslüman olarak belirtmişlerdir. Nüfusun geri kalan kısmı ise diğer azınlıklara (İtalyanlar, Macarlar, Çekler, Slovaklar ve Çingeneler vb.) aitti (Kenar, 2005: 148).

Styepan Mesiç, Yugoslavya'nın dağılma aşamasında en önemli aktörlerden biriydi. Kendisinin tanıklıklarına göre, ilk başlarda Hırvatistan tam bağımsızlıktan yana olmamış, ancak Yugoslavya cumhuriyetlerine yeni modelin üretilmesi gerektiğinin sözcülüğünü yapmıştır. Ancak, Sırbistan Yugoslavya ordusunu yanına alıp, "daha fazlasını" istemiştir. Mesiç'e göre Miloseviç izlediği politikalarıyla YSFC'nin parçalanma sürecini hızlandırmıştır (Türbedar, 2006: 39).

1991 Ekim ayına gelindiğinde Hırvatistan içinde Sırların otonomi ilan ettikleri bölgelerin sayısı üçe yükselmiştir. Bunlardan merkezi Knin'de bulunan Krajina Otonomi Bölgesi, Ekim ayı sonunda Bosna-Hersek Krajina Topluluğu ile birleşme kararı almıştır. Hırvatistan yönetimi, Sırlar tarafından otonomi ilan edilen bölgelerin bu statüsünü resmî olarak kabul etmemiştir. Gerilimin kısa sürede çatışmaya dönüşmesi üzerine, sorun Avrupa Topluluğunun (AT) girişimleri ile toplanan barış konferansının gündemine alınmıştır. Bu arada Tudjman liderliğindeki yeni Hırvat yönetimi 1990 Ağustos ayında, cumhuriyetin adından "sosyalist" kelimesini çıkarmıştır. Aralık ayında Parlamento, cumhuriyetin egemenliği, silahlı kuvvetler üzerinde denetimi ve Federasyon'dan ayrılma hakkını düzenleyen Anayasa değişikliğini kabul etmiştir. Federal Devlet Başkanlığının 1991 Ocak ayında yayımladığı yerel güvenlik kuvvetlerinin silahtan arındırılması emrini Hırvatistan yönetimi dikkate almamıştır. Federal yetkililer, Hırvatistan Savunma Bakanını silahlı isyana kalkışmakla suçlamışlar ve hakkında tutuklama kararı çıkartmışlardır. Hırvat Hükûmeti, bu emri yerine getirmemiş ve Federasyonun geleceğine ilişkin görüşmeleri boykot ettiğini bildirmiştir. 1991 Mart ayında Hırvatistan Meclisi, Hırvatistan'da öncelikli olarak cumhuriyet yasalarının uygulanmasını öngören yasa değişikliğini kabul etmiştir. Öte yandan, Yugoslavya'nın geleceği konusunda ortaya atılan önerilerde Hırvatistan ve Slovenya, birlikte hareket etmeyi kararlaştırmışlardır. Mevcut koşullarda Yugoslavya'ya bir arada tutacak sihirli formül, egemen devletler arasında gevşek bir konfederasyon oluşturulması olmuştur. Hırvatistan yönetimi, 1991 ortasına kadar bu konuda anlaşmaya

varılamaması hâlinde Federasyondan tek yanlı olarak çekileceğini açıklamıştır (Ülger, 2003: 119-122).

1991 Nisan ayında Federal orduya bağlı bölgesel savunma güçlerinin yerine, yeni kurulan ve ulusal ordunun çekirdeğini oluşturan Hırvat Ulusal Muhafızları yerleştirilmiştir. 19 Mayıs 1991’de Hırvatistan genelinde ülkenin gelecekteki statüsünü belirlemek amacıyla referandum yapılmıştır. Sırpların boykot ettiği referandumda, oylamaya katılanların % 94’ü, konfederal bir yapı oluşturulması ve cumhuriyetin egemenliği lehine oy kullanmıştır. Hırvatistan, 25 Haziran 1991’de Slovenya ile eş zamanlı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırp ve Federal yetkililer, Slovenya’nın bağımsızlığını sineye çekmeye hazırlanıyorlardı. Ancak Hırvatistan için aynı durum söz konusu değildi. Hırvatistan içerisinde kimi bölgelerde yoğun olarak bulunan Sırp varlığı, bu ülkenin bağımsızlığı için büyük engeldi. Hırvatistan Parlamentosunun 25 Haziran 1991’de ülkenin bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Hırvatistanlı Sırp, Belgrat’tan gelen destekle “devlet içinde devlet” olan Krajina Sırp Cumhuriyeti’ni ilan edince, savaş başlamıştır (Türbedar, 2006: 39).

Hırvatistan yönetimi ile Federasyon yetkilileri ve Sırp liderliği arasında soruna çözüm bulmak amacıyla yürütülen müzakereler ve uluslararası düzeydeki arabuluculuk çabaları sonuç vermemiştir. Geçici bir çözüm olarak Federal Devlet Başkanlığına atanan Hırvat kökenli Stipe Mesiç’e Sırpın onay vermesi istenmiştir. Ancak bu konuda da mutabakat sağlanamamıştır. Çatışmaların yoğunlaşması üzerine 1991 Ağustos ayında BM, eski Yugoslavya’ya silah ambargosu uygulama kararı almıştır. Hırvatistan yönetimine isyan eden Sırp güçlerin en büyük destekçisi Federal ordu olmuştur. Tudjman’ın emriyle Hırvatistan içindeki Federal ordu üsleri ve depoları basılarak silahlara el konulmuştur. Bu olayın ardından çatışmalar daha geniş bir alana yayılmaya başlamıştır. Sırpın etkisine açık olan ve komuta kademesi Sırpın elinde bulunan Federal ordu, Ekim ayı ortasında Hırvatistan topraklarının 1/3’ini ele geçirmiştir. Siyasi ve askerî baskı altında bulunan Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tudjman, 1991 Ağustos ayında, Sırpın dışında kalan tüm grupların temsil edildiği Demokratik Birlik Hükûmetini atamıştır. Yeni hükûmet bir yandan Hırvatistan’ın tanınması için çaba göstermiş, öte yandan çalışmaları sona erdirmeye ve ülke içerisinde fiilî denetim

kurmaya çalışmıştır. Hırvatistan'ı 2 Aralık 1991'de Almanya, 15 Ocak 1992'de ise AT resmen tanımıştır (Ülger, 2003: 119-122).

Almanya, tarihi, dinî ve kültürel nedenleri ileri sürerek, Hırvatistan'ın yardımına koşan ilk Avrupa ülkesi olmuştur. Ustaşaların Almanya'ya göçleri sonucunda bu ülkede oluşan Hırvat lobisinin de Alman yetkililerini Hırvatistan'a daha yakın ilgi göstermeye zorladığı belirtilmelidir. Aslına bakılırsa, dönemin Alman Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher için Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığının tanınması, Soğuk Savaş sonrası "bütünleşmiş Almanya"nın dış politikasının gücünün bir testi niteliğindedir. Bu yüzden Almanya, bu iki ülkenin bağımsızlığının tanınması önerilerini, dönemin Avrupa Topluluğu ülkelerine ultimatoma havasında dile getirmeye başlamıştır (Türbedar, 2006: 39).

Tudjman, savaş yıllarında Bosna'nın bir kısmını Hırvatistan'a bağlamayı başaramamışsa da 4-26 Ağustos 1995 tarihlerinde, Sırpların kontrol altında tuttıkları Krajina bölgesine karşı bir askeri harekât (Fırtına-Oluja Harekâtı) düzenleyerek, Hırvatistan'ın toprak bütünlüğünü koruyabilmiştir. Sırp kaynaklara göre, bu harekât sonucunda 2.500 Sırp öldürülmüş, yaklaşık 250 bini ise Hırvatistan topraklarından kovulmuştur. Kovulanların bir kısmı Sırbistan'a, bir kısmı ise Bosnalı Sırpaların kontrolündeki Sırp Cumhuriyeti'ne yerleşmek zorunda kalmıştır. Sırbistan Krajinalı Sırpaları "Hırvat Fırtınası"ndan korumak üzere yardıma koşmamıştır. Bazı söylentilere göre, Bosna'daki Sırp Cumhuriyeti'nin korunması üzerine verilen güvencelerle, Sırbistan'daki Miloşević yönetimi Krajina bölgesinden vazgeçmiştir (Türbedar, 2005: 15).

Hırvatistan, barış antlaşmalarında öngörüldüğü şekilde, Eski Yugoslavya Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi ile iş birliği yapmada bazı güçlükler çıkarmakla birlikte, dış politika amacı olarak uluslararası ve bölgesel kuruluşlara üye olmayı benimsediğinden, barış antlaşmalarının gereklerini yerine getirmeye çalışmaktadır.¹ Hırvatistan bu hâliyle

¹ Hırvatistan'ın AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlatıldığı 3 Ekim 2005 tarihinden önce, AB yolunda en büyük engeli emekli Hırvat generali Ante Gotovina teşkil etmiştir. Baştan beri İngiltere, Hollanda ve ABD, Fırtına Harekâtı sırasında Sırp sivillerin öldürülmesinden sorumlu tutulan ve insanlığa karşı suç işlemekle itham edilen Gotovina'nın Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesine teslim edilmesini, Hırvatistan'ın AB ve NATO üyeliğini desteklemek için bir şart olarak ortaya koymuştur. Ante Gotovina'nın 7 Aralık 2005'te İspanya'da yakalanması ile, Hırvatistan, bu emekli generalin "rehinesi" olmaktan kurtulmuştur (Türbedar, 2006: 40-41).

eski Yugoslavya cumhuriyetleri içerisinde Slovenya'dan sonra en istikrarlı ülke olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte hâlihazırda, özellikle Bosna Savaşında bıraktığı olumsuz izlenimin izlerini silmeye çalışmaktadır. Öyle ki bu olumsuz izlenim, Hırvatistan'ın uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla bütünleşebilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır (Kenar, 2005: 163-164). Ancak 2012 yılı içinde Avrupa Birliğine üye olması beklenen Hırvatistan'ın, bu imajını da düzelttiği anlaşılmaktadır.

Hırvatistan'ın durumu, tarih boyunca dile getirilen ve önce Avrupalı güçlerden sonra Yugoslavya'dan bağımsızlık kazanma mücadelesi yönünden Slovenya'dan farklı olmuştur (Azarkan,2008:139).

Başkanlık süresi boyunca Tudjman,Hırvatlar ve Avrupa devletleri tarafından güçlü bir şekilde desteklenmiştir.Tudjman,Hırvatistan mücadelesinde Hırvatistan'ın bağımsızlığını kazanması sırasında emeği geçen bunu sık sık dile getiren en önemli politikacıydı. Bu yönüyle Hırvatistan'ın bağımsızlığını kazanmasında Tudjman'ın ayrı bir yeri ve önemi vardır (Azarkan,2008:141).

4.1.2. Slovenya

“Slovenya eski Yugoslavya'nın kuzeybatı uç noktasında yer alırken 26 Temmuz 1991'de bağımsızlığını ilan eden bir ülkedir. Konum olarak bir Balkan ülkesinden ziyade Merkez Avrupa ülkesi olarak değerlendirilebilir ”(Pekcan ve Palacıoğlu,1998:13).

Slovenya, SFRY'nin en gelişmiş cumhuriyetiydi ve gayrisafi millî hasılası Yugoslavya ortalamasının % 60 üzerindedir, tarımda ve enerji bakımından da kendi kendine yetmekteydi (Kenar, 2005: 136).Slovenya diğer cumhuriyetlere nazaran daha fazla geliştiği için bağımsızlığını diğer cumhuriyetlere göre daha kolay kazanmıştır (Azarkan,2008:125).

Güney Slav ırkına sahip olan Slovenler I.Dünya Savaşının sonuna kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na mensuptular. Ardından 1918 tarihinde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı içinde, 1941 Alman işgaline kadar yer almışlardır. Slovenya,1943 yılında ise Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bu yapının içine dâhil olmuştur. 1991 yılında bağımsızlığını kazanana dek Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde yer almıştır (Pekcan ve Palacıoğlu,1998:15).

1980'li yıllarla birlikte siyasi muhalif gruplar Slovenya'da ortaya çıkmaya başladı. Slovenlerin bu dönemde amacı Avrupa'ya entegre olamamış olan Sırplardan bağlarını koparmaktı. İlk alternatif olarak Slovenya Demokratik İttifak Partisi(SDİP) kuruldu. Kurulan bu parti 1990 yılında DEMOS adını aldı.Slovenler kültürel bağımsızlığın yanı sıra siyasi bağımsızlığı da elde etmek istemişlerdi (Azarkan,2008:119-120).

“1989 yılı ise Slovenya açısından bağımsızlık yolundaki gelişmelerin hızlandığı bir yıl olmuştur. Slovenya Komünist Partisi 1.Kongresinde çok partili yaşama geçileceğini ilan ederek Yugoslav Komünist Partisi ile bağlarını koparmış, yapılan halk oylaması ile halkın çok büyük bir kısmı(%83)bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır”(Pekcan ve Palacıoğlu,1998:15).

“Slovenya'da 1980'lerin ikinci yarısındaki siyasi canlılığın hazırladığı zeminde çok partili sisteme geçiş yumuşak oldu. Tam bağımsızlığa geçiş hedefi etrafındaki geniş mutabakatın getirdiği “birlik ve beraberlik” havası, siyasi ortama tamamen hakimdi”(Bora,1991:144).

İki savaş arası dönemde Hırvatlar gibi ayrılıkçı eğilim taşımayan Slovenler, 1980'den sonra, o zamana kadar izledikleri bu çizgiden saparak, bağımsızlık yanlısı bir eğilimi benimsemeye başlamışlardır. Slovenya Parlamentosu, ülkenin egemenliğini ve Federasyondan ayrılma hakkını düzenleyen anayasa değişikliğini 27 Eylül 1989'da kabul etmiştir. Parlamento kararında, ülkede yeni siyasal partilerin kurulabileceği kabul edilmiş, siyasal çoğulculuğa geçilmesi ve serbest seçimler yapılması öngörülmüştür. Slovenya Anayasa'sında yapılan bu değişiklik, Sırbistan liderliğini rahatsız etmiştir. Miloseviç, yapılan değişikliğin federal yasalarla çeliştiğini öne sürmüştür. Slovenya'nın tutumunu protesto etmek için Sırbistan liderliğinin desteğiyle Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da Sırpların hazırlıklarını sürdürdüğü protesto gösterisi, Sloven liderliği tarafından yasaklanmıştır (Ülger, 2003: 112-113). ”Milan Kučan 1989 Eylül ayında Slovenya'nın Yugoslav Federasyonundan ayrılma hakkının var olduğunu iddia etti”(Azarkan,2008:120).

Slovenya'da 1989 Ocak ayından itibaren Komünist Partisi karşıtı siyasal partiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bir siyasi parti çatısı altında bir araya gelmeye hazırlanan ve kendilerini “demokratik ittifak” olarak adlandıran muhalif gruplar, 11 Ocak 1989'da başkent Ljubljana'da büyük bir gösteri düzenlemişlerdir. 1989 Şubat ayında

“Demokratik Yugoslavya İçin Girişim” ve “Sosyal Demokrat Slovenler Birliği” adıyla iki yeni parti daha kurulmuştur (Ülger, 2003: 113).

Sloven Parlamentosundan geçen Anayasa değişikliği, Slovenya’nın Federal yönetimle ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Slovenya Komünist Partisi tarafından yapılan açıklamada, Parlamentonun egemenlik kararının desteklendiği belirtilmekteydi. Federal Parlamento ise, Anayasa değişikliğinin mahkeme onayından sonra yürürlüğe girmesi yönünde karar almıştır. Sloven temsilciler, Mart ayında Sırbistan kendi Anayasa’sında değişiklik yaptığı zaman Federal Parlamentonun bu yönde bir uygulamaya gitmediğini belirterek karara karşı çıkmışlardır. Kolektif Başkanlık Konseyinde bulunan Sloven temsilci, Slovenya Parlamentosunun aldığı kararın “ayırılma” olmadığını, Federasyonda kalmaya devam edeceklerini açıklamıştır (Ülger, 2003: 113).

“Bazı Sırp milliyetçileri, Slovenya’nın “cüretinde”, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nu modern şartlarda restore etmeyi planlamakla suçladıkları “emperyalist” Avusturya’nın parmağını aramaktaydılar. Avusturya’nın ilk elde Slovenya’yı,sonra Hırvatistan’ı yutmayı hedeflediğine ,inanyorlardı”(Bora,1991:145).

Olayların tırmanması, Slovenya’nın Sırbistan ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Aralık ayında Belgrat Ticaret Odası, Slovenya ile ticari ilişkileri kesme kararı almıştır. Bu karara tepki gösteren Sloven yönetimi ise, 3 Aralık 1989’da sınırlarını kapatmıştır. Hırvatistan Parlamentosu, bir gün sonra Slovenya’yı destekleyen bir açıklama yayımlamıştır. 1990 Ocak ayında yapılan Yugoslavya Komünistler Birliğinin 14. Olağanüstü Kongresinde Federasyonun yeniden yapılanmasını isteyen Sloven temsilcilerin önerileri reddedilmiştir. Bu durumu protesto eden Sloven heyeti kongreyi terk etmiştir. Slovenya’nın Federasyon çatısının egemen ve bağımsız devletler birliği şeklinde yeniden düzenlenmesini öngören teklifi Hırvatistan tarafından da desteklenmekteydi. Slovenya Komünist Partisi, bu olayın ardından 1990 şubat ayında Federal Komünistler Birliği ile tüm organik bağlarını askıya almıştır. 1990 Mart ayında partinin adı, Demokratik Reform Partisi olarak değiştirilmiştir. Bu arada Mart başından itibaren siyasi arenaya yeni partiler katılmıştır. Yeni kurulan altı parti birleşmiş ve Slovenya Demokratik Muhalefetini (DEMOS) oluşturmuşlardır. Kısa bir süre sonra da Slovenya Parlamentosu tarafından alınan karar gereğince ülkenin adından “sosyalist” terimi çıkarılmıştır (Ülger, 2003: 114-115).

“Slovenya’nın, Yugoslavya’dan ayrılma konusu üzerine herhangi bir stratejik kayıt(tarihi sebep) bulunmamasına rağmen,1989 yılı öncesi yapılan çalışmalar bağımsızlığın elde edilmesi sürecini kolaylaştırdı ”(Azarkan,2008:124).

Slovenya’da 1990 Nisan ayında yapılan seçimlerde DEMOS, kullanılan oyların % 55’ini alarak 80 üyeli parlamentoda 47 sandalye kazanmıştır. Adını Demokratik Reform Partisi olarak değiştiren Komünist Parti ise oyların ancak % 17’sini alabilmiştir. Seçimlerin ikinci turunda Slovenya Komünist Partisinin eski lideri Milan Kučan Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Sloven Ulusal Meclisi, 2 Temmuz 1990’da cumhuriyet yasalarının Federal yasalardan önde geldiğini ve ülkede öncelikle cumhuriyet yasalarının uygulanacağını, bu yasalarla çelişen Federal yasaların dikkate alınmayacağını bildiren bir deklarasyon yayımlamıştır. Kararda ayrıca Slovenya’nın dış politikasını ve savunmasını Federasyondan bağımsız olarak belirlemeye hakkı olduğu ifade edilmiştir. Parlamentonun müteakip oturumlarında ise, bölgesel savunma güçlerinin Sloven ordusunun çekirdeğini oluşturması kararlaştırılmıştır. Bu olay üzerine, bu kez Slovenya ile büyük ölçüde Sırpların kontrolü altında bulunan Federal ordu karşı karşıya gelmiştir (Ülger, 2003: 115). Federal ordu, Slovenya üzerinde erozyona uğrayan egemenliğini yeniden kurmak istemiştir. Gelişmeleri endişe ile takip eden Sırbistan, Yugoslavya’nın yeniden yapılanma önerisini ortaya atan Slovenya ve Hırvatistan’a ambargo uygulama kararı almıştır.

Ekim 1990’da Sloven Meclisi, Slovenya’nın savunma sistemi üzerindeki kontrolü, kendi üzerine alan Anayasa düzenlemesini yapmıştır. Slovenya’nın Hırvatistan ile birlikte yaptığı Yugoslavya’nın konfederal olarak yeniden yapılandırılması önerisinin Sırbistan ve Karadağ tarafından reddedilmesi üzerine, Slovenya 23 Aralık 1990’da, Slovenya’nın bağımsızlığı yönünde yapılan referandumda Slovenlerin büyük çoğunluğu SFRY’den ayrılma yönünde oy kullanmışlardır (Kenar, 2005: 139).¹

¹ Kayıtlı seçmenlerin % 89’unun katıldığı referandumda katılımcıların % 94’ü tercihini bağımsızlıktan yana kullanmıştır. Bu gelişme Slovenya ile Federal yönetimin ilişkilerini daha da gerginleştirmiştir. Federal yönetim Slovenya’da bulunan tüm silahlı güçlerin ellerinde bulunan silahlarını Federal orduya teslim etmelerini istemiştir. Bunun üzerine, Hırvatistan ve Slovenya arasında “Dostluk ve Askerî İş Birliği Anlaşması” imzalanmıştır. Mayıs ayında Slovenya ayrılma niyetini açık biçimde telaffuz etmeye başlamıştır. Slovenya Parlamentosu, bağımsız silahlı kuvvetlerin oluşturulmasını öngören bir yasayı kabul etmiştir.

Kısa bir süre sonra da, cumhuriyet sınırlarında gümrük merkezleri oluşturulmuştur. 25 Haziran 1991’de Slovenya tek taraflı olarak Yugoslavya Federasyonu’ndan ayrıldığını duyurmuş ve bağımsızlığını ilan etmiştir (Ülger, 2003: 115-116).

Slovenya’nın bağımsızlık kararının ardından Federal ordu Belgrat’tan harekete geçmiştir. Slovenya silahlı birimleri ile Federal ordu güçleri arasında çatışmalar başlamıştır. 2 Temmuz 1991’de Slovenya’nın başkenti Ljubljana, Federal ordu tarafından bombalanmıştır. Aynı gün Sloven Hükûmeti, AT tarafından ortaya atılan ateşkes teklifini kabul ettiğini açıklamıştır. 3 Temmuzda Federal ordu, Slovenya’dan çekilmeye başlamıştır.¹ AT tarafından Brioni Anlaşması ile öngörülen üç aylık uzlaşma süresinin 8 Ekimde, herhangi bir gelişme olmadan dolması üzerine Slovenya, tam bağımsızlığını ilan etmiştir. Aynı gün “toler” adı verilen Sloven ulusal parası tedavüle çıkarılmıştır. Federal ordunun Slovenya’da kalan son birlikleri de 26 Ekimde çekilmiştir. Bağımsızlık ilan eden Slovenya’yı ilk olarak 1991 Aralık ayında Almanya tanımıştır. Slovenya, 1992 Ocak ayında AT’nin Almanya dışında kalan ülkeleri ve Nisan ayında da ABD tarafından tanınmıştır. Mayıs ayı sonunda Slovenya, BM üyeliğine kabul edilmiştir (Ülger, 2003: 117).

”Tarihî süreçte Slovenya bağımsız bir devlet deneyimine sahip olmamasına rağmen, bir bağımsız devlet oluşturma stratejisini geliştirebilmiş ve uluslar arası toplum tarafından tanınmayı başarabilmiştir ”(Azarkan,2008:124).

Slovenya Cumhuriyeti, bağımsızlık sonrası ortaya koyduğu ekonomik ve siyasal hamleler bakımından, diğer eski Yugoslavya Cumhuriyetleri içinde en iyi konumda olan ülkedir. Bu bağlamda Kenar’a göre “Slovenya’nın SFRY’den ayrılması kendisi açısından yararlı olmuştur” denilebilir (Kenar, 2005: 148).

Azarkan, Slovenya’nın AB’ye üye olması sırasında yaşanan gelişmeleri aşağıdaki gibi aktarmaktadır:

“Slovenya, 2004 yılında da AB’ye üye olmuştur. Slovenya devlet olmak için gerekli koşullara sahip bir ülkeydi. Açık ve tartışmasız olarak sınırları belirlenmiş bir toprak parçası vardı. Çoğunluğu Slovaklardan oluşan kalabalık bir nüfusu vardı. Slovenya uluslararası ilişkiler kurabilecek ve yürütebilecek bir yönetime

¹ Yugoslavya’daki gelişmeleri yakından izleyen uzmanlara göre, Federal ordunun çekilmesi Yugoslavya için son ümidin de ortadan kalktığını ve dağılmanın kaçınılmazlığını simgelemiştir. Diğer cumhuriyetleri bir arada tutmayı artık hiçbir güç başaramayacaktır (Ülger, 2003: 116).

sahipti,özellikle de Avusturya,Almanya ve İtalya gibi diğer devletlerle iyi ve yakın ilişkiler kurmuş bir devletti.Ayrıca Slovenya nüfusu üzerinde tam bir kontrol sağlayan meşru bir devlete sahipti ”(Azarkan,2008:125).

4.1.3. Bosna-Hersek

“Bosna-Hersek,Sırp ve Hırvat çekişmesinin ortasında kalmış bir bölgedir ”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:170).“Balkan dağlarının ‘transit’ geçişlere elverişli ve dolayısıyla istila akınlarına karşı korunaksız coğrafyasında; Bosna bilhassa orta kesimi,derin vadileriyle nispeten kapalı bir alt bölgedir ”(Bora,1994:15)”Güneydoğu Avrupa’da yer alan Bosna-Hersek, Balkan Yarımadasının kuzeybatı kesiminde bulunmaktadır. Kuzey ve Batıda Hırvatistan, doğuda Sırbistan,güneydoğuda ise Karadağ tarafından çevrelenmiştir ”(Kaptan,2008:5).

“Boşnaklar Osmanlı İmparatorluğu’nun ortadan kalkmasından itibaren günümüze kadar küçük büyük gruplar halinde Türkiye’ye göç ederek, ülkemizin çeşitli kentlerine yerleşmişlerdir. Buna rağmen iki milyona yakın Boşnak ise, doğdukları topraklarda yaşamayı tercih etmişlerdir ”(Nasrattınoğlu,2011:73).

“Osmanlı’da Bosna Müslümanlarına “Boşnak” denildi. Onların yanı sıra Sancak’taki ,Karadağ’daki ve kısmen Kosova’daki Müslümanlar da, Osmanlı döneminde “Boşnak”olarak bilinmiştir ”(Bora,1994:23).Etnik olarak Bosna-Hersek üç ana grubu içinde barındırmaktadır.Bunlar Müslüman Boşnaklar, Ortodoks Sırlar ve Katolik Hırvatlardır. (Kaptan,2008:7)Sırbistan ve Hırvatistan gibi Bosna Hersek’te Orta Çağ geçmişine sahipti (Samary,1995:78).

Etnik bakımdan Yugoslavya’nın minyatür bir örneği olan Bosna-Hersek’te bağımsızlık süreci, Federasyonun diğer cumhuriyetlerindeki gelişmelere paralel bir seyir izlemiştir.¹ Bosna-Hersek sınırları içinde yaşayan Sırp, Hırvat ve Müslümanların hiçbiri nüfus bakımından çoğunluk oluşturmuyordu. Nüfusun % 44’ünü oluşturan Müslümanlar genelde kentlerde yaşarken Sırlar, Hırvatistan sınırında, ülkenin kuzey ve doğusundaki kırsal bölgelerde bulunuyorlardı. Hırvatlar ise, Hırvatistan’a mücavir bölgelerde yoğunlaşmışlardı (Ülger, 2003: 122).

“Nüfusun bileşimi,üç unsurdan meydana geliyordu:Müslümanlar(1991 sayımına göre %43.5),Sırlar (%31.3), Hırvatlar (%17.3)Nüfusun %6’sını “Yugoslav

¹ “Çeşitli medeniyetlerin, dinlerin ve kültürlerin etkisi ve tarihî etkilerin farklılığı BiH Cumhuriyeti’nde gelişmeler, anlaşmazlıklar ve çatışmalar yaratmıştır. Üç farklı ulus ve üç farklı din küçük bir ülkede bir arada yaşamaktaydı. Ayrıca, tarihî mirastaki farklılıklar ve çeşitli kültürlerin, geleneklerin ve medeniyetlerin etkisi, ekonomik gelişme düzeyindeki farklılıklara ilave unsurlardı” (Kenar, 2005: 165).

“kimliğini halâ benimsemeyerek kendini milletlerüstü tutanlar, %3’ünü ise çoğunlukla Çingenerler ayrıca Macar, Karadağlı, Yahudi vb. azınlıklar oluşturuyordu”(Bora,1994:58).

Bosna-Hersek’te siyasal yaşam merkezîyetçi yapıdaki yönetimin güç kaybına ve Yugoslav Komünistler Birliğinin çözülüşüne bağlı olarak, tüm Yugoslavya’da olduğu gibi milliyetçilik ekseninde gelişmekteydi, (Kenar, 2005: 165). 1990 Kasım ayında Bosna-Hersek’te yapılan seçimler gerginliği daha da tırmandırmıştır. Seçimlerde; liderliğini Aliya İzzetbegoviç’in yaptığı Müslümanların Demokratik Eylem Partisi 240 üyeli parlamentoda 86 sandalye kazanmıştır. Sırları temsil eden Sırp Demokratik Partisi 72, Bosna-Hersek Hırvatları Demokratik Birliği de 44 sandalye elde etmiştir. Sandıktan Reformcu Güçler Birliği 13 ve eski komünistler de 19 milletvekili çıkarmayı başarmışlardır (Ülger, 2003: 123; Kenar, 2005: 167).

”14 Kasım 1991’de de Bosna-Hersek Başbakan Vekili Muhammed Cengiz Ankara’ya gelerek Bosna-Hersek’in mevcut sınırlarının korunması ve bağımsızlık konusunda Türkiye’nin desteğini istemiştir”(Kaptan,2008:24).

Partiler içerisinde, eski komünistler ve Reformcu Güçler Birliği dışındakiler milliyetçi tabana dayanarak örgütlenmişlerdir. Seçimlerin ardından Sırp, Hırvat ve Müslümanları temsil eden üç parti arasında koalisyon kurulmuştur. 20 Aralık 1990’da Demokratik Eylem Partisi lideri Alija İzzetbegoviç Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hırvat Demokrat Birliği lideri Jure Pelivan Başbakan, Sırp Demokratik Partisi lideri Momcila Krajsnik ise Parlamento Başkanı olmuştur. Kenar’a göre “seçmenlerin % 20’sinin oy kullanmamış olması, örgütlü hâle gelememiş olsa da ciddi bir direncin varlığını” simgelemiştir (Kenar, 2005: 167).

1991 ortalarında Yugoslavya genelinde yaşanan Sırp-Hırvat anlaşmazlığı, Bosna-Hersek’i de doğrudan etkilemiştir. Haziran ayı başında Cumhurbaşkanı İzzetbegoviç, Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tuđman ve Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Milošević tarafından Bosna-Hersek’in etnik temelde kantonlara ayrılması gündem maddesi olarak teklif edilen görüşme talebini reddetmiştir.²⁵ Haziran 1991’de Hırvatistan ve Slovenya’nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından İzzetbegoviç, Makedonya liderliği ile birlikte, Yugoslavya’da gevşek bir federasyon oluşturulması önerisini ortaya atmıştır (Bora, 1991: 175). 15 Ocak 1992’de AT Hırvatistan ve Slovenya’yı tanımıştır.²⁷ Nisan 1992 tarihinde de Sırbistan ve Karadağ’dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur (Kaptan,2008:23).

Hırvatistan'ın bağımsızlık kararının ardından başlayan Sırp-Hırvat çatışması Bosna-Hersek'i de doğrudan etkilemiştir. Hırvatistan'ın ardından Bosna-Hersek'in de bağımsızlığını ilan etmesinden endişe duyan yerel Sırp güçler, Bosna-Hersek'in bağımsızlığını kabul etmeyeceklerini, Yugoslavya Federasyonu içinde kalmak istediklerini bildirmişlerdir. 27 Haziran 1991'de Bosna Krajinası Sırp Topluluğu egemenlik ilan etmiş ve Hırvatistan Krajinası ile birleştiğini açıklamıştır (Ülger, 2003: 124).

“Bu dönemde çıkan olaylar sonucu 10.000'in üzerinde Boşnak hayatını kaybetmiştir. Sırpların başta Saraybosna olmak üzere kuşatma altında tuttuğu şehirleri bombalamasına, sniper ateşi ile masum insanları öldürmesine, başta aydınlar olmak üzere seçilmiş kişilerin toplama kamplarında öldürülmesi ile gerçekleştirilen etnik temizlik hareketine Batılı ülkeler uzun süre gereken tepkiyi göstermeyerek soykırıma seyirci kalmıştır ”(Kaptan,2008:24-45).

Bosna-Hersek'te Sırp askerî güçlerinin önemli bir dayanağı ,Yugoslavya Federal ordusu oldu (Bora,1994:97). Bosnalı Hırvatlar, yerel Sırp güçlerin bu girişimini büyük bir planın parçası olarak değerlendirmişlerdir. Olan biten gelişmeler gerçekte, Federal ordu desteği ile yürütülen “Büyük Sırbistan” projesinden başka bir şey değildi. Eylül ayında Mostar kentini kontrol altına alan Federal ordu, buradan Hırvatistan'ın Dubrovnik kentine bir saldırı başlatmıştır. Bu gelişme üzerine Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç, Meclise bağımsızlık ilan edilmesi çağrısından bulunmuştur. Bosnalı Sırp temsilciler bu öneriye karşı çıkmışlardır (Ülger, 2003: 124).

Eylül ayında Makedonya'nın bağımsızlık ilan etmesi ve Yugoslavya'nın her yerinde Federal ordunun Sırpıları açık biçimde desteklemesi, Bosna-Hersek Parlamentosundaki Hırvatları bağımsızlık yanlısı çizgiye taşımıştır. Parlamentoda uzun tartışmaların ardından Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilan etmesi için genel konsensus sağlanmıştır. Bunun ön koşulu olarak, bağımsız Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Hırvatistan ve Sırbistan ile ilişkilerinin eşit düzeyde tutulması gerekmektedir (Ülger, 2003: 125).

”Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olmasını kabul edilmez sayanlar ,sadece “Büyük Sırbistan” programının savunusunu yapan radikal milliyetçiler değildi. Görece ılımlı ve/veya “devlet sorumluluğu ”icabı daha makul olan Sırp milliyetçileri de ,Bosna-Hersek'te millî toplulukların bir arada yaşayacağı çoğulcu bir çözümün imkânsızlığını savundular ”(Bora,1994:79).

Ancak, 14 Ekim 1991’de parlamentoda yapılan görüşmelerde Sırp Demokratik Partisi ve bu parti dışında kalan Sırların bir bölümü, bağımsızlığa karşı çıkmışlardır. Bosnalı Sırların temsilcileri, Sırların tamamının tek bir devlet sınırları içinde yaşamak istediklerini, bunun dışında tüm çözümlere karşı olduklarını duyurmuşlardır (Ülger, 2003: 125).

Bosna-Hersek Cumhuriyeti ırkçı Sırların boykotuna rağmen bir referandum düzenlemiş ve çıkan sonuç üzerine bağımsızlık kararını almayı başarmıştır (Kaptan,2008:23).”28 Şubat-1 Mart 1992 tarihleri arasında yapılan referandum Radovan Karazic başkanlığındaki Sırp Demokrat Parti(SDP) tarafından boykot edildi”(Azarkan,2008:150).

Parlamentonun Sırp kökenli Başkanı Krajisnik, tartışmaların devam ettiği bir ortamda oturuma son vermek istemiştir. Müslüman ve Hırvat temsilcilerin karşı çıkması üzerine, Sırp Demokratik Partisi üyeleri parlamentoyu terk etmişlerdir. 15 Ekim 1991’de Sırp temsilcilerin boykot ettiği parlamento oturumunda, katılımcı milletvekillerinin ezici çoğunluğu ile Bosna-Hersek Cumhuriyeti egemenlik ilan etmiştir (Ülger, 2003: 125).”İlk olarak 09 Şubat 1992’de Türkiye, 06 Nisan 1992’de AB ve diğer devletler,07 Nisan 1992’de ABD,Bosna-Hersek Cumhuriyeti’ni tanımışlardır ”(Kaptan,2008:25).

Ancak ülkedeki Sırlar bu kararı tanımadıklarını açıklayarak Bosna’da bir Sırp cumhuriyeti kurduklarını ilan etmiş ve insanlık dışı uygulamalara yönelmişlerdir (Kaptan,2008:25).Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti 9 Ocak 1992 tarihinde ilan edildi (Azarkan,2008:198).

Bosnalı Sırp parlamenterler ve Bosnalı Sırların otonom bölge temsilcileri, kararı tanımadıklarını ve Bosna-Hersek sınırları içinde Federal yasaların ve Anayasa’nın dışında hiçbir gücü kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir (Ülger, 2003: 125).Ayrıca, Karadziç Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti’nin tüm Sırların devleti olan Yugoslavya devletine bağlı olduğunu ifade etmiştir (Azarkan,2008:199).

Bağımsızlığın ardından başkent Saraybosna ve ülkenin diğer yerlerinde Sırlarla Müslümanlar arasında yer yer çatışmalar kaydedilmiştir. 27 Martta Sırlar, denetimleri altında bulunan, daha önceden otonom bölge ilan ettikleri topraklarda “Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti” kurduklarını ilan etmişlerdir. Sırp otonomi bölgeleri ve Bosna-

Hersek'in topraklarının % 65'ini içine alan Sırp Cumhuriyeti'ni Bosna-Hersek Hükûmeti yasa dışı ilan etmiştir. Bunun üzerine tartışmalar daha da alevlenmiş ve iç savaş giderek yayılmaya başlamıştır. Bu arada Bosna-Hersek'in bağımsızlığı, 7 Nisan 1992'de AT ve ABD tarafından resmen tanınmıştır (Ülger, 2003: 126).

“1991 yılının başından sonuna kadar İzzet Begoviç Hükûmeti Sırp saldırılarını önlemek için etkili bir askerî birlik hazırlamak için çaba harcadı ”(Azarkan,2008:191).

Bosna-Hersek'in bağımsızlık kararının AT ve AB tarafından onaylanmasıyla Bosna Savaşı patlak vermiştir. Sırp lar bağımsız Bosna-Hersek'i kabul etmeyerek ve kantonlar oluşturarak saldırıya geçmiştir (Kaptan,2008:26) Sırp lar,1992 bağımsızlık kararının ardından üç yıl boyunca Bosnalılara yönelik insanlık dışı uygulamalarını sürdürmüşlerdir (Kaptan,2008:27).Bu dönemde Serebrenitza katliamının yaşanması ise NATO güçlerini harekete geçirmiştir.10 Eylül 1995'te Sırp hedefleri vurulmuştur. Bunun üzerine Sırp lar 21 Kasım 1995'te Dayton Antlaşmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Dayton Antlaşmasıyla birlikte Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı tanınmıştır (Kaptan,2008:34).

4.1.4. Makedonya

“Kelime anlamı “yamalı bohça, salata” olan Makedonya, adıyla uyumlu toplumsal, dinî,etnik yapı ve tarihi özelliğe sahiptir. Bölge, tarih boyunca toplumsal-siyasi-ekonomik olarak ilgi odağı olmuştur ”(Saatçi,2006:553).

“Makedonya, tam anlamı ile bir çatışmalar ve çelişkiler bölgesidir.Gerek Slavlar ve gerekse Yunanlılar Makedonyalıların kendilerinden olduğunu savunmaktadırlar. Makedonlar ise hiçbirini kabul etmeyip, eski bir tarihî kavim olduklarını ileri sürmektedirler ”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:169).

Makedonya adıyla anılan bölge, Balkan Yarımadası'nın güneyinde Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Ege Denizi arasında bulunmaktadır (Hamzaoğlu,2000:255).

Boris Safarov, bir anlatımında Makedonlardan şu şekilde bahsetmektedir:

“We Macedonians are not Serbians. Not Bulgars but simply Macedonians. The Macedonian people (narod) exist Separate from the Bulgarian and The Serbian. We

feel with both and the one that helps our liberation. We'll thank but neither should forget that Macedonia belongs to the Macedonians"¹ (Aktaran Muhtaroglu, 2004).

“Makedonya Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Yarımadası'nda fethettiği ilk bölgelerden biri ve 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında kurtarılan son bölge oldu” (Paulton,1993:57).Makedonya'da 14.yüzyılın ikinci yarısında başlayan Osmanlı hâkimiyeti 1912'de Balkan Savaşlarıyla son bulmuştur (Saatçi,2006:557).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa topraklarında (Makedonya ve Edirne) 19. yüzyılın sonlarında Bulgar bağımsızlık mücadelesine katılmak üzere Slav nüfusu harekete geçirmek için gizli devrim komiteleri kurulmuştur. Fakat Makedonya'nın kendilerine ait olduğunu ileri süren Yunan ve Sırp milliyetçileri Bulgarların bu çabalarına hemen karşı çıkmışlardır. Her bir hükûmet Makedonya'yı kendi topraklarına katmak için yalnızca siyasi açıdan uygun zamanı beklemiştir. Böylece Avrupa barışını tehdit eden bir kriz ortaya çıkmış ve bu sorun “Makedonya Sorunu” adını almıştır (Muhtaroglu, 2004).

Balkan Devletleri özellikle 1878'den sonra Makedonya Meselesine güncellik kazandırdılar.1878 Berlin Kongresinden sonra Osmanlı Devleti sınırları içinde kalan Makedonlar kendilerine tanınan hak ve hürriyetlere rağmen Osmanlı Devleti'nden şikâyetçi oldular (Hamzaoglu,2000:270-271).

Sultan Abdülhamit tahttan indirildikten sonra İttihat ve Terakki döneminde Birinci Balkan Savaşı patlak vermiştir. Bu sırada Yunan, Sırp, Bulgar ve Karadağ kuvvetlerinin istilasına uğrayan Makedonya tamamen Osmanlı egemenliğinden çıkmıştır. Ayrıca Makedonya Sorunu, Doğu Sorununun bir parçasını oluşturmuştur. Doğu Sorunu, Osmanlının hızlanan çöküşü sonucu Balkanlar'da politik ilişkilerin ve sınırların belirlenmesi koşullarının yeniden düzenlenmesini içermiş ve onlarca yıl Büyük Güçlerin ve Avrupa kamuoyunun dikkatini üzerine çekmişti (Adanır, 2001: 312).

“Ekim 1912'de başlayan Birinci Balkan Savaşı, Balkan Devletleri Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ın, Avrupa Türk topluluklarını istila etmek için Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttükleri savaşı ” (Hamzaoglu,2000:280).

¹ Bir Makedon Sırp değildir, bir Makedon Yunanlı değildir, bir Makedon Bulgar değildir. Makedonlar ne olmak istemediklerini iyi biliyorlar”. Şimdi Makedonya'nın ihtiyacı olan, kendi millî kimliğini olumlu cümlelerle ifade etmek.

1913 tarihli İkinci Balkan Savaşında Sırbistan ve Yunanistan, Makedon topraklarının çoğunu ele geçirmeyi başarmıştır (Jelavich, 2009: 99). Bu nedenle Makedonya topraklarının nasıl paylaşılacağı sorunu, iki Balkan Savaşının ortaya çıkmasında ve bölge ülkelerinin Birinci Dünya Savaşına katılmalarında en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Osmanlı Makedonya'sı, Balkanlar'ın merkezinde yer alması nedeniyle jeostratejik açıdan önemliydi. Bu toprağı ele geçiren ülke Balkanlar'da stratejik üstünlüğü ele geçirmiş oluyordu (Jelavich, 2009: 89-90). Bu sorun kapsamında başlayan ulusal hareketlerin desteklenmesinde ve başarılı olmasında verilen “ yabancı desteğı” de göz ardı edilemez. Çünkü daha geniş bir çerçeve içerisinde bu destek sonucu, Yunan ve Sırp ulus devletleri ortaya çıkmıştır (Rüma, 2000: 12).

Balkan Devletlerinin Makedonya Sorununa yaklaşımları benzer fakat yöntemleri farklıydı. Ağırlıklı olarak Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan tarafından gerçekleştirilen Makedonya Olaylarında taraflar genel olarak bölgenin kendilerine ait olduğunu savunuyorlardı. İddialarını tarih, kültür, etnik köken, dil, din gibi unsurlara bağlıyorlardı (Saatçi,2006:556).

Makedonlar çevresindeki hiçbir komşusu tarafından egemen bir ulus olarak algılanmamıştır. Çünkü ne Bulgarlar ne Sırlar ne de Yunanlılar, Makedonları ayrı bir ulus kimliğı olarak kabul etmemişlerdir. Makedonya tüm bu yeni ortaya çıkan ulus devletlerin ortasında yer alarak bir paylaşım konusu hâline gelmiştir. Balkan Savaşlarının sonucunda ortaya çıkan tabloda, Makedonya'nın topraklarının büyük bir kısmını (Yunanlılar % 50, Sırlar % 33 ve Bulgarlar % 10) olmak üzere işgal etmişlerdir (Rüma, 2000: 15).”Balkan Savaşlarında sadece Makedonya'da 300 binden fazla Türk katledildi,300 binden fazla ise kayboldu veya sakat kaldı .Avrupa Türk topraklarında bir milyondan fazla Türk öldürüldü ” (Hamzaoğlu,2000:301).

İkinci Yugoslavya'nın siyasal yaşamında Makedonlar, Hırvatların ardından milliyetçi taleplerini dile getiren bir diğer ulus olarak dikkat çekmişlerdir. Makedon milliyetçiliğı, dışarıda Sırlara, cumhuriyet sınırları içinde ise diğer etnik gruplara karşı bir akım olarak güçlenmiştir. 1989 yılında Makedon Anayasa'sında değışiklik yapılmıştır. Daha önceden “Makedon, Arnavut, Türk ve diğer etnik grupların cumhuriyeti” olarak tanımlanan Makedonya, değışiklikten sonra “Makedonların ve diğer halk ve etnik grupların cumhuriyeti” olmuştur. Türklerin ve Arnavutların isimlerini zikretmeyen bu

değişiklik, Makedonya’da etnik grupların arasındaki uyumun bozulmakta olduğunu simgelemiştir (Ülger, 2003: 127). Bunun üzerine İredendist Makedon milliyetçiliği ve Arnavut “ezilen ulus milliyetçiliği” hızla örgütlenmeye başladı (Bora,1991:139).

1989 ortasında Makedon liderliği, çok partili yaşama geçme kararı almıştır. Özellikle Yugoslavya Komünist Partisinin iktidar tekeline ve öncü rolüne son verilen 1990 Ocak ayından sonra çok sayıda siyasal parti kurulmuştur. 1990 Şubat ayında bir grup aydın tarafından Panmakedon Harekâtı adıyla bir siyasal parti kurulmuştur. Genişlemeci bir eğilim taşımamasına rağmen, bu partinin Bulgaristan’daki Makedon örgütleri ile organik ilişkiler içine girmesi dikkat çekmiştir. Partinin öncülüğünde Makedonya’nın değişik kentlerinde, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan’da yaşayan Makedonlara yapılan baskıları kınamak için gösteriler düzenlenmiştir (Ülger, 2003: 128). Pan-Makedon Harekâtı ve Makedonya Millî Demokratik Partisi (VMRO) Makedonya’nın bağımsızlığı için mücadele etmekteydiler (Erol,2006:678).

Haziran ayında ise daha aşırı eğilimli Makedonya Ulusal Birliği için Demokratik Parti (MBDP) kurulmuştur. İç Makedonya Devrimci Örgütünün (IMRO) bir uzantısı olan bu partinin kuruluş kongresinde “diaspora”da yaşayan Makedonlar da hazır bulunmuşlardır. Sırbistan’da olduğu gibi Makedonya’da da milliyetçilik akımı Arnavut karşıtlığı üzerinde yükselmiştir. Makedonya Arnavutlarını siyasal yaşamda temsil eden Demokratik Refah Partisi, Makedonlar tarafından Kosova Demokratik Birliğinin uzantısı olmakla suçlanmıştır (Ülger, 2004: 236-237).

Makedonya’da 1990 Kasım-Aralık aylarında yapılan seçimlerde hiçbir siyasal parti tek başına hükûmet kuracak çoğunluğu elde edememiştir. Seçimlerde, Panmakedon Hareketi ile MBDP, Makedon Ulusal Birliği Cephesi adı altında ittifak kurmuşlardır. İttifak 120 kişilik parlamentoda 30 sandalye kazanmıştır. Eski komünistlerin partisi 31, Reformcu Güçler Birliği 19, Arnavut azınlığın temsilcisi Demokratik Refah Partisi ise 25 sandalye kazanmıştır. Bu dağınmık görünümü aşmak için, 1991 Ocak ayında tüm siyasal partilerin temsil edildiği koalisyon hükûmeti kurulmuştur (Ülger, 2003: 128-129). “Oluşturulan koalisyon hükûmetinde her partiden temsilci yer aldı ” (Bora,1991:139).

Yugoslavya’nın geri kalmış cumhuriyetlerinden olan Makedonya, iktisadi ve siyasi bakımdan tek başına varlığını sürdürebilecek durumda değildi. Bu nedenle,

Yugoslavya'nın geleceğine ilişkin tartışmalarda Makedonya'nın tercihi birlik içinde kalma şeklinde olmuştur. Makedon liderliği, mevcut anlaşmazlıkların giderilmesi için Yugoslavya Cumhuriyetlerinin gevşek bir federasyon çatısı altında toplanmasını zorunlu görmüştür. Makedonya'nın hassas dengelerinin bilincinde olan ve milliyetçiliğe karşı ulus ötesi bir söylemi öne çıkaran eski Makedonya Komünist Partisi Genel Sekreteri Kiro Gligrow Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Ülger, 2003: 129).

“Cumhurbaşkanlığı seçimi Makedon şovenizmine karşı açık tavır alan ve Yugoslavya'nın bir biçimde “devamını” isteyen SDB önderi Kiro Gligorov'un kazanması; halkta bağımsızlığın yanı sıra Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruması gereğine verilen desteğin yansımasıydı ” (Bora,1991:139).

Yugoslavya'nın 1991'de alevlenen iç çekişmelerinde Makedonya, genelde uzlaşmacı ve ılımlı bir politika takip etmiştir. Makedonya'nın, çıkarların Federasyon içinde kalınarak daha iyi korunacağı düşüncesi, toplumda genel kabul görmekteydi. Ancak Makedonya'nın, Yugoslavya'nın diğer cumhuriyetlerinde yaşanan gelişmelerin çok dışında kalamayacağı da açıktı. Parlamento; 25 Ocak 1991'de bağımsızlığa gidecek yolu açmıştır: Parlamenterlerin oy birliği ile Makedonya'nın egemenliği ilan edilmiştir (Ülger, 2003: 129).

“Eski Yugoslavya'dan çatışma olmaksızın ayrılan tek ülke olan Makedonya, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren iç ve dış politikasını çok hassas dengeler üzerine oturtmuştur. Karmaşık bir etnik yapıya sahip olan Makedonya, adını, kimliğini ve ayrı bir ulus olduğunu tanımayan komşu ülkelerle çevriliydi” (Konya Ticaret Odası,2007:5).

Makedonya'nın diğer Yugoslav Cumhuriyetlerinden önemli bir farklılığı yayılmacılığın hem öznesi hem de nesnesi olmasıydı. Tıpkı Makedon milliyetçiliğinin tüm Makedonları tek bir çatı altında toplamak için Pirin ve Ege Makedonyası'nda hak iddia etmesi gibi, Bulgar ve Yunan milliyetçiliği de Büyük Bulgaristan ve Büyük Yunanistan projeleri için Makedonya'ya “açılmak” istiyorlar, Makedonya topraklarında hak iddia ediyordu (Ülger, 2003: 129).

“Miloseviç 1990 yılı içinde ”Büyük Sırbistan” hayalini gündemde tuttu. Büyük Sırbistan'ın sınırları Bosna-Hersek'in tamamı, Hırvatistan'ın Sırpaların ikamet ettiği bölümü, Kosova, Karadağ ve Batı Makedonya'ya kadar uzanıyordu ”(Erol,2006:679).

Sırp milliyetçilerinin Makedonya'yı “Güney Sırbistan” olarak kabul etmesi, sorunu daha da karmaşık hâle getirmiştir. Slovenya ve Hırvatistan'ın 1991 Haziran ayında

bağımsızlık ilan ederek Federasyondan ayrılmaları ve hemen ardından patlak veren çatışmalar Makedonya’da Sırp hegemonyası altına girme kaygısı yaratmıştır (Allcock, 1992: 297).

Makedonya liderliği ülkenin geleceğini belirlemek için halk oylaması yapmayı kararlaştırmıştır. 8 Eylül 1991’de, Arnavut azınlığın boykot ettiği referandumda, oylamaya katılanların % 90’ı tercihini bağımsızlıktan yana kullanmıştır. Makedonya Parlamentosu, 18 Ekimde yaptığı toplantıda referandum kararını onaylamış ve Makedonya’nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Eylül ayının sonunda Makedonya’da bulunan Federal ordu birimlerinin % 60’ı geri çekilmiştir (Ülger, 2003: 130).

Bağımsızlık ilanı ile birlikte ülke nüfusunun dörtte birini oluşturan Arnavutlar Makedonya içerisinde bir sorun teşkil etmiş ve bu sorun bölge halklarının huzursuzluk yaşayacağını habercisi olmuştur “(Konya Ticaret Odası,2007:5).

1990 Mayıs ayında Kosova’daki karışıklığın tırmanması üzerine, Arnavutluk askerî güçleri teyakkuza geçince bu durumdan en çok kaygı duyan ülke Makedonya olmuştur. Makedonya’da yaşayan Arnavutlar 1992 Ocak ayında kendi aralarında bir referandum yapmışlardır. Yönetim tarafından yasa dışı kabul edilen referandumda, katılımcıların % 99’u otonomi lehine oy kullanmıştır. 1992 Nisan ayında Üsküp kentinde bir gösteri düzenleyen Arnavutlar, Makedonya’nın uluslararası toplum tarafından tanınmasının ön şartı olarak, ülkede yaşayan Arnavutlara ulus statüsü verilmesini istemişlerdir. Kasım ayında ise Demokratik Refah Partisinden bir yetkili, AT’ye çağrıda bulunarak, Makedonya’nın tanınmasının kendilerine ulus statüsü verilinceye kadar ertelenmesini istemiştir. 1992 yılı Makedonya’nın tanınma mücadelesi ile geçmiştir. Mart ayında Federal ordu, Makedonya topraklarından tamamen çekilmiştir. Bu arada, 1992 Mart ayında Yugoslavya’dan bağımsızlık ilan eden Hırvatistan ve Slovenya ile Makedonya arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. 1992 Ocak ayında Türkiye’nin Makedonya’yı resmen tanıdığını açıklaması, Yunanistan kamuoyunda büyük tepki yaratmıştır. Selanik kentinde yüz binlerce kişinin katıldığı gösterilerde, Türkiye ve Makedonya protesto edilmiştir. Rusya, Makedonya’yı 1992 Ağustos ayında tanımıştır. 8 Nisan 1993’de ise Makedonya’nın Birleşmiş Milletler üyeliği, Yunanistan’ın isim itirazı aşılamadığı için “Eski Yugoslavya Makedon Cumhuriyeti” adı altında kabul edilmiştir (Ülger, 2004: 236-237).

Makedonya bağımsızlık sonrasında Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasındaki rekabetin hedefi olmuştur. Karmaşık bir etnik yapıya sahip olan Makedonya'nın dış politikası da Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk gibi komşularıyla arasında bulunan Makedon azınlıkları sorunuyla şekillenmiştir (Konya Ticaret Odası,2007:5).

4.2. Sırbistan-Karadağ'ın Ayrılması

Karadağ, Mareşal Josip Broz Tito'nun kurduğu ve eski Yugoslavyayı oluşturan 6 cumhuriyetten biriydi (Taşkiran,2010:87).”Karadağlılar Sırp Hırvatçası konuşurlar, din olarak Ortodoksturlar ve geleneksel olarak Sırpların müttefiki olmuşlardır” (Paulton,1993:56).

Karadağ'ın etrafı,Sırbistan, Hersek ve Arnavutluk'la çevrilidir ve halkı Ortodoks Sırp'lardan oluşmaktadır.Tarihte ise ilk olarak Balşa Prens ailesi buraya hâkim olmuştur.Karadağ Prensiği Venedik, Osmanlı Devleti ve Sırbistan'la savaşmış 1482'de Osmanlı Devleti egemenliği altına girmiştir. Osmanlı hâkimiyetinde ise Karadağ Vladika denilen siyasi ve dinî lider tarafından idare edilmiştir.1683 Viyana bozgununa kadar Karadağ bu şekilde idare edilmiştir.Ruslar ise millî ideali olan sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirmek için Osmanlı Devleti'ne karşı I.Petroviç zamanında Hristiyan milletleri kışkırtmaya başlamıştı.Bunun üzerine Karadağ Vladikası Danilo I.Petroviç 1709'da I.Petroviç ile ittifak antlaşması imzaladı. Karadağ'a Rus yardımlarının ardı arkası kesilmemeye başladı ve Karadağ âdeta Rus'ların Balkan'lardaki bir üssü hâline geldi (Kocabaş,1986:77-80).

4.2.1.Osmanlı Hâkimiyetinde Karadağ

Karadağ Osmanlı Devleti'nden önce Venedik'e bağlıydı ve Fatih Sultan Mehmet zamanında bir nevi özerklik verilmiş bu şekilde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bu idare şekli Karadağ'ın Osmanlı Devletinden ayrıldığı 1877-1878 yılına kadar devam etti. Karadağ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Rusya'nın yanında yer alarak Osmanlı ordusunu meşgul etmiştir. Ayastefanos ve Berlin Antlaşmalarıyla bağımsızlığını kazanmıştır (Taşkiran,2010:89-90).

“Bu bölge savaşlar ve istilalarla yağmalanmıştır. Bununla birlikte, Karadağ'ın çeşitli bölgeleri Osmanlı Devleti işgali altındayken bile Osmanlı Devleti denetiminden kaçabilecek kadar ulaşılamazdı ”(Paulton,1993:56).Karadağ'a sahip olmanın Osmanlı

Devleti açısından fazla önemi yoktu. Dağlık ve geliri az olan bu bölge stratejik ve denetim açısından elde tutulmak isteniyordu. Dağlık olduğu için tımar sistemi bile hayata geçirilememişti. Bölge beş nahiye şeklinde örgütlenmişti ve nahiyelerin başında serdar vardı. Bu serdarlara dokuz voyvoda ve otuz dört knez bağlıydı. Üst yönetim olarak Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Karadağ kendi iç işlerinde Vladikalar tarafından yönetiliyordu. Karadağ belli aralıklarla isyan girişiminde bulunmuş ama her seferinde bu girişim Osmanlı Devleti tarafından bastırılmıştır. Karadağ'a Osmanlı Devleti ile olan bu mücadelesinde çoğu zaman Venedik yardım etmiştir. Bu isyanların bir kısmı yöneticilerin halka sert davranmasından kaynaklanmaktaydı.16.yy.de vergi yüzünden çıkan ayaklanmalar 17.yy.de siyasi içerik kazanmaya başlamıştır.1645 yılında Osmanlı Devleti'nin Girit'e çıkarma yapmasıyla birlikte Venedik Karadağ'ı Osmanlı Devleti'ne karşı yeniden kışkırtmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti isyancıları cezalandırmış ve 57 knezi ortadan kaldırmıştır (Karatay,2006:361-363). "Karadağlılar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeyken çok sayıda isyan çıkartmışlardır" (Taşkıran,2010:89).Karadağlılar iyi askerdiler ve yaşadıkları bölgede zaten mücadeleye uygun bir bölgeydi (Paulton,1993:56).

1696 yılından sonra başa gelen Vladiko Danilo Rusya ile samimiyetini ilerletmiştir. Danilo'dan sonra yerine Sava geçmiş oda etkisiz kalmıştır. Ancak daha sonra başa geçen Vasiliye halkı Venedik ve Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmıştır ancak fazla başarılı olamamıştır. Vasiliye'den sonra başa geçen Sécapan çok etkili ve tehlikeliydi.Fakat oda İşkodra hâkimi Buşatlı Mahmut Paşa tarafından öldürülmüştür.Daha sonra Vladika olarak Vasiliye'nin yeğeni Petro Vladika seçilmiştir.Petro Rusya'ya giderek destek aramış ancak umduğunu bulamamıştır.Petro kan davalarını büyük ölçüde engellemiştir.Geçen süre zarfında Petro devamlı Rusya'dan destek istemiş ama bu destekten yoksun kalmıştır.Mahmut Paşa ise İtir Devleti kurma yolunda ilerlemiştir.İsyancı Paşa Petro'yla giriştiği savaşta hayatını kaybetmiştir.Karadağ geleneksel kabile yapısına sahip bir topluluktur ve devlet şuuru altında milletleşmeleri çok geç bir tarihte gerçekleşmiştir (Karatay,2006:363-368).”Kadağlılar,her önde gelen milletin Osmanlı düşmanı devletlerin tahrik edip kullandığı halk hâline gelmişlerdi ”(Kocabaş,1986:80).15.yüzyıldan beri ayrı bir siyasal varlık olmuş ve dağ sıraları onu önce Venediklerin,daha sonra 16.yüzyılda Osmanlıların tam hâkimiyetinden korumuştur (Paulton,1993:56-57).

4.2.2. Karadağın Bağımsızlık Mücadelesi

“Karadağ, Orta Çağlardan beri Sırların yaşadığı ve geliştirdiği bir bölgedir. Almanya ve Avusturya’ya yakınlığı dolayısıyla hayli Cermenleşmiş bir bölgedir ”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:169).

Karadağ’da 1850’den itibaren ayrılıkçı hareketler hız kazanmıştır. Buşatlı Mahmut Paşa’ya karşı kazanılan zafer bir rahatlık havası vermiştir. Karadağ’ın dış siyasetinde Rus etkisi devam etmiştir.1817-1820 yılları arasında Osmanlı Devleti ile Karadağlılar arasında sınır problemleri yüzünden küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. Rusya Karadağ’ı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya devam etmiştir.1.Petar Karadağ’da ilk kanun yapan kişidir.1.Petar’dan sonra başa gelen 2.Petar ise kanuni ve düzenli vergi uygulamasını başlatan ilk Karadağlıdır.2.Petar’dan sonra Danilo Karadağ yöneticisi olmuştur. Kırım Savaşı yıllarında Danilo Karadağ’ın tanınması konusunda girişimleri oldu, ancak bu girişimler sonuçsuz kaldı. Danilo Rus desteğinden yoksun kalınca Fransa’dan destek istedi ve aradığı desteği Fransa’da vermeyince bu temasları Osmanlı Devleti’nin dikkatini çekmiştir. Danilo’nun ölümüyle yerine Nikola geçmiştir (Karatay,2006:459-464).Karadağ Sırp milliyetçiliğine tepki gösteren bir Slav grubudur.1990’daki seçimlerde Belgrat’tan yönetilen komünistlerin kazanması ile Sırp-Karadağ Anlaşması ortaya çıkmıştır (Harp Akademileri Komutanlığı,1993:169).

1990’ların başlarında bölgede savaşların yaşanmaya başlaması ile birlikte Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Makedonya, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nden birer birer kopmuşlardır. Geride Yugoslavya bayrağı altına sığınabilecek, Tito Yugoslavya’sının kalıntıları olan sadece Sırbistan ve Karadağ kalmıştır. Nitekim 27 Nisan 1992’de yeni bir Anayasa ilan edilerek, Sırbistan ve Karadağ Federasyonu’ndan oluşan ve Üçüncü Yugoslavya olarak da bilinen Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Türkoğlu, 2000: 27).

Karadağ ve Sırbistan tarih içinde kardeş ülkeler olarak tanınmışlardır; ortak dilleri ve dinleri, benzer tarihleri ve gelenekleri yüzünden Sırları ve Karadağlıları birbirinden ayırmak oldukça zordur. Dönemin Yugoslavya Devlet Başkanı Miloseviç’in babası da Karadağlıydı. Buna rağmen, bir dönem Miloseviç, Karadağ rejimi için en büyük düşman hâline gelmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde eski Yugoslavya topraklarında yaşanan savaşlar sonucunda kabaran milliyetçi duygular, Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Federasyonu her ne kadar ayakta tutabilmişse de son zamanlarda Federasyonu oluşturan 1992 Anayasa'sı hem Sırbistan yönetimi hem de Karadağ Hükûmeti tarafından tamamen ihlal edilmiştir. Özellikle ayrılmadan önceki son dönemlerde iki cumhuriyet arasındaki ilişkiler en düşük düzeyde yürütülmüş ve Karadağ Sırbistan'dan neredeyse tamamen bağımsız bir sistem geliştirmişti (Türkdoğan, 1995: 27). Aslında 1990'ların başında dağılan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ne ve bu ülkenin Anayasa'sına göre Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etme hakkı zaten mevcut durumdaydı.

Tito Yugoslavya'sının temel özelliği, etnik, kültürel ve coğrafi bir mozaik andırması idi. Örneğin bu ülke topraklarında 24 değişik etnik grup yaşamaktaydı. Bu ülkenin 1946 tarihli ilk Anayasa'sında bile, SFYC'nin, "ulusların kendi kaderini belirleme hakkı" ve "ayrılma hakkı" dikkate alınarak kurulduğu belirtilmiştir (Judah, 1997: 139).

SFYC'nin siyasi hayatında Sırların baskın olması yüzünden, daha 1970'lerin başlarında ülkeyi "sessiz dağılmaya" doğru götüren bir milliyetçi dalga yükselmeye başlamıştır. Bunun önüne geçmek için Tito, 1974 Anayasa'sını kabul ettirmiştir. SFYC'nin son Anayasa'sı olan 1974 Anayasa'sı, merkezî hükûmete ait bazı yetkileri, altı "kurucu cumhuriyet"e aktarmıştır. Sırbistan Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki Kosova ve Voyvodina'ya ise daha geniş özerklik verilmiştir. Böylece, 1968 ile 1971 yıllarına ait Anayasa değişikliklerinden sonra 1974 Anayasa'sı ile, federal birimlerin iç toplumsal ve siyasi gelişmelere yön verebilme kapasitesi iyice daraltılmıştır. 1974 Anayasa'sının "Temel İlkeler" bölümünün 1.maddesinde de ulusların kendi kaderini belirleme ve ayrılma hakkı konu edilmektedir (Türbedar ve Çaycı, 2007: 29).

Bir zamanlar SFYC'nin federal cumhuriyetlerinden biri olan Karadağ için de bu hakların aynısı geçerli olmuştur. Diğer ülkelerle aralarındaki tek fark, Karadağ'ın bu haklarını gecikmeli olarak kullanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Karadağ kendi 12 Ekim 1992 tarihli Anayasa'sında da bağımsızlık yönünde bir halk oylaması düzenleyebileceğini açıkça ifade etmiştir. Bu konudaki düzenlemeler Anayasa'nın 2, 83, 117 ve 119. maddelerinde belirtilmiştir. Dahası Avrupa Birliği'nin arabuluculuğuyla Karadağ ile Sırbistan arasında 14 Mart 2002'de imzalanan "Belgrat Anlaşması" gereğince, 4 Şubat 2006'dan sonra hem Sırbistan'ın hem de Karadağ'ın bağımsızlık için

halk oylaması düzenleme hakkı bulunmaktaydı. Bu hak, Belgrat Anlaşmasına uygun olarak hazırlanan Sırbistan ve Karadağ Anayasa'sının 60. maddesinde ifadesini bulmuştur (Türbedar ve Çaycı, 2007: 29-30).

4.3. Kosova'nın Bağımsızlığını Kazanması

“Balkan coğrafyasının en eski halklarının yaşadığı Kosova, 10.861 km²'lik bir yüzölçümüne ve 2,3 milyon nüfusa sahiptir. Balkanlar'da önemli bir nüfusa sahip olan Kosova'nın başkenti yarım milyonu geçkin nüfusuyla Priştina'dır”(Yılmaz,2006:13).

“Kosova oldukça fakir bir bölgedir. Buranın önemi ekonomik olmaktan ziyade tarihî ve hissidir.1389'da Türklere Kosova'da yenilmiş olmalarını unutamayan Sırlar için Kosova âdeta varlıklarını kanıtladıkları bir mekândır ”(Harp Akademileri Komutanlığı,1993:168).

Kosova Eski Yugoslavya'nın iki özerk bölgesinden birisidir ve 1990'lı yılların başında ortaya çıkan bağımsızlık hareketlerinden etkilenecek Miloseviç yönetimindeki Sırbistan ile yıllarca sürecektir olan mücadelesine başlamıştır. Bu bölge 1999-2008 yılları arasında BM idaresinde kalmıştır ve 17 Şubat 2008 tarihinde Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren uluslararası arenada tanınma mücadelesi vermeye devam etmektedir (Adıyaman,2011).

“Kosova sorunu, uluslararası toplumun gündemine, Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Sırbistan'ın merkezkaç unsurları güçlü bir şekilde merkeze bağlamak politikasını askerî kuvvet kullanımı aracı ile gerçekleştirme politikasının bir sonucu olarak girmiştir ”(Emiroğlu,2006:7).

“Kosova tarihsel olarak Arnavutların vatanı. Slavlar yaşadıkları topraklardan harekete geçip Adriyatik kıyılarına doğru yola çıkmadan çok önce de,bugünkü Kosova toprakları üzerinde Arnavutların ataları olan İliyalılar yaşıyordu ”(Tılıç,1999:71-72).

“Kosova'nın Roma İmparatorluğu'ndaki adı “Dardania” idi. Kosova'da yaşayan Arnavutların çoğu, kendilerini Dardanların ve İliirlerin varisleri olduklarına inanırlar.1389 yılındaki Kosova Savaşı ile Sırlar Osmanlılar karşısında ağır bir yenilgi aldıktan sonra ülkeye büyük miktarda Türk ve Arnavut göç etti ve Osmanlı hâkimiyetinde kaldı. 19. yüzyılda Arnavutların yerine Sırlar egemen azınlık grup olarak ortaya çıktı. Sırbistan, 1912 yılındaki birinci Balkan Savaşları boyunca Osmanlı İmparatorluğundan hâkimiyeti devraldı. Kosova, 1974 Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti Anayasa'sına kadar Sırların bölgesinde otonom bir bölge olarak kaldı. Yasal konsensüse rağmen, Kosova'nın bağımsızlığını isteyen ve ayaklanmaya öncülük eden Arnavut milliyetçiler 1980'lerde arttı “(Konya Ticaret Odası,2009:2).

“Kosova, Sırlar için ise, âdeta kutsal bir toprak. Güney Slavlarının uluslaşması,kendi kimliklerini bulup geliştirmeleri Kosova toprakları üzerinde gerçekleşiyor”(Tılıç,1999:72).

Slavların 6.yy.de Balkanlar'a gelmesiyle Sırlar, Kosova'da güçlü bir devlet kurarak Sırp milliyetçiliğinin en önemli değerlerinden olan en büyük kilise ve manastırları burada inşa etmişlerdir. Bu yönüyle Kosova, Sırp Ortodoks Kilisesi'nin ana vatanı ve Orta Çağ Sırp Krallığının ilk merkezidir. Dolayısıyla bu yönüyle Sırlar tarafından kutsal toprak olarak görülmektedir. Sırlar, kendilerini Kosova'nın tarihî mirasçıları olarak görmüşlerdir. Ancak birçok tarihçiye göre Arnavutlar'da, MÖ 5.yy.de bölgeye geldikleri düşünülen İlirler'in soyundan gelmektedir. Bu yüzden Atalarının bölgeye ilk yerleşen topluluk olması nedeniyle Arnavutlar da Kosova'yı kendi toprakları olarak görmektedir (Adıyaman,2011).Arnavut tarihçileri, günümüz Arnavutlarının antik İliryalıların torunları olduklarını ve Bronz Çağından beri bugün yaşadıkları topraklarda yerleşik olduklarını ileri sürerler (Tılıç,1999:72).

1980'de Tito'nun ölümünün ardından yaşanan Arnavut Sırp gerginliğinin temelinde Kosova Arnavutlarının yedinci kurucu cumhuriyeti olma özlem ve talepleri yatmıştır. Tito dönemi boyunca Kosova'nın 1946 Anayasa'sı ile tanınan özerklik haklarını genişleten birtakım düzenlemeler (1966 ve 1968 anayasal düzenlemeleri) olmakla birlikte (1946 Anayasa'sının tanıdığı hakları gerileten 1963 anayasal düzenlemeleri hariç) 1974 Anayasa'sı bu konuda varılan en ileri noktayı temsil etmiştir. Kosova'yı birçok alanda kurucu cumhuriyetlerle eşit hâle getiren 1974 Anayasa'sı, Arnavutlar arasında “yedinci cumhuriyet” olma yolunda önemli bir adım olmuş, bundan sonraki dönemlerde Arnavutların söz konusu talepleri artarak devam etmiştir (Selver, 2003: 115).“1974 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle Kosova'nın federal yapı içerisinde yetkileri genişletildi ”(Yılmaz,2006:40).

Yapılan reformlarla birlikte Kosova Arnavutlarına şu haklar verilmiştir: Kosova, Yugoslavya Federasyonu'nun bir parçasıdır. Kendi sınırları ve toprakları vardır, bunlar kendisinin izni olmadan değiştirilemez. Anayasa'da taahhüt edilen otonom eyalet yönetiminin kendi cumhurbaşkanı vardır. Kosova yönetiminin organları, Yugoslavya Cumhuriyeti'ndekilerle aynı haklara sahiptir. Sekiz federe üiteden biri olarak Kosova Federasyon'un çıkarları doğrultusunda hareket edecektir. Değişik milletlerden insanlar

eşit olacaktır. Kosova Bankası tek para sistemi benimseyerek Yugoslavya Meclisinin kararlarına uyacaktır. Vergi konusunda diğer cumhuriyetlerle birlikte hareket edecektir. Dış politika çerçevesinde milletlerarası organizasyonların liderleri ve devlet başkanlarıyla iş birliği yapabilecektir. Kanunların uygulanmasında diğer cumhuriyetlerle ortak hareket edecektir (Bozbora, 1997: 148).

“1980 yılında Tito'nun ölümünden sonra, etnik çatışmalar yeniden alevlendi. Federasyon ekonomik krizlerle boğuşmaya başladı ve 1987'de Slobodan Miloseviç'in iktidara gelmesiyle beraber Yugoslavya'da etnik çatışmaları tekrar başladı” (Balla,2008:5).

“1981'de, Priştina Üniversitesinde öğrenciler bir gösteri düzenlediler. Gösteri kısa zamanda “Kosova'ya Bağımsızlık” sloganlarının atıldığı bir ayaklanmaya dönüştü”(Yılmaz,2006:40-41).1981'den sonra Kosova sürekli Sırplaştırılmaya çalışılıyordu. Miloseviçle bu hat safhaya çıktı (Karatay,1998:105).

1981 yılında Kosovalı Arnavut öğrencilerin başlattığı ayaklanmaların ve cumhuriyet taleplerinin yarattığı Arnavut-Sırp gerginliği 1991 yılında Sırbistan Cumhuriyeti'nin, 1974 Federasyon Anayasa'sına aykırı bir biçimde Kosova'nın özerklik statüsünü tek taraflı olarak kaldırması ve bölgeyi fiilen Sırbistan Cumhuriyeti'nin denetimi altına alması ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmelerin ardından, önce Hırvatistan ve Slovenya Cumhuriyetlerinin bağımsızlaşması ile başlayan ardından diğer cumhuriyetlerin bağımsızlaşması ile devam eden sancılı dağılma süreci Kosova Arnavutları arasındaki bağımsızlaşma arzusunu kamçulamıştır (Bozbora, 1997: 148).

“1980'lerin sonlarında Priştina çevresinde örgütlenen Arnavut aydınlar grubu, hareketin çekirdeğini oluşturmuştur. Bu aydın gruplarından en önemlileri,Kosova Felsefeciler ve Sosyologlar Birliği ile Kosova Yazarlar Birliği'dir.Kosova Yazarlar Birliği'nin başkanı,daha sonra Kosova Cumhuriyeti'nin devlet başkanı seçilecek olan İbrahim Rugova idi”(Yılmaz,2006:43-44).

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Parlamentosu aldığı tek taraflı kararla bağımsızlığını ilan etti. Kosova Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan 7.bağımsız birim oldu (Geçici,23.04.2012).

“Bu tek taraflı bağımsızlık bildiriyle Kosova uluslararası toplumun en genç üyesi olmuştur”(Karamuço,2009:209).

“Kosova'nın bağımsızlık ilanı pek çokları için şaşırtıcı olmaktan uzaktı. 2007'de dönemin BM Kosova Özel Temsilcisi Marti Ahtisaari tarafından tarafların üzerinde mutabakata varmaları için hazırlanan planda Kosova için 'kontrollü' bir

bağımsızlık zaten öngörülmekteydi. Herkesin merakla beklediği şey ise Sırbistan'ın ve Sırp tezini destekleyenlerin (özellikle Rusya'nın) böylesi bir durumda nasıl tepki göstereceğiydi. Beklendiği gibi Sırbistan ve destekçileri bağımsızlık ilanını kabul edilemez buldu. Hem Belgrat sokaklarında ve Sırbistan'ın genelinde gerçekleştirilen ateşli gösteriler hem de Rusya'nın başını çektiği kimi uluslararası aktörlerce yapılan açıklamalar bu yöndeydi.” (Geçici,23.04.2012).

SONUÇ

Fransız Devrimi sonucunda birbirine benzer duygulara, dillere, dinlere, kültürel ve akrabalık bağlarına sahip toplulukların bir araya gelerek çok uluslu imparatorluklara, monarşilere ve devletlere başkaldırdıkları gözlemlenmiştir. Bu yüzden 19.yüzyıl tam anlamıyla bir milliyetçilik çağı olmuştur. İnsanların bir anda kendilerinin “ötekenden” olmadıklarını anlamaları ve bunu karşı tarafa anlatmaları, sadece masa başında, diplomasi yoluyla değil; meydanlarda kanlı çarpışmalarla gerçekleşmiştir.

Milliyetçilik tohumlarının yeşerip büyümesinde en önemli alanlardan biri Balkan topraklarıdır. Bu topraklarda 24 farklı etnik yapının varlığı düşünüldüğünde, sorunların burada neden bu kadar fazla olduğu şaşkınlığı ortadan kaldırmakta, âdeta bir gerçeğe, hatta gerekliliğe dönüşmektedir.

Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları altında uzun bir dönem yaşayan Balkan halkları, 19.yüzyılın başlarından itibaren mevcut imparatorluklara karşı özerklik veya bağımsızlık parolası ile çeşitli yasa dışı örgütler kurmuşlar ve mücadele vermişlerdir. Balkan coğrafyasında Osmanlı İmparatorluğu’na karşı sistemli ilk mücadeleyi Sırp’lar vermiştir. Sadece bu durum bile Sırp’ların içindeki milliyetçilik fikirlerinin, egemenliği ele geçirme isteğinin ve yönetme arzularının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı her ne kadar eldeki mevcut kaynakların yeniden paylaşılması esasıyla kurgulanmış olsa da savaşın 28 Haziran 1914’te başlamasına yine bir Sırp milliyetçisi “Princip” yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Sırp’ların başat güç olma arzusu Hırvatları ve Slovenleri sisteme yabancılaştırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ise Hırvatların Ustaşa Birliklerinin Sırp’ların Çetnik Örgütüyle, Komünistlerin ise Partizanlarla nasıl bir mücadele içinde oldukları oldukça dikkat çekicidir. Ama bu mücadelelerin çoğu zaman, hele hele savaşın ikinci yarısında birbirleriyle olması aslında tüm sorunları apaçık bir şekilde göstermektedir, denilebilir. Dönem dönem düşmanın yerine aynı coğrafyayı paylaşan bu farklı etnik yapıların birbirleriyle savaşması, coğrafyadaki milliyetçilik fikirlerinin ne kadar önemli olduğunu da ayrıca ispatlamaktadır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşının sonlarında SSCB'nin de desteğiyle önemli bir güç hâline gelen Tito ve Partizanlar, Ustaşa ve Çetnikleri dize getirmiş ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Tito, ölümüne kadar, bu cumhuriyetin âdeta bir çimentosu gibi yapıyı da ayakta tutmuştur.

Karizması, liderliği ve diplomatik şahsiyeti ile Tito, iki kutba da bağlı kalmayarak bağlantısızlık politikasına yönelecek kadar da Soğuk Savaş dönemine damgasını vurmuştur. Ancak Soğuk Savaş dönemi, Yugoslavya içindeki sorunların da âdeta buzdolabına konulmasını beraberinde getirmiştir. Batı ve Doğu Blokları arasında bir hegemonya mücadelesi yaşanırken, özellikle bu dehşet dengesini bozacak sıcak savaşlar ve ayaklanmalardan küçük devletler uzak durmaya çalışmışlardır. Tabii bu durum sorunların çözülmesi bir yana daha da çoğalmasına yol açmış ve özellikle Tito'nun ölümünden sonra çözüm önerileri keskin cümlelerle Sırp milliyetçilerinin sözlerine yansımaya başlamıştır.

İşte tam bu dönemde Sırp entelektüellerinin, Miloseviç yönetiminden aldıkları destekle Büyük Sırbistan idealini dillendirmeleri, Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılma taleplerini dile getirmeye başlayan Hırvat, Sloven ve Boşnak söylemleriyle birleşince, milliyetçilik Balkanlar'da âdeta hortlamıştır.

Milliyetçilik akımları içinde en sert ve kanlısı Sırp milliyetçiliğinde tecessüm etmiştir. Ardı ardına Hırvat ve Boşnak topraklarında yaşanan savaşlar, uluslararası toplumun müdahalesi sonucu güçlükle durdurulabilmiş ve ancak Dayton Anlaşması ile Sırp milliyetçiliği bir nebze olsun dizginlenebilmiştir.

Fakat bununla yetinmeyen Sırp'ların Kosova'yı da işgal etmeleri ve 1999'a kadar bu topraklardaki işgallerini sürdürmeleri; bunun yanı sıra birlikte yola çıkarak kurdukları Yugoslavya Cumhuriyeti'nden bir süre sonra Karadağ'ın ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi sürecinde yaşananlar da Sırp'ların lider olma hırslarını da ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tüm bunların ötesinde, Balkan uluslarının milliyetçilik fikirleri karşısında verdiği mücadeleler, çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği savaşlara yol açmıştır. Balkanlar'ı bir yanardağa, milliyetçiliği de yanardağın ağızından akan lavlara benzetirsek, bugün

Balkan yanardağının artık uyuyan bir yanardağa dönüştüğünü söylemek ve milliyetçilik fikirlerinin de artık eskisi gibi yakıcı olmadığını ileri sürmek mümkündür.

Sonuç olarak Balkanlar'daki Sırp etnik milliyetçiliğinin geçmişten günümüze coğrafyayı ve tarihi şekillendiren önemli bir realite olduğu ve Balkanlar'da diplomasinin önündeki en büyük engeli oluşturduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ADANIR, Fikret (2001), *Makedonya Sorunu Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi*, Çev., İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ADİYAMAN,Şeyma(2011),”Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve AB ile İlişkileri”,
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1690:kosovann-bamszlk-suereci-ve-ab-ile-likileri&catid=174:analizler-balkanlar,23.04.2012.
- AFYONCU, Erhan (2010), *1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu*, Cilt:5, Yeditepe Yayınları , İstanbul.
- AKMAN, Halil (2006), *Paylaşılamayan Balkanlar*,IQ Kültür Sanat Yayınları,İstanbul.
- AKMAN, Halil (2006), *Türkiye,Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- AKYOL, Gürkan (2007), *Balkan Politikasında Arnavutluk*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALLCOCK, John B. (1992), “Nationalism and Politics in Yugoslavia”, *The Eastern Europe and CIS Yearbook 1992*, European Publication Limited, London.
- ANDERSON, Benedict (1993), *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, İstanbul.
- ARI, Tayyar (1997), *Uluslararası İlişkiler*, İkinci Baskı, Alfa Basım Yayınları, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (1992), *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Cilt 2, 2.Baskı,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ,Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1989), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1997), *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- ARNAVUT.COM (2012),”İlirya ve İlirler”,<http://www.arnavut.com/ilirya-ve-ilirler/>,23.04.2012.
- ARSAVA, Ayşe Füsün (1993), *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ATEŞ, Toktamış (2004), *Siyasal Tarih*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ATEŞ, Toktamış (2008), *Biz Devrimi Çok Seviyoruz*, İkinci Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- AYDIN,Suavi (1993), *Modernleşme ve Milliyetçilik*, 1.Baskı, Gündoğan Yayınları,Ankara.
- AYHAN,Halis (2010), “Arnavut ve Sırp Savları Bağlamında Kosova'nın Sahipliği Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,Sayı 23,s.73-86.
- AYNİ,Mehmed Ali (1997),*Ulusçuluk(Milliyetçilik)*,Peva Yayınları,İstanbul.
- AZARKAN,Ezeli (2008),*Uluslararası Hukukta Devletler'in Tanınması (Slovenya,Hırvatistan ve Bosna-Hersek)*,1.baskı,Adalet Yayınları,Ankara.
- BALLA, Shefqet (2008), *Yeni Bir Kosova'nın Doğuşu*,1.baskı,Zeus Kitabevi,İzmir
- BAYRAKTAR, Hatice (2007), ”Osmanlı'nın Balkanlar'dan Çekilmesi:Savaşlar,İsyanlar ve Göçler”,
http://karesitarih.balikesir.edu.tr/5_Balkanlar.pdf,12.23.2012.
- BEYDİLİ, Kemal (1999), *Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt:1, Zaman Yayınları, İstanbul.
- BİLGİN, Ülkü (2007), *Azınlık Hakları ve Türkiye*, Kitap Yayınları, İstanbul.
- BORA, Tamıl (1991), *Milliyetçiliğin Provokasyonu*, Birikim Yayınları,1.Baskı, İstanbul.

- BORA,Taml(1994), *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası*, 1.Baskı, Brikim Yayınları,İstanbul.
- BOZBORA, Nuray (1997), *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi*, Boyut Yayınları, İstanbul.
- CEYHAN, Nesime (2006), *Balkan Savaşı Hikayeleri*, 1.Baskı, Selis Kitaplar Yayınları,İstanbul.
- ÇİĞDEM, Ahmet (2009), *Aydınlanma Düşüncesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DAĞ, Ahmet Emin (2005), *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, İkinci Baskı, Anka Yayınları, İstanbul.
- DİLAN, Hasan Berke (1998), *Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- DİNÇ,Artum (2002) ,"Millet ve Milliyetçiliğin Doğuşu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar",http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=1, 22.04.2012.
- DJILAS, Aleksa (1993), "A Profile of Slobodan Milosevic", *Foreign Affairs*, Summer, Vol 72, Number 3, s.81-96.
- DRULOVİÇ,Milojko(1976),*Özyönetim*,Bilgi Yayınları,1.baskı,Ankara.
- EMERSON, Rupert (1965), *Sömürgelerin Uluslaşması: Asya ve Afrika Halklarının Ortaya Çıkışı*, Çev., Türkaya Ataöv, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- EMİROĞLU, Hüseyin (2006), *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*,Birinci Baskı,Orient Yayınları,Ankara.
- EROL,Mehmet Seyfettin (2006),"Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar", Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ,*Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.666-683.
- ERÖZDEN, Ozan (2008), *Ulus-Devlet*, İkinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul.

- ESMER, Ahmet Şükrü (1944), *Siyasi Tarih*, Maarif Vekilliği Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, Ankara.
- EVANS, Graham ve NEWNHAM, Jeffrey (2007), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Çev., H. Ahsen Utku, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul.
- FSHAZİ ,Falma,(2008), “2.Meşrutiyet ve Arnavutlukta’ki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı’nın düşmanlığı “O AN.”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38,Mart,s.161-178.
- GEÇİCİ Hayati, (23.04.2012),”Kosova'nın Bağımsızlığı: Balkanlar'da Çember Yuvarlak Değildir”,<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=349&dyid=5268&yazi=Kosova'n%FDn%20Ba%F0%FDms%FDzl%FD%F0%FD:%20Balkanlar'da%20'C7ember%20Yuvarlak%20De%F0ildir'>.
- GELLNER, Ernest (2008), *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev.,Büşra Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan, İkinci Baskı, Hil Yayınları, İstanbul.
- Genelkurmay Başkanlığı (2004),*Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri,Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*,Ankara.
- GÖNLÜBOL, Mehmet (2000), *Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Beşinci Baskı, Siyasal Yayınları, Ankara.
- GÜRSES, Emin (1998), *Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem*,Bağlam Yayınları,1.baskı,İstanbul.
- HAMZAOĞLU, Yusuf (2000), *Balkan Türklüğü Cilt 1*,1.Baskı,T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları,Ankara.
- HARP Akademileri Komutanlığı (1993), *Balkanlar’ın Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları,İstanbul.
- HAYES, Carlton J. H. (1995), *Milliyetçilik: Bir Din*, Çev., Murat Çiftkaya, İz Yayınları, İstanbul.
- HOBBS, Heidi (1993), “Whither Yugoslavia?-The Death of a Nation”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol: 16, s. 187-199.

- HOBBSAWM, Eric J. (2005), *Devrim Çağı: 1789-1848*, Çev. Bahadır Sina Şener, Beşinci Baskı, Dost Yayınları, Ankara.
- HOBBSAWM, Eric J. (2006), *Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, Çev., Osman Akınhay, Üçüncü Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- JELAVICH, Barbara (2009a), *Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Çev., İhsan Durdu, Haşim Koç ve Gülçin Koç, İkinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- JELAVICH, Barbara (2009b), *Balkan Tarihi: 20.Yüzyıl*, Çev., Zehra Savan ve Hatice Uğur, İkinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- JUDAH, Tim (1997), *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*, Yale University Press, New Haven and Londra.
- KAPTAN Atike,(2008),*Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek Tarihi ve Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri*,Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları,Ankara.
- KARAMUÇO, Sencer (2009), *Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Algısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KARATAY,Osman(2006),”Osmanlı Hakimiyetinde Karadağ”, Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.361-385.
- KARATAY, Osman (2006), ”Karadağın Bağımsızlık Mücadelesi”, Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.459-487.
- KARATAY,Osman (1998), *Kosova Kanlı Ova*,İz Yayınları,İstanbul.
- KARPAT, Kemal (2004), *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev.,Recep Bozdemir, İmge Yayınları, Ankara.
- KAYAPINAR Ayşe ve Levent (2006),”Orta Çağda Sırlar ve Devletleri”, Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ,*Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.129-151.

- KENAR, Nesrin (2005), *Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Palme Yayınları, Ankara.
- KERESTECİOĞLU, İnci Özkan (2008), “Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına”, Editörler:ÖRS,H.B.,*19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İkinci Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.307-350.
- KILIÇ,Selda (2006)“Bir Osmanlı Aydını’nın Arnavutluk’a Dair Görüş ve Düşünceleri” *A.Ü.Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, sayı:19, s.257-271, Ankara 2006.
- KOCABAŞ,Süleyman(1986),*Avrupa Türkiye’sinin Kaybı ve Balkanlar’da Panislavizm*,Vatan Yayınları,1.Baskı,Kayseri.
- KONYA TİCARET ODASI (2007),”Makedonya Cumhuriyeti Ülke Raporu”, <http://cemberplus.files.wordpress.com/2007/08/makedonya.pdf>,16.03.2012
- KONYA TİCARET ODASI (2009),”*Kosova Cumhuriyeti Ülke Raporu*”
- KÖNİ, Hasan (2003), “Yeni Hegemonya ve Türkiye”, Editörler:ÖZDAĞ Ü., KALAFAT Y. Ve EROL M.S. , *21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği – Muzaffer Özdağ’a Armağan*, Ankara.
- KUT, Şule (2004), “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993”, Derleyen:SÖNMEZOĞLU F.,*Türk Dış Politikasının Analizi*, Üçüncü Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK, Cevdet (1992), “Balkan Savaşları”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt:5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- LLOBERA,Joseph R.,(2007),*Modernliğin Tanrısı Batı Avrupa’da Milliyetçiliğin Gelişimi*,Phoenix Yayınları,Ankara.
- MCNEILL, William H. (2008), *Dünya Tarihi*, çev. Alâeddin Şenel, On Üçüncü Baskı, İmge Yayınları, Ankara.
- MERAY, Seha Lütfi (2001), *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- MUHTAROĞLU, Erdem (2004), “AB Genişleme Süreci ve Küresel İstikrar, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye Avrupa İlişkilerinde Balkanlar. Engeller, Fırsatlar ve Seçenekler Bağlamında Makedonya-Türkiye İlişkileri”, *III. Uluslararası İlişkiler Öğrenci Kongresi Sunumu*, 5-7 Mayıs, Ege Üniversitesi, İzmir.
- NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver(2011),*Balkanlar*,1.Baskı,Lazer Yayınları,Ankara.
- NOI,Aylin Ünver (2007), *Avrupa’da Yükselen Milliyetçilik*,1.baskı,IQ Kültür Sanat Yayınları,İstanbul.
- ORAN Baskın(2009),*Küreselleşme ve Azınlıklar*,5.baskı,İmaj Yayınları,Ankara.
- ORAN, Baskın (1997), *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli*, Üçüncü Baskı, Bilgi Yayınları, Ankara.
- ÖĞÜN, Süleyman Seyfi (2000), *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖLMEZOĞULLARI, Nalân (1999), *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*, Üçüncü Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- ÖZKAN,Ayşe(2011),*Sırbistan’ın Bağımsızlığını Kazanması(1830-1878)*,1.baskı,IQ Kültür Sanat Yayınları,İstanbul.
- ÖZKIRIMLI, Umut (2008a), *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, Tesev Yayınları, İstanbul.
- ÖZKIRIMLI, Umut (2008b), *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- ÖZTUNA, Yılmaz(1994a),*Büyük Osmanlı Tarihi*,cilt 1,Ötüken Yayınları,İstanbul.
- ÖZTUNA, Yılmaz(1994b),*Büyük Osmanlı Tarihi*,cilt 5,Ötüken Yayınları,İstanbul.
- PAMUK, BİLGEHAN (2006), ”Osmanlı Döneminde Arnavutluk”, Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ,*Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.340-349.
- PAULTON,Hugh (1993),*Balkanlar*,1. Baskı,Sarmal Yayınları,İstanbul.

- PEKCAN,Erdoğdu ve Tezer Palacıoğlu,(1998),1.baskı,İstanbul Ticaret Odası Yayınları,İstanbul.
- RAYNAUD, Philippe ve RIALS, Stéphan (2003), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ROCA, Derya Bertran (1998), *Hırvatistan Ülke Etüdü*, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları, İstanbul.
- RUSINOW, Dennison (2007), “Yugoslavya’nın Parçalanması ve İç Savaşta Osmanlı Mirası”, Derleyen: BROWN C.,*İmparatorluk Mirası: Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası*, Çev.,Gül Çağalı Güven, Dördüncü Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.113-143.
- RÜMA, Şadan İnan (2000), *Macedonia’s Post Yugoslav Path: Cycles of Crises and Survival*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- SAATÇI,Meltem Begüm (2006),”Makedonya Sorunu”,Editörler:KARATAY O. ve B.A. Gökdağ,*Balkanlar El Kitabı*,Cilt 1,Karam-Vadi Yayınları,s.553-567.
- SANCAKTAR,Caner (2008),”1980 Sonrası Yugoslavya’da Sırp ve Hırvat Milliyetçiliği”,http://www.tasam.org/trTR/Icerik/3711/1980_sonrasi_yugoslav_yada_sirp_ve_hirvat_milliyetciligi,05.03.2012.
- SAMARY, Catherine (1995), *Parçalananan Yugoslavya: Bosna’da Etnik Savaş*, Çev., Bülent Tanatar, Yazın Yayınları, İstanbul.
- SANDER, Oral (2005), *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e*, On Üçüncü Baskı, İmge Yayınları, Ankara.
- SELVER, Mustafa (2003), *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, IQ Yayınları, İstanbul.
- SLOANE, M.William (1987),*Balkanlar*,Çev.,Sibel Özbudun,Süreç Yayınları,İstanbul
- SNYDER, Louis L.(1964), *The Dynamics of nationalism : readings in its meaning and development* , D. Van Nostrand Company Inc.,Newyork.

- SOLAK, Mehmet (2007), *Osmanlı Devleti İdaresindeki Balkanlar(1789–1806)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2000), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Üçüncü Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk ve Diğerleri (2005), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Dördüncü Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- STEVANOVIÇ, Vidosav (2005), *Halkın Tiranı Miloseviç*, Çev., Hasan Yüksel, Kapı Yayınları, İstanbul.
- TAŞKIRAN, Cemalettin (2010), *Balkanlar'da İzlerimiz*, 1.baskı, Sarkaç Yayınları, Ankara
- TILIÇ, L.Doğan (1999), *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova*, 1.baskı, Ümit Yayınları, Ankara.
- TINDEMANS, Leo (1998), *Barışa Çağrı*, Sabah Kitapları Yayınları, İstanbul.
- TODOROVA, Maria (2007), “Balkanlar’daki Osmanlı Mirası”, Derleyen: BROWN C., *İmparatorluk Mirası: Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası*, Çev., Gül Çağalı Güven, Dördüncü Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.70-112.
- TURAN, M., M.Ekincikli, Ş.Şenel, E.Erdoğan, S.Duman, İ.Aksoy, S.Bulut, T.Aslan (2006), *Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi*, 5.baskı, Gazi Yayınları, Ankara.
- TÜRBEDAR, Erhan (2005), “Sırp-Hırvat İlişkilerinde Fırtınalı Günler”, *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı:65.
- TÜRBEDAR, Erhan (2006), “Hırvatistan’ın Avrupa’ya Geri Dönüşü”, *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı:69.
- TÜRBEDAR, Erhan, ÇAYCI, Sadi, KANBOLAT, Hasan (2007), “Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılkçılık: Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?”, *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı:91.

- TÜRKDOĞAN, Orhan (1995), *Niçin Milletleşme? Milli Kimliğin Yükselişi*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TÜRK Dil Kurumu,<http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 10.11.2011.
- TÜRKOĞLU, Emir (2000), “Sırbistan Karadağ Sorunu”, *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, s.27-33.
- UYGUN,Süleyman(2011),”Sırp İsyanı ve Hurşit Ahmet Paşa”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,cilt 4,sayı 17,10.10.2011.
- UZGEL, İlhan (2004), “1990-2001 Balkanlarla İlişkiler”, Editörler:ORAN B.,*Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt II, Yedinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.481-523.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2003), *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2004), “Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990’lı Yıllar”, Derleyen:BAL İ., *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası*, İkinci Baskı, Nobel Yayınları, İstanbul.
- WACHTEL, Andrew Baruch (2009), *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Çev., Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul.
- YETKİN, Çetin(2006),*Milliyetçilik Neden Şimdi?*,Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları,Antalya.
- YILMAZ,Aytekin (2003), *Çağdaş Siyasal Akımlar: Modern Demokraside Yeni Arayışlar*, İkinci Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- YILMAZ, Murat (2006), *Kosova-Bağımsızlık Yolunda*,Step Ajans Yayınları,İstanbul.
- ZAHOVİÇ, Amela (2005), *1989 Sonrasında Balkan Milliyetçiliğine Örnek: Bosna-Hersek*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

12 Temmuz 1985 yılında, Adana ili, Ceyhan ilçesinde doğdu. 1999-2002 yılları arasında lise eğitimini, 2004-2009 yılları arasında Ufuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2009 yılından itibaren Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir.